

Egy ember, aki minden erejéből élt... Emlékezések P. Pap József, S.J. életéről

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

EGY EMBER, AKI MINDEN EREJÉBŐL ÉLT...

EMLÉKEZÉSEK
Páter Pap József, S.J.
életéről.

Impresszum

**Egy ember, aki minden erejéből élt...
Emlékezések P. Pap József, S.J. életéről**

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció egy gépelt, szerző, év, hely megjelölése nélkül megjelentetett könyv elektronikus változata. Az elektronikus változat a Jézus Társasága magyarországi tartományfőnökének az engedélyével készült. A könyvet lelkipásztori célokra a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár szabályai szerint lehet használni. Minden más szerzői jog a Jézus Társasága Magyarországi Tartományáé.

Tartalomjegyzék

Impresszum	2
Tartalomjegyzék	3
Bevezetés	4
Amilyennek mesélte magát.....	5
Gyermekkortól a felszentelésig.....	5
Felszenteléstől a feloszlataásig.....	15
A feloszlataástól halálíg.....	24
Új körülmények között	24
Az utcán	31
Betegen	34
Filmek, könyvek, színdarabok	37
Küldetés	38
Emberek között	39
Gondolatai, tanácsai.....	44
1. Megismerni	45
2. Szeretni	46
3. Szolgálat.....	47
Amilyennek mi láttuk	49
Akit nem tudott megtanulni	49
Akit a „kis úton” vezetett.....	51
Akinék lelki orvosra volt szüksége.....	55
Akiel megláttatta az életnek színét is.....	55
Aki csak ritkán találkozott vele.....	56
Akit megtanított helyesen szeretni.....	57
Nagyon szerette a zenét	58
Akit egy életre szóló útavalóval bocsátott el.....	59
Egy „pszichológus” véleménye	62
Temetés.....	66

Bevezetés

Élt köztünk egy ember, aki 1969. április 9-én, 60 éves korában szívinfarktus következtében, másfélhónapos szenvedés után hirtelen meghalt. Ez az ember, míg élt, erejét egyre jobban megfeszítve arra törekedett, hogy Istenének lehetőleg semmilyen kívánságát soha, semmilyen körülmények között meg ne tagadja. Számtalanszor hangoztatta: „Nem én vagyok a fontos, hanem Ő!” – „Nekem kisebbednem kell, Neki pedig növekednie!” – „Az önátadás nemcsak egyetlen nagy gesztus, hanem halálunkig tartó folyamat is.”

Feljegyzést nem hagyott maga után. Gondolatainak, tanácsainak és Istennel összefonódott élete titkainak egy részét mégis megismertük úgy, hogy miközben tapintatos szeretettel igyekezett egyre közelebb hozni bennünket Istenhez, gyakran emlékezett vissza arra a szeretetre is, amit ő tapasztalt az Úr részéről, amivel lépésről-lépésre, egyre közelebb vonta őt magához, egészen addig a fokig, hogy már szinte nem is ő élt, hanem Krisztus élt benne.

Ennek a Krisztusba ivódott életnek többünk által összeszedett életmozaikjaiból és a bennünk kialakult benyomásokból próbáltuk őt, az emberi szóban, a leírt betűben újra életre kelteni, hogy így kézzelfoghatóan is velünk maradván, ne felejtsük el tanítását: – „Isten itt van velünk, bennünk. – Szeretetünkre vár, hogy vágyainkat betölthesse. – S életünkben egyedül Ő a fontos és sohasem az Én!”

Amilyenek mesélte magát

Gyermekkortól a felszentelésig

Karácsonyi levél

Egyszer olyankor látogattam meg, amikor még ott állt szobájában a feldíszített karácsonyfa. Igen kedves figyelmesség volt a háziaktól, hogy a közös karácsonyfát az ő szobájában helyezték el. – En játékosan körülcsodáltam a fát, amiről, úgy tűnt, egyetlen szem cukorka sem hiányzott még. Tréfásan meg is jegyeztem: hogy tud ennyi édességnek ellenállni? – Ő Szent Pállal válaszolt: „Amikor gyermek voltam, úgy tettem, mint a gyermek. Mióta felnőttem, felnőtt módjára cselekszem.” – Azután hosszú mosolygós tünődés után – valószínűleg a gyermekkori karácsonyok jutottak eszébe – elmesélte, hogyan tudta meg, hogy közvetlenül nem a Jézuska hozza a karácsonyfát.

Hárman voltak testvérek. A karácsonyban még mind a hárman kisgyermek módjára hittek. Azután egyik reggel, ahogyan felébredt, látja, hogy kishúga ágyán ott van egy levél. Elcsodálkozott, hogyan kerülhetett ez oda? Nyomozás közben aztán kiderült, hogy mind a hárman kaptak az éjjel levelet, csak a két fiú nyugtalanabban aludva, „eltűntette” a forgolódásával. A levélben az angyal írt nekik – édesapja kezeírásával – és megmagyarázta nekik a karácsonyfa titkát. Attól kezdve minden törés nélkül ők is igyekeztek örömet szerezni másoknak és karácsonyfát díszíteni.

Versenyfutás

Az elemi iskolában a jó fiúk közé tartozott. Csendes, szófogadó, szorgalmas gyerek volt. Persze ez nem jelentette azt, hogy sohasem volt csintalan, vagy hogy nem követte el azokat az apró bűnöket, amelyek a gyermekkorra jellemzőek. Ilyen „szabálysértő” esetként mesélte el, hogy tanítójuk és szülei tilalma ellenére gyakran rendeztek az utcán, úttesten futóversenyt osztálytársaival. – Az iskolában az volt a szokás, hogy a tanító az egy irányban lakó gyerekeket csoportonként sorbaállította és úgy indította el. Lelkükre kötötte, hogy párosával, szép csendesen igyekezzenek minél előbb hazaérni, és semmiképpen se rendetlenkedjenek. Ők mindezt végighallgatták, megfogadták, aztán az első adandó alkalommal megszegték ígéretüket. A táskákat egy kupacba hajigálták, azután megfelelő csatakiáltások mellett megindult a versenyfutás, a járókelők és az utca lakóinak nem kis bosszúságára.

Gyakran van ez így a későbbiekben is. Szeretnénk a lelkünkre kötött jót tenni, de a csoport, akikkel egysorba állítottak bennünket, mást diktál. S mi, mert gyöngék vagyunk, mert nem gondolkodunk, vagy mert félünk attól, hogy magunkra maradunk, velük tartunk. – Nagy a tömegvonzás ereje. Ellenállni csak szenvedések árán, Isten erejével tudunk, – fűzte hozzá.

Baromfikövezés

Nagyszüleinek szülőjük volt Szeged környékén. Gyermekkorukban és később is gyakran nyaraltak ott. A tanyán szép számmal voltak csirkék, libák és más aprójóság. A gyerekek kegyetlenek. A fiúknak tetszett az az ötlet, hogy próbálják eltalálni kövel a szaladó csirkéket. A kis Jóska is közéjük állt. Harsány csatakiáltások között kezdték a célbadobást. Végre az egyiket eltalálták. Megsérült és így nem tudott olyan gyorsan szaladni. A győzelmi mámor magasra csapott! Középre zúdították rá, amíg csak egy kis élet is volt benne.

– Hol volt akkor bennem a papi hivatás? Vagy akkor még nem volt? – kérdezte. – Ott volt a lelke mélyén. – Az ember a hivatással születik, de a bűne, a kegyetlenségre való hajlam is benne lappang. S a körülmények felszínre hozhatják ezeket, – adta meg a választ saját kérdésére.

Nagyanyám almája

A szőlőben sok volt a gyümölcsfa is. Különösen sok az almafa. Igen szép termését a nagymama kézzel szedte le és gondosan elrakta a pincében lévő polcokra. Így még húsvétkor is friss alma volt az asztalon. Nagymama sokszor lement a pincébe és végignézte almáit. Amin csak egy kis hibát látott, felhozta és legközelebb az asztalra került. A kis Jóska sehogyan sem tudta felfogni, miért kell mindig megvárni, míg egy alma romlani kezd és csak azt enni meg, ami rossz. Hiszen ott van a pincében az a sok szebbnél szebb piros alma! Milyen jó lenne abból enni! A legnagyobbat és a legpirosabbat! A gondolatot tett követte. Leosont a pincébe és a legszebb, legpirosabb almák közül párat a zsebébe gyömöszölt. Felopakodott és titokban megette.

– Később módosult bennem ez a vágy. Most már nem az élet legjavát akarom a magam számára birtokba venni, hanem életem legjavát kívánom adni az Istennek – mondta máskor.

Ne bánts d a testvérem!

Alig várták a tanév végét. – Aztán, mint kiscsikók, ki a szabadba, ki a tanyára. Ezek voltak az igazi jó nyarak! Sokat játszottak, futkároztak, fára másztak. Persze nemcsak a három testvér játszott együtt, hanem a tanyáról való gyermekek is velük. Mint ahogy a gyermekeknél ez gyakran előfordul, mindez nem ment veszekedés, sőt verekedés nélkül. Egy alkalommal bátyja összeverekedett az egyik tanyasi fiúval. A többi annak segítségére sietett és bátyjának csúnyán nekimentek. A kis Jóska akkor rémülettel felsikoltott; – Ne bánts d a testvérem!

– Ez a mondat sikolt fel azóta is gyakran bennem, amikor egy-egy embertestvéremet bántani látom, – mondta egyszer.

Az első szivar

10–12 éves lehetett, amikor elszívta élete első, helyesebben első két szivarját. A „bűn” azzal kezdődött, hogy édesapja szivarozott és ő nagyon szerette a szivarfüst illatát. Éppen ezért szeretett apja szobájában tartózkodni. Jó volt ott csendben meghúzódva olvasgatni. Egyszer olyankor ment be, amikor senki sem tartózkodott ott. Nyitva volt a szivaros doboz és ő nagyon megkívánta annak tartalmát. Gyorsan kivett néhányat és kisurrant vele az utcára. Az utcán, a házuk előtt árok húzódott, s kiszáradt medrében nagyra nőtt a gaz. Álmosító, meleg nyári délután volt. S őt belül a „kaland” izgalma és a szivarozás vágya is fűtötte. Az árok, a gaz hűvöset sejtetett s rejteket kínált. Gyorsan lehúzódott a bokrokká nőtt gaz közé és rágyújtott élete első szivarjára. A szivar mesés illata körüljárta, arcát simogatta, orrát csiklandozta – igaz, kicsit meg is köhögtette, de ettől függetlenül, nagyon jól esett neki – Annyira jól esett, hogy ismétlést kívánt, s rágyújtott a másikra is. Ez a második azonban valahogy már nem volt olyan illatos. Az íze is keserűbbnek bizonyult. De azért végigszívta férfiasan. S akkor valami egészen férfias dolog történt vele. – Felémelyedett a gyomra és szédült. Homlokán kiütkezött a veríték, s úgy érezte, ha megmozdul, nem tud a gyomrának tovább parancsolni. Így hát maradt. Feküdt mozdulatlanul, behunyt szemmel. Ettől megnyugodott. Annyira meg, hogy el is aludt. Mikor felébredt, már erősen alkonyodott. Erős rosszulléte elmúlt, csak bágyadtság, étvágytalanság maradt vissza. Felment a lakásukba. A család már vacsoránál ült. Kérdezték, hol volt? Mit csinált? Miért nem jött időben? Keresték is. S most gyorsan jöjjön és vacsorázzon! – Köszöni, nem kér. Nincs étvágya – válaszolta. Édesanyja aggódva magához vonta: talán beteg? – tapogatta meg a homlokát. – Nem, nem

lázás, – állapította meg. Aztán hirtelen gyanút fogott. – Te, – nem cigarettáztál? – kérdezte tőle halkán. – Olyan dohányfüstszagú a ruhád. – Óh, dehogy, – füllentette, – apa szobáján jöttem keresztül, ott járt át a füst. – Na akkor jó, csak feküdj le, majd később bemegyek hozzád, – volt most a már mindent értő válasz.

– Akkor is, most is nagyon hálás vagyok Édesanyámnak azért a nagyfokú tapintatért, ahogyan ezt az első szivarozásomat kezelte – mondta. – Bár lehet, hogyha kevésbé tapintatosak lettek volna velem akkor, ma nem lennék ilyen erős dohányos.

Amikor hegedülni tanult

Kisfiú korában hegedülni tanult. Nagyon szerette a zenét, nagyon szeretett volna szépen hegedülni. Egy porosz ember tanította, aki nem tudta, vagy nem akarta a hegedülés technikáját megtanítani neki. Ilyen körülmények között érthető, hogy gyötrelmet okozott az otthoni gyakorlás, mert érezte, hallotta a zenét, de próbálkozásai nem voltak eredményesek.

Egy alkalommal, amikor ilyen kínok között gyakorolt, próbálkozott újból és újból, hogy eredményre jusson, nagyon nekikeseredett, abbahagyta a gyakorlást, majd sírva újra kezdte. S akkor édesanyja, aki a konyhában főzött, s hallgatta az ő küszködését, bejött, megsimogatta a fejét és nagy részvéttel a következőket mondta: – Hagyd abba most egy kicsit, fiam, gyere, segíts nekem. S amikor kivitte a konyhába, adott neki valami házimunkát. Azután megígérte, hogy este elmennek a hangversenyre. – Ott egy művésznő csellózott nagyon szépen. Hazafelé menet biztatta, hogy ő is tud majd ilyen szépen játszani, csak ne veszítse el a kedvét.

– Sokszor vagyunk így az imával is. Küszködve próbálkozunk, és nem megy. Sokszor az a jó, ha egy kicsit abbahagyjuk s mást csinálunk, s ha kipihentük magunkat, újra próbálkozunk. S ennek előbb-utóbb biztosan meg lesz az eredménye. Ezt higgye el nekem, füzte hozzá.

Az elveszett kotta

Iskoláskorában nem volt rendes. A szekrényében elől rendet rakott, de hátul minden össze-vissza volt hányva. Egyszer nagyon megjárta emiatt. A csellótanára hozott számára egy kottát. Megígérte, ha a következő alkalommal jól megy a lecke, ezt a kottát veszik elő. A kottát betette a szekrénybe. – A legközelebbi órán, miután eljátszotta a házi feladatot, a tanár kérte tőle a kottát. – Igen, de a szekrényben volt, mégpedig nem elől. Nagy zavarában úgy igyekezett a szekrény elé állni, hogy ne lehessen belátni, – és kezdett lázasan kutatni. Már jó ideje keresi, amikor a tanár is odaáll mellé, hogy segítsen. Végül ki kellett rakniuk az egész szekrényt, de a kottát mégsem találták. A tanár elment, ő pedig utána rendet rakott és azóta minden glédában állt a szekrényben.

– Sokszor egy alapos sokkra van szüksége az embernek ahhoz, hogy valami megrögzött tulajdonságát levesse, – állapította meg.

Volt egy kiskutyájuk

Volt egy kiskutyájuk. Mindannyian nagyon szerették. Természetesen a kutya is őket. Különösen az édesanyjukat. Egyszer nyaralni mentek, s a kiskutya otthon maradt. Sokat emlegették, sokat gondoltak rá. Amikor hazafelé mentek, találgatták, vajon hogyan fogja fogadni őket? Mit fog csinálni, ha meglátja édesanyjukat? – Hanyatt vetette magát!

– Így kell nekünk is megadni magunkat, kapitulálni, ha az Isten meglátogat. Hagyni kell magunkat szeretni, akkor is, ha ez a szeretet fáj – tanácsolta nagy szeretettel.

Ő és Martin Teréz

13–14 éves korában beleszeretett Martin Terézbe. Akkor olvasta először életrajzát. Nagyon tetszett neki ebben a kis lányban az, hogy olyan határozottan tudta, mit akar. Azért is nagyon csodálta, mert elmondhatta magáról azt, hogy kicsi gyermekkorától kezdve sohasem

tagadta meg az Isten semmilyen kívánságát sem. Szerette volna ő is birtokolni ezeket a tulajdonságokat, – vallotta magáról.

– Mindig, minden körülmények között Istenre függesztett tekintettel élni, kívánságára azonnal igent mondani. – Ez lenne az Ő szeretetéhez méltó élet.

Magános volt

Középiskolás és egyetemista éveiben, a serdülőkor és az ifjúkor kezdetén, egyre jobban elhatalmasodott rajta a magánosság érzése, ami aztán szinte az egész életén keresztül végig is kísérte. Közel halálához mondta egyszer, hogy sohasem volt igazi barátja. Adyval vallotta magáról: ...Sem utódja, sem boldog őse, Sem rokona, sem ismerőse – Nem vagyok senkinek...

Ifjúkori magánosságát sokáig a zene oldotta fel, az forrasztotta össze újra meg újra testvéreivel, szüleivel, otthonával is. – Mesélte, hogy vasárnaponként reggel együtt elmentek a Dómba misére, utána otthon délig játszottak. A húga zongorázott, a bátyja hegedült, ő csellózott. Csak annyi időre hagyták abba, míg bekapták a vasárnapi ebédet, azután folytatták estig. Ezeket a vasárnapi nagy muzsikálásokat sokat emlegette. Egyszer azt is hozzáfűzte, hogy a családjából való kiszakadást ezek a boldog együttlétek nagyon megnehezítették.

Számára természetellenes volt az, hogy otthagyja őket, hogy a termőágról levágva önálló, független életet éljen. – Lélekben örökké családi meleget, védettséget szomjazó lélek maradt, annak ellenére, hogy később meghódította az Isten.

Isten mindenki számára mást-mást jelent – mondta. – Engem azzal hódította meg, hogy barátjának kívánt, barátjának mondott.

Egyetemi kirándulások

Az egyetemen mint földrajz-biológia szakos tanárjelölt sokat járt kirándulni. Különösen szerette az élővilág megfigyelését szolgáló sétákat, amelyeket rendszerint egy általa nagyra értékelt professzor vezetett. Ez a tanár általában hegyesvégű bottal járt. Azzal mutogatta, hívta fel figyelmüket egy-egy különleges növényfajtára. Aztán néha megállt és botjával kaparászva a földön, kiemelt környezetéből egy látszatra semmi kis növényt, amiről aztán órákig beszélt. Beszélt csodálatosságáról, eredetéről, meghonosodásáról, szívósságáról. Hatásáról a talajra és a környező világra, stb. Úgy érezte ilyenkor, hogy Vele, az Istennel találkozott. Az ezerarcú Isten lebbentette fel fátylát, hogy ezzel is egyre jobban meghódítsa szívét.

– Figyelnünk kell, s ha figyelünk, lépten-nyomon a ránk várakozó Istent köszönhetjük – tanított életének ezzel a kedves emlékével is a szemlélődésre.

A nagy báb

Máskor arról mesélt, hogy egy gyűjtögető kirándulásról hazavitt egy nagy bábót. Az íróasztalára tette és kíváncsian figyelte, mivé alakul. Egy idő után apró rángások futottak végig a bábón. Azután ezek a rángások, vonaglások egyre gyakoribbak, erőteljesebbek lettek. Végül egy gyönyörű pillangó bújt elő.

– Csodálatos élmény volt, végignézni ezt a születést, – de sokkal szebb, nagyobb élmény szemtanúja lenni annak, amikor egy lélek születik újjá, szebbé. Ez az újjászületés is küszködéssel, vajúdással van összekötve. A vajúdás, küszködés: kegyelem. Vigyázzunk, hogy Isten kegyelme hiábavaló ne legyen bennünk – fűzte hozzá.

Jónás könyve

Babits: Jónás könyvé-vel az egyetemen ismerkedett meg. Ott szavaltta el egy irodalom szakos hallgatónő egy rendezvényen. A Páter nagyon szerette a zene mellett a verseket is, így ha csak tehetett, mindig elment ezekre a rendezvényekre. Az előadónő gyönyörűen

tolmácsolta ezt a megrázóan szép verset. A hallgatóság moccanás nélkül hallgatta végig a közel háromnegyed órát igénybevevő előadást. Átélték annak minden mondatát. Jónással együtt tiltakoztak, menekültek az egyéniségüket, vágyaikat semmibevevő, nehéz isteni küldetés elől. Vele együtt kívántak a viharban „megbújni a hajó fenekén”, vagy élni inkább egy magányos erdőszélen, makkon tengni és keserű meggyen, békében, hol még az Isten is elfeledje őket. Aztán Jónással együtt átélték a vers nyomán „kívánságukat” is, a kínzó, Isten nélküli sötétséget a cet gyomrában, s vele együtt a három napig tartó viaskodást, – s a végén a megadó vallomást is:

– Most már tudom, hogy nincs mód futni tőled, – s ki nem akar szenvedni, kétszer szenved. De Te se futhatsz, Isten énelőlem...

Ott akkor szem nem maradt szárazon, – mondta a Páter, visszaemlékezve erre az élményre.

– Isten sokszor hívja a gyöngéket, az erőtleneket, a másravágyókat is nagy, nehéz feladatokra, mert a gyöngékben jobban megmutatkozik az Ő erőssége. – Az Ő erősségével és a mi szenvedő közreműködésünkkel tehetjük a legtöbbet – tette hozzá magyarázólag és tanácsképpen.

Egy kislány az egyetemen

Istennek való elkötelezettsége előtt az egyetemen igen megtetszett neki egy kislány. Hozzáfűződő kapcsolata egészségesen lazította meg a családjához való erős kötődést. Ismeretségük úgy kezdődött, hogy a kislány lelkesen beszélt neki egy könyvről, amit olvasott és ami nagyon tetszett neki. Hogy legyen további beszédtemájuk, ő azonnal sietett megszerezni a könyvet és elolvasta. Ezután sokat beszélgettek, jártak együtt. – Egyszer megkérdezte a kislánytól, hogy milyen vallású. Válaszára, hogy protestáns, azt felelte: „Nem tesz semmit”. Ez a kislány egy alkalommal azt kérdezte tőle, hogyha a katolikusok komolyan hiszik azt, hogy az Isten jelen van a templomaikban, miért hagyják napközben magára?

– Ha ma kérdezné ezt tőlem, ma jobb választ adnék, mint akkor. Ma azt mondanám, hogy Isten maga kívánja, hogy otthagyjuk a templomot. – Mert különös az Isten szeretete, az Isten pedagógiája. Ad és elvesz. Ad anyát, családot és azután azt kívánja, hogy hagyjuk el a templomért. Ad hivatást, templomot és azután azt kívánja, hogy hagyjuk el azt is, egy még nehezebbért. S mi olyan nehezen értjük meg, hogy az Isten nem kifosztani, hanem megajándékozni akar ilyenkor bennünket!

Egy másik alkalommal az egyetem elvégzése utáni terveikről beszélgettek. Ő megmondta, hogy papnak készül. „Akkor mit keres maga nálam?” – kérdezte a kislány. Ez szíven ütötte, de minden maradt a régiben.

Diplomaosztás előtt állottak, de ő még mindig nem döntött. Nem jelentkezett felvételre a szemináriumban, nem pályázott meg egy tanári állást sem. A kislánynak sem nyilatkozott. Lógott a levegőben.

Egy idős jezsuita Atyához járt gyónni. Az nem tudott a kislányról, csak határozatlanságát látta, azért végül ráparancsolt: Vagy dönt, vagy nem jön hozzá többet. Ez lökést adott neki, s úgy döntött, hogy elhagyja szülővárosát, szüleit, megpályázza a jezsuiták gimnáziumának egyik megüresedett tanári állását. Így is történt. Az állást elnyerte, s ösztől kezdve ott tanított. Mint világi tanár kívülről figyelte a jezsuiták életét, később belépett a rendbe.

A kislánnyal időnként levelet váltottak. Kölcsönösen megírták egymásnak az életükben beállott változásokat. Ő pap lett, a kislány férjhez ment. Azután sokáig nem tudtak egymásról.

A felszabadulás után találkoztak össze, véletlenül, Budán. Megtudta, hogy nélkülöznek. Hazamenve a rendházba egy kis élelmiszer csomagot kért és elvitte nekik. Elbeszélgettek. Akkor tudta meg, hogy a férj katolikus és az asszony reverzálist adott. – Ezért kellett nekik talán annak idején együtt járniok? Így készítette elő Isten ezt a kegyelmet?

– Hogy mit készített elő az ő esetében az Isten? – Talán azt, hogy jobban megértse a szerelmes embereket. Erre szüksége is volt, amikor mint középiskolai tanár működött. – Vagy azt, hogy világosan lássa, hogy az Istennel való kapcsolatunk is: házasság. Ez a házasság azonban beteljesülőbb. – A szerelem idővel megkopik, s még jó, ha kölcsönös szeretettel, megbecsüléssel végződik! Istennel kötött házasságunkban a szerelem egyre fokozódik. Persze vigyázni kell, mert az Istenre is rá lehet unni. Csak az Isten nem un meg minket, mert a szeretet türelmes – vont le a végső tanulságot.

Küszöbön

Csodálatosan szép a lélek és az Isten kapcsolatának formálódása, alakulása, amelyben megfigyelhetjük, hogy mindig Isten a kezdeményező – mondta többször is. – Bizonyítására egyszer elmondta, hogy Jákob kútjánál hogy „kezdett ki” az Úr a samariai asszonnyal. Zsidó létére megszólította: „Adj innom!” – S mivel az asszony szóbaállt vele, megkapta a hitet, sőt „hittérítőjévé” vált Szikar sok lakójának is.

– Vele is így „kezdett ki” az Isten. Meghagyta őt Pap Józsefnek minden adottságával, vágyával együtt szabadnak, de dialógusuk, melyet vele folytatott, végül a Társaság, az Ő társaságának küszöbéig vonzotta, sodorta őt. – Azután ott állt ezen a küszöbön egy évig, míg mint világi tanár működött és figyelte a Társaság tagjait. Valami húzta befelé. Vonzónak találta Jézus Társaságának körét, életmódját. – Így hát belépett.

Csatlakozott az Úr társaságához.

Akkor még nem sejtette, hogy ez a lépés, ez a csatlakozás nem egészen úgy fog alakulni, mint ahogyan elképzelte, ahogyan bárki is képzelhette volna akkor 1935-ben.

Barátkozás a noviciátusban

A Társaságban nehezen tudott felmelegedni. Felüdülés ideje alatt mindig ahhoz a csoporthoz csatlakozott, ahol a leghangosabbak voltak. Így észrevétlen maradt az ő hallgatagsága. Ő legalábbis azt gondolta, hogy senki sem veszi észre. De tévedett. Mert az egyik társa tréfásan megkérdezte tőle: Miért megy barátnak az, aki nem barátkozik? – Egy fiatal szerzetes egyszer azt mondta neki magáról, hogy valószínűleg tévedett saját hivatását illetően, mert alighogy belépett a rendbe, kialudt lelkében az öröm, a fény, a biztos hivatástudat. A Páter erre azt válaszolta, hogy a hivatásnak ez is természetes velejárója. – A házasságban sem mézesek mindenkinek a mézeshetek. Ez azonban nem jelenti azt, hogy bármelyik is tévedett volna hivatását illetően.

Kevés a szabadidő

Nemcsak a barátkozás volt az egyetlen nehézsége. A gyónással is sokat küszködött. Ugyanazzal a Páterrel beszélte meg lelki ügyeit, akinél hét végén gyónt. Együtt még csak ment volna valahogy, de külön-külön! Amikor eljött a gyónás ideje, beállt a sor végére. Azután mielőtt rákerült volna a sor, újra a végére állt. „Úristen, mit mondjak?” – gyötrődött, egy fia meggyónható bűnt sem tudott előkaparni. – Végül tudja mit csináltam? – kérdezte.

– Gondolom. Elmondta gyötrelmét – válaszoltam.

– Eltalálta. Elmondtam, hogy ilyen körülmények között nem lehet vétkezni! Ahhoz szabad idő is kell, az pedig itt nagyon kevés van.

– Igen, vannak az embernek büntelen periódusai, de ez nem azt jelenti, hogy szent. Sok minden okozhatja ezt az állapotot. A legkritkább esetben az, hogy mi hagyjuk el a sátánt, – fejtegette.

Kaszap Istvánról, aki társa volt a noviciátusban, mondta egyszer, hogy nézete szerint egyik legeredetibb mondása, illetően feljegyzése ez: „Nem akkor vagyok szent, ha nincsenek bűneim, hanem ha nem nyugszom bele azokba!”

A nagyon kevés szabadidő – a foglalkozások közötti ötpercek – neki rövidek voltak arra, hogy vétkezzék. (Társaival ilyenkor egy-egy vallásos folyóiratba lapoztak bele.)

Kaszap István abban különbözött tőlük, hogy pozitívabban tudta ezeket az ötperceket felhasználni. A kápolnába ment, Vele, az Úrral beszélgetett.

Az ellesett ima

Később ő is egyre jobban magára talált. A kezdeti nehézségek megszűntek. Egyre előbb ág lett az új család fáján. Sokaktól sokat tanult. Az egyik idősebb Pátertől például az imádkozás egyik formáját tanulta meg. Ez az Atya reggeli elmélkedését rendszerint a kápolnában végezte, nagyon összeszedetten, elmerülten. S sokszor halkan suttogva. Nagyon szeretnék volna megtudni többen is, hogy mit és hogyan imádkozik? Egyikük aztán vállalkozott rá, hogy kilesi, illetőleg kihallgatja. A bevonuláznál szép csendesen kissé oldalt mögéje térdelt; a reggeli közös ima után, amikor mindenki elvonult elmélkedését végezni, ő ottmaradt.

Feszülten figyelt s moccanás nélkül várt. Az Atya, aki nem vette észre, hogy a háta mögött valaki hallgatózik, elmerülten imádkozott. – Azután egyszerre csak halkan suttogni kezdett: – Isten! – szólította meg Istenét, s arca feszülten figyelővé vált, mintha lecsukott szemei látnák az Urat. – Azután sokáig tartó csend következett.

– Isten – mi mindent jelenthetett ez a szó ennek az Atyának, aki olyan sokáig tud a megszólítottira figyelni! – sejtette meg a hallgatózó. Azután újabb suttogás, most már folyamatosan, mint egy vallomás:

... „Isten, szeretlek Tégedet, – Mert előbb szeretsz engemet.

Ím szabadságom elvetem, – S igádat önként felveszem. Emlékezetem ezután – Tereád gondoljon csupán!”, stb.

Aztán újra kezdte az imát, de most a második szónál állt meg, afölött elmélkedett. Ezt ismét az ima végigmondása követte. – Így elmélkedte át az idős Páter az ima minden szavát, s minden átelmélkedett szó után egyre mélyebb megértéssel mondta végig. – Így is lehet imádkozni, – mondta nekem ezután az eset után kb. harminc évvel.

Történiék valami

Egy másik Páternek a felebaráti szeretetre való készségét csodálta meg. Ez a Páter híres volt arról, hogy gyorsan, könnyen tudott az emberekkel kapcsolatot teremteni. Észrevétlenül tudta belopni magát a szívekbe. Meg is kérdezte tőle egyszer, hogy hogyan csinálja ezt? S akkor ez a Páter a következőt válaszolta:

– Minden reggel kérem az Urat, hogy történiék valami! Hozzon az Úr elém valamilyen lehetőséget a felebaráti szeretet gyakorlására, s adjon hozzá ötletet is, hogy az alkalomnak megfelelően tudjak azokra reagálni. – Azután példának a következő esetet mesélte el: – Egy lelkigyakorlatról utazott haza és a kedves nővérek, akiknél lelkigyakorlatot tartott, kis kizitáskáját – minden tiltakozása ellenére – mindenféle jóval megtömték. Háborús években nagy szó volt ez! Bőségsszaruval utazni a harmadosztályon! Meg is jelent az emberek szemében a csendes gyűlölet, amikor a Páter rövid félórai utazás után elővette a sültcsirkét, habfehér lágy kenyeret, bort, süteményt, gyümölcsöt. A Páter úgy tett, mint aki észre sem veszi az emberekből sugárzó ellenszenvet, pedig szinte olvasott a gondolataikban.

– Persze a papoknak még mindig jól megy! Sült csirke, fehér kenyér. Mi meg jegyre, sorbaállítás után örülünk, ha egy kis fekete kenyeret kapunk. S csirke helyett vöröshagymát, ha eszünk hozzá. – Igen, úgy tett, mint aki nem is sejtí, mit gondolnak az emberek róla és az „uzsonnacsomagjáról”: Pakolt és csendesen morfondírozni kezdett: – Hát igen, ilyen az asszony nép. Ha ő maga fekete kenyeret, vagy kukoricalepényt eszik, a fiának, a vendégének sült csirkét pakol. Sült csirkét, vörösbort. – Óh örök adakozók, örök Máriák, örök anyák! – sóhajtott fel.

– Az emberek tekintete meglágyult erre a monológra. Vonásaik megszelídültek. Bólogattak, sóhajtottak. Egy szembenülő öregnéni mosolygósan egy könnyet is szétmorzsolta a kendője sarkával. A Páter is elmosolyodott, s tréfásan hozzáfűzte: – Örök adakozók, adnak sült csirkét, bort, de persze, poharat, bicskát, azt nem. Azután egyen az ember, ha nem szegényli szétmarcangolni az egészet a tíz ujjával! S igyon, mint a kefekötő, üvegből! – No erre megmozdult az öreg nénihez tartozó öreg bácsi is a sarokban, s a nadrágzsebéből előkerült a bicska is.

– Hát emmán ne akadályozza mög a tisztelendő urat az étvágyában, – nyújtotta át a bugylit mosolyogva az öreg. – Ha mán ilyen szépen összecsomagoltak azok az asszonyok, – tette hozzá.

A Páter köszönte a szívességet, dicsérte a bugyli életét, s közben ügyesen darabolta a csirkét, leválasztotta a szárnyat, a combot. – Aztán megkínálta az öreget. – Kóstolja már meg, ha már a bugyli megkóstolta. – Csak folytassa a tisztelendő úr – szabódott az öreg, de comb alá kanyarított kenyérré tett bicskának a törvénye illemt parancsolt. A szegényember, a kubikos illemt, amely azt mondja: ...ha adták, fogadnod is kell, ha nem akarsz sérteni. – S az öreg kubikos, mert az volt, ahogyan az később kiderült, – hisz a fél életét elmesélte az úton, – nem akarta azt a jóra való papot megsérteni. Hát elfogadta. S ha már az öreg elfogadta, elfogadta a kínálást az asszony is. S ha már az öregek elfogadták, nem utasították vissza a fiatalok sem, hisz olyan családias hangulat alakult ki a két pad között. Aztán valahonnan egy pohár is előkerült, s megfelelő csettintgetések között a bort is kidicsérték az üvegből. Míg ettek, a Páter tartotta szóval őket, – ő alig csipegetett el egy pár falatot közben. Aztán a többiek beszéltek, vallottak életükről, nehézségeikről, örömeikről.

S a Páter, mint egy közülük, velük sóhajtott, tünődött, bizakodott. Hát így lopta be magát s az Istent az emberek szívébe ez a rendtárs.

Ezt szerette volna tenni ő is és ezt tanácsolta nekünk is. Észrevenni magunk körül a „történeket” és ezekre megfelelő módon reagálni.

Lehetetlen alak vagy, Benn

A noviciátusban volt egy igen aktív nevelőjük is. Olyan ember, aki mindig kész volt őket figyelmeztetni. Eleinte szívesen vették a jóakarata ezeket a gyakori megnyilvánulásait, – legalább gyakorolhatták az alázatosságot. De hát ami sok, az sok. Ez pedig sok volt. Annyira sok, hogy végül szívesen visszafigyelmeztették volna, ha illett volna. Hát illeni nem illett, ő mégis megmondta egyszer a véleményét. S még csak el sem marasztalhatták érte.

Ez úgy történt, hogy náluk is szokásban volt, hogy az asztalnál az „ifjúság” felolvasott. Az is szokásban volt, hogy ha az ifjú nem olvasott elég szépen, a nevelő részéről nyomban elhangzott a figyelmeztetés: lassabban, hangosabban, érthetőbben! Egy alkalommal pedig ő volt az ifjú, akinek olvasnia kellett, s elviselnie a várható figyelmeztetést. De ő megpróbálta kicselezni ezt. Ebéd előtt bement az ebédlőbe azzal a szándékkal, hogy a figyelmeztetéseket megelőzendő – beleolvassa a kijelölt könyvbe. Akkor éppen valami angol szerző regényét olvasták. Hát ahogyan belelapoz a könyvbe, látja, hogy néhány oldal után egy levél következik, amelyben egy bizonyos Benn nevű fiatalembernek alaposan odamondogat a barátja. Hát ez kapóra jött, – gondolja. Gyönyörűség volt olvasni azt a levelet. Csupa olyan hibák, felsorolását vagdosta a fejéhez a kedves barát a szegény Bennnek, amelyekkel az ő nevelőjük is bővelkedett.

Megindult a csendes kanalazgatás. Ő pedig szépen lassan, érthetően, de csak közepes hangosan olvasni kezdett. Már várható volt, hogy meg is kapja a „hangosabban” figyelmeztetést, amikor közvetlenül a levél felolvasása előtt – mint aki unja az egészet – ráadásul még hadarni kezdett. Persze abban a pillanatban elhangzott a figyelmeztetés a nevelő részéről: Lassabban, hangosabban, érthetőbben! Ő erre lassan, hangosan és érthetően kezdte olvasni a levelet, mintha egyenesen az „örök figyelmeztetőnek” lenne címezve, amely

kb. így szólt: ...Lehetetlen alak vagy, Benn! Mindig mindenkit csak figyelmeztetsz! Azt hiszed talán, hogy benned nincs is hiba, stb... Az egész étkező társaság dőlt a nevetéstől, míg ő halálos komolyan, lassan, érthetően, hangosan végigolvasta a levelet.

Nagy sikere volt. Kivonuláskor a „nagy főnök” is gratulálva odaintegetett neki.

Mindezt pedig azért mondta el, hogy egy beosztottat arra tanítson, hogy kedélyesen is lehet – alkalomadtán „odamondogatni” a túlbuzgó főnöknek.

Legalább te tartsd meg a szabályokat

A noviciátusban lelkesen hallgatták a novíciusmester szabálymagyarázatait. Aztán, mint ahogy ez már lenni szokott, eleven példamutatókat kerestek az elmélethez. Persze nem maguk, hanem a fogadalmas Páterek között.

S azt tapasztalták, hogy ezek nem mindenben ütik meg a mértéket, amit szerettek volna látni. Erről aztán egymás között is beszélni kezdtek. Végül pedig elhatározták, hogy észrevételeiket közlik a novíciusmesterrel is. Páran be is mentek hozzá és előadták kifogásaikat. A Páter türelmesen végighallgatta őket, s miután elhallgattak, megkérdezte:

– Kedveseim, – és mi akadály van annak, hogy maguk a legpontosabban megtartsák a szabályokat? – Akkor legalább már páran lennének olyanok is a Társaságban, mint amilyeneknek Önök másokat szeretnének látni?!

Ezt jól megjegyezte. Ezentúl mindent csak önmagától kért számon. S ezáltal egyre mélyült önismerete, önfegyelme és az önátadásra való készsége.

A félreértett távirat

Édesanyjához nagy, mély szeretet fűzte. Azért mindketten igen megszenvedték szerzetbelépését. A noviciátus idején folyton azért imádkozott, hogy ha már akkora szenvedést okozott édesanyjának az áldozat felajánlása, érje meg az áldozat elfogadásának örömét is, azt, hogy pappá szenteljék.

S mit ad az Isten? – Egyszer hivatja rendi előljárója. Azt kérdezi tőle: – Beteg volt talán az édesanyja? – Ő kérdéssel válaszolt: – Meghalt? – Igen, táviratot kapott. A legközelebbi vonattal utazzék haza – mondta az előljáró.

Dél előtt volt. S vonatja csak délután indult. Bement a kápolnába, s órákig ott viaskodott a fájdalmával s az Istennel. (Ebédelni sem ment.) Nem tudta megérteni, hogyan tehetett ilyet vele, velük az Isten.

Végre hosszas gyötrődés után ki tudta mondani: „Legyen meg a Te akaratod!” Megértéssel, belenyugvással. Megértette, hogy azért vette el az Isten az édesanyjukat, mert nem érdemelték meg. Ezt belátta és megnyugodott.

Haza utazott. Otthon jelentkezett a rendházban, s utána szülei lakására ment. Édesapja nyitott ajtót és egyik testvére. Mindketten feketében voltak. Édesapja szemrehányást tett neki, amiért olyan sokára jött. Már nagyon várták, – mondta, Utazásáról érdeklődtek. Ő pár perc múlva megkérdezte: – Anyánk hol van? – Szerette volna tudni, hol van felravatalozva. Édesapja azt válaszolta, hogy mindjárt jön. S alig hogy ezt mondta, tényleg belépett a szobába. Ő sem holt, sem eleven nem volt a meglepetéstől, s egy szót sem tudott mondani az értetlenségtől. Mikor a többiek ezt látták, faggatni kezdték, s ő nagy nehezen eldadogta meglepődésének okát.

Aztán kibogozták, hogyan jött létre ez a félreértés. A távirat így szólt; „Anyám meghalt, Apád.” Az előljáró az „Anyám” helyett „Anyád”-at értett, és így tájékoztatta őt.

Miért volt mindez? Isten tudja. Az Ő pedagógiájához tartozik „Ábrahám áldozata” is. Készségünket akarja látni, s olyan jó, hogy sokszor csak ezt! – mondta tünődve.

Amikor elérkezett pappászentelése, – amit természetesen megért az édesanyja is – már csak egyetlen nagy kívánsága volt: A szertartás alatt, amikor az oltár előtt arcraborulva

várákozott, szünet nélkül ezt a kérést ismételte magában: „Uram, add, hogy hű szolgád legyek!”

Első szentmiséje

A hű szolga, – akit Krisztus magához vonzott, akinek azt mondta: „Már nem mondalak titeket szolgának... barátainak mondalak titeket” – ott állt, hogy nyolc évi előkészület után ünnepélyesen Krisztust elevenítse meg az oltárnál, Vele egyesüljön, Őt adja, nevében áldást osszon családjának, szülővárosának.

Szerette volna, ha ez az első ünnepélyes szentmiséje valóban ünnepi lett volna minden részletében. Szerette a szimbólumokat, azért kérte azt is, hogy Szegeden a jezsuiták templomában, de nem a főoltárnál, hanem a Kis Szent Teréz oltárnál, – akit oly gyengéden szeretett – mondhassa első miséjét.

Mindent pontosan elkészítettek. Megbeszélték, ki lesz a szónok, ki a kézvezető. Az énekkar is felkészült. A vendégek is megérkeztek. A templom tele volt. Az újmisés már felöltötte a liturgikus ruhákat... és mégis várnak...! – Nem jön a szónok, mert az utolsó pillanatban el kellett utaznia, mást kell keresni!

A kézvezetőt is máshová osztották be. Hamar kérjünk fel valaki mást! – tör át összeszedettsége üvegfalán a nyüzsgés, a kapkodó szervezés, intézkedés. – Már a kórusról is üzennek: miért nem kezdenek? – Késő lesz! Belecsúszunk a következő misébe!

...Így kellett az oltár elé állnia. – „Uram, miért tetted ezt velem?” – sírt fel lelkében a szemrehányás.

– Aztán később megértette: Jézus első miséje sem történt nyugodtabb körülmények között.

Mikor az Úr bemutatta első miséjét, tudta, hogy elfogatására készülnek, – tudta, hogy áruelőjének keze vele van az asztalon... Megértette azt is, hogy sem a szolga, sem a barát nem lehet külön Uránál...

Megköszönte, hogy ezt megértette vele, s hogy így kicsit hasonló lehetett az Úrhoz.

Felszenteléstől a felosztatásig

Páter, legyen mindig irgalmas

Az első szentmise után a spirituális mindegyiküket magához hívatta és még egy utolsó intelmet kötött a lelkükre. Neki legnagyobb megdöbbenésére azt ismételte: „Páter, legyen mindig irgalmas.” – Nagyon szíven ütötte! Akkor eddig bizonyára nem volt elég irgalmas! Ezután fokozottan vigyázott erre.

Kinyitják az ajtót

Felszentelése után tovább, illetőleg ismét tanított a rend egyik gimnáziumában. Néha prédikált a templomban, nyaranként lelkigyakorlatokat vezetett és ezenkívül számtalan „társadalmi munkája” volt.

Sokszor volt nagyon fáradt, sokszor volt készületlen. Készületlen a tanításra, beszélgetésre, szentbeszédre. Pedig szeretett volna mindent szépen nyugodtan csinálni, de mindig összetorlódott nála minden.

A tanításra való felkészülésre sokszor csak annyi ideje volt, hogy az osztályba bemenet belelapozott a tankönyvbe és ha szükség volt rá, sietve bement a szemléltető eszközért a szertárba. Ilyenkor rendszerint megkésve ért a terembe. Egyik ilyen alkalommal belépve az osztályba, ott találta a gimnázium igazgatóját, aki előzőleg a nagy zajra ment be, és most csendesen szemrehányást tett neki késéséért.

Amikor az igazgató távozott, ő is szemrehányást tett a gyerekeknek, de nem csendesen. Megszidta őket, hogy míg ő a gyerekek ügyében fáradozik, azok neki ilyen kellemetlenségeket okoznak. S ahogy így perlekedik velük, hátul feláll egy kis pimasz gyerek, mosolyogva előrejön, és szélesre nyitja az ajtót. Ő elképedve néz rá, s kérdezi, hogy mit akar, – mit csinál? – A gyerek azt válaszolta: azért nyitotta ki az ajtót, hogy kimenjen a tanár úr haragja. – Elnevette magát és eszébe jutott, hogy egyszer régebben ő tanácsolta a fiúnak, hogy így tegyenek vele, ha haragudni látják.

Kaukázusi szűrmellény

Volt úgy is, hogy a fiúk voltak nekikeseredve valamiért. Nehéz volt a matematika dolgozat, sokan kaptak elégtelent, stb. Ilyenkor ő is próbált nekik „segíteni”. – Miután elmondták minden bánatukat, és ő mint osztályfőnök őszinte együttérzéssel meghallgatta őket, rendkívüli „énekórát” rendezett, és rágyújtottak a „Kaukázusi szűrmellény”-re. Óra végére rendszerint olyan jókedvük kerekedett a fiúknak, mintha nem is ők kapták volna az elégtelent.

A les

Egyszer az egyik rendtársa szólt neki, hogy az iskola fegyelmi rendje ellen vétve tanítványai este nyolc óra után is az utcán vannak, felügyelet nélkül. Gondolkozott, mit tegyen? Tavasz van. A fiúk kamaszkorban vannak. Érthető, hogy sétálni jön kedvük. Ha megszidja őket, talán a sötét utcákat fogják keresni, hogy csatangolási vágyukat kiéljék. És ez jobb lesz-e? – Tanítás után ott marasztotta őket. A fiúk drukkolva ültek. Vajon melyik „kilengésükért” kapnak a fejükre, és mit?

Ő hallgatásával még egy kicsit fokozta is szorongásukat, s aztán jött a feloldással. Megkérdezte őket, ki akar vele este nyolc órától kilencig lesre menni? – A fiúk megélnkültek. Mi az a les? Hol? Mit? Kit lesnek? – Hát azokat a tanulókat, akik ilyenkor engedély és felügyelet nélkül sétálgatnak az utcán, – volt a válasz. – Persze lett vállalkozó több is. – Az ő tanítványait attól kezdve senki sem látta este felügyelet nélkül az utcán. – Ő ügyelt fel rájuk!

A parittyá

Egy másik alkalommal az énektanár panaszkodott, hogy osztálya nagyon szemtelen volt az órán. Megparittyázták őt a fiúk összerágott papírgalacsinnal. – Melyik tanuló volt az? – kérdezte. – Több is volt, mert több irányból is lőtték, de hogy kik voltak azok, azt nem tudta megállapítani, mert mire odanézett, már mind szépen ült, – mondta az énektanár. No majd ő megpróbálja földeríteni! Fogott egy szép nagy piros almát és olyan arccal ment be az osztályba órát tartani, mint aki semmit sem tud a parittyázásról. Az almát az asztal sarkára tette szó nélkül, és azután tanítani kezdett. Az óra második felében megkérdezte, van-e kedvük egy kicsit játszani? – Persze, hogy volt! – jó, akkor célbalövést játszunk! – Felrajzolta a céllövő táblát az iskolatáblára.

– Na, akinek a legjobb találatja lesz, azé lesz az alma. Lássuk a versenyzőket! A fiúk felsorakoztak. Már akinek volt parittyája. – A többi izgatottan leste az eredményt. Mindenki csak egyszer lőhetett és utána az asztalra kellett tenni a „fegyvert”. A fiúk a versengés hevében észre sem vették, hogy tulajdonképpen a lefegyverezésük folyik. Csak a végén eszméltek föl, amikor a Páter elkobozta a parittyákat.

Az almát a győztes megkapta, de egyúttal kilátásba helyezte valamennyi parittyatulajdonosnak, hogyha ismét tiltott területre lövöldöznenek, más „ajándékot” is kapnak és tudni fogja, kik között keresse a bűnösöket.

A szeretet is nagy volt

Tanítványai kisebb-nagyobb csínyjeire általában ő is „tanári csínnyel” reagált. Természetesen ezek mellett próbált értelmükre, lelkükre is hatni. Ha ez nem volt elég, komolyabb eszközökhöz is folyamodott, különösen a kisebbeknél.

Ilyenkor maga elé állította a bűnöst és megbeszélte vele a büntetést. Körülbelül így: – Ugye kicsi fiam, ez már nem először fordul elő? – Ugye hogy próbáltam megláttatni veled, hogy ez helytelen? Próbáltam szavaimmal az értelmekre hatni. Ennek nem volt eredménye. Ugye belátod, hogy most másként kell próbálkoznom? Egy más eszközzel kell, egy másik testrészedre hatni, – és megmutatta az eszközt is.

Ha a gyerek nem látta be az „eszköz” alkalmazásának időszerűségét, szó, illetve tett nélkül helyre küldte.

Ha belátta, megkapta adagját. – Utána szeretettel megkérdezte? – Nagy volt? Ne feledd el kicsi fiam, a szeretet is nagy volt, ami ezt adta!

Osztályzata elégtelen

A feleltetés, az osztályozás volt tanárkora keresztje. Különösen akkor, ha a diák éppen nem készült. Nem szeretett rossz osztályzatot adni, de hát az igazságosság, illetőleg a gyerekek hanyagsága néha ezt is kikényszerítette belőle. – Így járt egyszer egy kis diákkal is az egyik biológia órán. Minden jóakarata mellett is meg kellett állapítania a gyerekről, hogy az bizony nem készült. Annyira nem, hogy a kiegészítő kérdések sem segítettek rajta. Kénytelen volt elégtelent adni neki.

A gyerek látható szomorúsággal ült le. A Páter megsajnálta és elhatározta, hogy rövid időn belül alkalmat ad neki a javításra. Így is történt. A legközelebbi órák egyikén ismét felhívta, s megdöbbenésére újból nem tudott semmit! Már elindult benne a felháborodás indulata a gyerek érthetetlen, pimasz nemtörődömsége, hanyagsága ellen, amikor sikerült elkapnia a fiú tekintetét, ami minden más volt, csak nem pimasz. – Mi lehet ezzel a gyerekekkel? – tűnődött el. Nem akarta ott az osztály előtt faggatni, hanem leültette és közölte vele, hogy néhány nap múlva kimegy hozzájuk családlátogatásra. A gyerek égő arccal ült le. A Páter számára ez is érthetetlen volt. Rosszat sejtett.

A fiú körül valami nincs rendben! Éppen ezért aztán magában úgy döntött, hogy nem várja ki a beígért néhány napot, hanem már aznap délután rajtaütésszerűen kimegy hozzájuk.

Megdöbrentő kép fogadta. A család valamennyi tagja térdig sárosan vályogot vetett. A kicsi is köztük. – Házukat akarták emberhez, *gimnazista* fiúkhöz méltóbbá tenni, annak kibővítésével. Már majdnem kész is volt az új szoba, de kevésnek bizonyult az anyag, s most sietve azt pótolták, mielőtt beáll a hideg, mielőtt a Főtisztelendő Páter kijön családlátogatásra. Úgy szeretnék volna tisztasággal fogadni! – S most itt állnak előtte nyakig sárosan.

– Nagyon megértette őket. A 30-as években a szegénységet szégyennek könyvelték el a köztudatban. Szégyen volt, hogy egy gimnazista gyerek csak szoba-konyhás lakásban lakott. Ettől a szégyentől akarták a jó szülők megmenteni tehetséges fiúkat, mert az volt, ahogyan a későbbiekben kiderült, – s miután a Páter kb. egy hónapig pihentette a kisdíákot. – Az első elégtelenekeket a mérhetetlen fáradtság okozta a gyereknél, aminek következtében eleinte figyelni sem tudott az órán, nemhogy felelni.

Néha a nagy diákoknál is előfordul – más okokból ugyan – a felelni, a figyelni tudás képtelensége. Szerelmesek voltak. Ha ezt a Páter észrevette, nagy tapintattal igyekezett ezeknél is későbbre halasztani az osztályzatra történő feleltetést.

Így gyakorolta velük szemben az irgalmasságot.

A búza

Tanításnál az egyes anyagrészek tárgyalásánál igyekezett az Alkotóra is felhívni a tanulók figyelmét. Amikor pl. a búzáról tanított, bevitt egy szépen fejlett búzanövényt, centimétert, mérleget és lexikont. A segédeszközök segítségével párhuzamba állította a növény és a Szegedi Fogadalmi templom tornyának mérési adatait. Utána kiszámította mindkettő terhelési arányát, a kalász, illetve a kereszt viszonyát a szárhoz és a toronyhoz. S mikor mindehhez hozzávették az alkotási időt is, már nem kellett a fiúk előtt hangoztatni, hogy nagy az Isten.

Nem is tette. Csak annyit mondott, hogy a többit, amit a búzáról tudni kell, megtaláljátok a tankönyvben.

A pisztrángok

Egy másik alkalommal, amikor a halakról tanított, röviden ismertette a tananyagot. Utána egy filmet vetített a pisztrángok életéről. A fiúk lelkesedéssel figyelték a pisztrángok árral szembeni vonulását, hatalmas ugrásaikat, mellyel győztek a zuhatag taszító erején. A film egészen megmámorította őket, fogadásokat kötöttek és ujjongtak, amikor a halak célhoz értek. Aztán mikor a vetítógépet kikapcsolta és elült a zsiromlás is és újra csend lett – amit várakozásával egy kicsit meg is nyújtott – felolvasta Mécs László versét: *A pisztrángok példája*.

A pisztrángoktól ezt tanultam:
sohasem úsznak ők az árral,
de mindig szembe, mindig hősként,
glédába és kicsit vadultan,
rugalmasan, ragyogva, frissen,
hol zuhatag fájdalom szisszen.

Őrükt erővel szembeszállva,
föl a zokogó zuhogókon,
szirtek között, a vízesések
több méteres habzó haragján
föl, szárnyak nélkül szinte állva
szökdösnek, diadalt aratván,

a Forráshoz, hol még az Eszme
nincs elkeverve nyárspolgári
iszappal, hízlaló, tempótlan
nagy tunyasággal, hol kiveszne
hős ritmusuk! Ők az ormótlan,
titokzatos hegyekbe vágynak!

Amely pisztráng az árral úszik:
lehet boldog, hasa fehérjét
lehet, hogy parti nefelejcssek
kívánják, hogy csókkal elérjék,
s holdfény hullong rá mint a tej-csepp,
– de a Faj meghalt benne: hulla!

A hasukat boldogság-nappal
süttetik a renegátok,
magyar júdasok, árral-úszók:
a nevük hulla, létük-átok!
– Pisztráng-lelkű Pajtás, előre,
a Forrás-álmú hegytetőre!

Kopogtatnak az ajtaján

Tanítás befejezése után olyan jól esett volna egy kicsit megpihenni és négy szemközt maradni az Istennel. De nem lehetett. – Fiai közül mindig akadt néhány, aki beszélni kívánt vele, mielőtt hazamegy. S ő tudta, hogy erre nem lehet fáradt, velük szemben nem lehet önző. Így hát fogadta, hallgatta őket, egyiket a másik után.

Volt úgy is, hogy nem is ebédelt, mert mire elmentek a tanítás után ottmaradók, megérkeztek azok, akik már ebédeltek. Amikor ez már kezdett rendszerré válni, egyességet kötött az Istennel. Kérte, ne engedje, hogy a kettőjük barátságának rovására menjen. Valahányszor egy fiú kopog az ajtón és bejön, vegye úgy az Úr, hogy ő kopogott és Ő lépett be hozzá.

Hivatása: pap?

Egyszer egy talán hetedikes diák kereste fel problémájával. Szerette ezt a fiút. Egyenes, becsületos, nyíltszívű gyerek volt.

A problémája az volt, hogy nem tudta eldönteni, mi legyen. Sok minden vonzotta, sok mindenre érezte magát alkalmasnak. S ez így volt, tanárai is látták.

Elmondta, hogy szeretne ügyvéd lenni – igaz ügyet védeni! – Vagy inkább orvos, gyógyítani a beteg testet. – Igaz, a lélek fontosabb! – legyen talán pszichológus, vagy pszichiáter? – Vagy inkább tanár? Ez mind-mind vonzza őt és nem tud dönteni. Segítsen neki a Páter – kérte.

S akkor a Páter megkérdezte; s mi lenne, ha valamennyit vállalná? – Valamennyit? Hogyan? – ütközött meg a fiú. – A pap szinte mindegyiket gyakorolja, – volt a halk, szelíd válasz. – Úgy látja, a fiúnak erre van hivatása.

Az ifjú erre nagyot hallgatott, aztán megköszönte az Atya szívességét, türelmét, tanácsát és elment. Aztán jött a nyár és a nyár után a következő tanév, amikor a Páter már nem ment vissza az iskolába tanítani, sőt rövid idő múlva a várost is elhagyta. A fiúval többet nem találkozott, pedig szeretne volna tudni, mi lett vele. Pár év múlva hallotta meg, hogy csak *egy* hivatást választott és az nem a papi volt. Azt is megtudta, hogy egy szerelem miatt döntött

így. Meg is nősült. Minden rendben van körülötte, de egy barátjának elmondta, hogy mégsem boldog. Ironikusan így vallott magáról: „Elmúltak a mézeshetek...” és most fél hogy ebből nagyobb baj is lehet...

– Bizony gyakran van így. „Ki nem akar szenvedni, kétszer szenved” – fűzte hozzá a Páter Babits: Jónás könyvéből idézve.

Néha prédikált

Általában nagy gyötrelmet jelentett neki, ha szentbeszédet kellett tartania. Gyötrelmét az okozta, hogy nem tudott, de nem is akart rutinból beszélni. Tudta, hogy az embereknek nem arra van szükségük. Azt igénylik, hogy az Istennel találkozzanak. Ő szóljon hozzájuk. Ő csak tolmács lehet. – De mit tegyen akkor a tolmács, ha nyelvi nehézsége van? Ha gyenge a „Hang”? Ha elakad, vagy nincs „Üzenet”? Ha az „Üzenet” homályos? Ha nehezen tudja kiszűrni önmagából? Kínlódik, dadog és az emberek értetlenül nézik.

Úgy, mint amikor egyszer be kellett neki ugrani helyettesíteni egyik rendtársát az esti szentbeszédén. Cellájában ült és hallgatta, hogy a templomban éneklék a „Jöjj Szentlélek Úristent”-t s vele egyidejűleg azt is, hogy kopogtatnak az egyik cellaajtón. Nyilván a prédikálásra kijelölt Páttert hívják, de az nincs otthon. Újabb kopogtatások. – Helyettest keres a sekrestyés. S a cellák üresek. Rémülten hallja, hogy a kopogtatások és a lépések egyre közelednek.

Ne kívánd, Uram! – fohászkodik fel. – De az Úr kívánta, hogy ő menjen. És ment.

A kóruson újra kezdték az éneket, mire felért a szószékre. Elszorult torokkal nézett le az emberekre, akik várakozó arccal fordultak feléje. S ő nem tudta, mit mondjon nekik, – mit akar nekik mondani az Isten.

Valamit dadogott. Próbált közvetíteni, míg lassan eltelt a kiszabott idő. Csak az ő szorongása nem oldódott fel, s szinte önkénytelenül elpanaszolta rémületét az embereknek, egy vers elmondásával. Ebben a költő (Sík Sándor) azt meséli el, hogy séta közben megfigyel egy kis mezei nyulat, amelyik, mialatt harap a káposztalevélből, állandóan fülel. Egyet harap, azután a fülét hegyezi. S mikor jobban megnézi, rémületet lát a tekintetében. Amíg eszik is, állandóan fél a mindenünnen ráleselkedő veszélytől.

Utána megbírált valaki és azt a megjegyzést tette, hogy nem értette, mit keresett a szentbeszéd végén ez a vers. Nézete szerint az nem tartozott oda. Ő nem szólt semmit, nem fejtette ki, hogy az a vers nagyon is odatartozott, az ő rémületét fejezte ki.

A tehenemet adom

Szerencsére volt úgy is, hogy irgalmas volt hozzá az Úr és hallani engedte üzenetét és megoldotta nyelvét. Egyszer az Alföld egyik kis falujában helyettesített. Olyan helyen, ahol azelőtt ritkán láttak papot, mert távol esett attól a helytől, ahol a plébánia volt. Ennek ellenére a falu megmaradt Isten szeretetében, Isten utáni sóvárgásában.

Ő az alatt a néhány hét alatt, míg velük volt, igyekezett állandó készenlétben lenni. Közvetíteni Isten és az emberek között. S mint már az előzőkben mondtam, irgalmas volt az Isten. Mikor el kellett onnan jönnie, odament hozzá egy kis öreg asszony és azt mondta: – Ne hagyjon itt bennünket, Tisztelendő Úr! Az egész vagyonom egy tehen, de magának adom, ha itt marad! Ilyen szépen még senki sem szólt nekünk Istenről. Ez kell nekünk!

Sajnos, nem maradhatott. – Szekérrel vitték be a plébániára és minden tiltakozása ellenére telerakták a szekeret mindenféle ajándékkal. Ő mélységesen szegyenkezett az ajándékok miatt, de a jó embereket nem lehetett lebeszélni a hála ilyen megnyilvánulásáról.

Így hát nem maradt más hátra, mint Istennek ajánlani a rakományt az ajándékozókkal együtt és beszekerezni a városba.

A torzonborz ember

Egyszer a húsvéti szünetben egy faluban helyettesített. Virágvasárnapi szentmise után odajött hozzá egy rendesen, tisztán öltözött fiatal leány és megkérte, jönné el édesapját meggyóntatni. Előre figyelmeztette, hogy apja furcsa módon beteg. Már évek óta valami megroppant lelkében. Nem úgy viselkedik, mint ahogyan normális ember szokott. Nem akar felkelni az ágyból, nem akar mosdani, haját vágatni, borotválkozni. Nem engedi, hogy ágyat húzzanak. Pedig ők édesanyjával mindent megpróbálnak. Segítsen nekik! – hátha sikerül.

Megígérte, hogy elmegy és arra kérte őket, mialatt ő ott lesz, mindketten imádkozzanak a másik helyiségben. Megérkezve látta, hogy igen tiszta, rendes házba lépett, de megdöbbsent, amikor az embert megpillantotta. A leírás alapján várt képet felülmúlta a valóság. – Elkezdődött a küzdelem. Ő győzködött az édesapával, az anya és leánya pedig imádkoztak a konyhában. Ez így tartott sokáig. Végre már hajlandó lett volna az öreg meggyóntni, de akkor megakadt azon, hogy előtte meg kellene mosakodni, borotválkozni, tiszta ruhát felvenni, stb. – Végre megtört a jég.

Most borbélyt kellett keríteni. Ő elment a borbélyhoz. Az hajlandó lett volna virágvasárnap is a munkára dupla bérért, de amikor megtudta, hogy kiről van szó, azonnal visszakozott. Most a borbélyt kellett meggyóntni. Végre ez is sikerült. – Ezalatt már melegítették a vizet, készítették a tiszta ruhát. Az öreg csodálatos módon hagyta magát borotváltni, mosdatni. – Ő a konyhában várta a fejleményeket. Mikor készen volt a borbély, ki akarta fizetni, de az végül nem akart semmit sem elfogadni. Végre ott feküdt az öreg a tiszta ágyban. Régóta nem érezte magát ilyen jól. Meggyónt és az egész család meghatódottsága mellett megáldozott.

– Ilyen hatalma van az imának, ha többen egy akarattal végzik – fűzte hozzá.

Elsőáldozók

Máskor, ahol kíségetett, megkérték, hogy segítsen az elsőáldozók gyóntatásában is. Szívesen, örömmel vállalta, bár életében először vett ilyenben részt. – Nagyon szerette a gyerekeket, nagy tapintattal, szeretettel törölte le lelkük kis és „nagy” bűneit, Krisztus hatalmával. Jött egyik gyerek a másik után, s távoztak látható megkönnyebbüléssel. Ő maga is örült, hogy minden zökkenő nélkül tudja Krisztus irgalmát tolmácsolni a legkisebbeknek.

De egy kicsit, úgy látszik, korai volt az öröme, mert az egyik kicsi nehéz feladat elé állította. Letérdelt, szabályosan elmondta a bevezető imát, aztán elhallgatott. – Ő egy ideig várt. Arra gondolt, hogy talán a gyermek hirtelen elfelejtette mondanivalóját. Aztán mikor már kezdett hosszúra nyúlni a várakozási idő, szeretettel kérdegetni kezdte. Sorbavette a parancsolatokat, de a kicsi semmilyen bünt nem vallott magáénak.

A Páter először meghökkent ezen, s első pillanatban nem tudta, mit csináljon. Lehetséges az, hogy egy 7-8 éves gyermek eddig semmi hibát ne követett volna el életében? – tette fel magának a kérdést. Ez szinte lehetetlen. S akkor hirtelen rájött, hogy a gyermek értelmi fejlettségével lehet valami baj. Mert ahhoz, hogy valaki elkövessen valami bünt, elsősorban tudnia kell annak lényegét, és aztán akarni elkövetését. Mikor ez megvilágosodott előtte, gyorsan áldásban részesítette és kérte a gyermeket, imádkozzék a jó Istenhez, hogy továbbra is jó maradjon.

– Felnőtt korban is elő szokott fordulni, hogy Isten lelkünk sebeit úgy gyógyítja, hogy átmenetileg elfedi értelmünk elől bűneinket. Ne akarjunk ilyenkor mindenáron magunkra erőszakolni konkrét bűnöket. Adjunk hálát az Istentől ajándékba kapott ártatlanság-tudatért – tanácsolta.

Üdvösségre vezető ima

Kedves emlékként mesélte el máskor azt, hogy egy töpörödött öreg néni egyszer gyónás után arra kérte, mondana neki egy olyan imát, ami biztosan az üdvösségre vezetné őt. – Első

pillanatban – ma már szégyenli – magában jót derült a kérésen, – hát azt hiszi ez a drága kis öregasszony, hogy javasember ő, aki biztos hókusz-pókusz tud ajánlani az üdvösség birtoklására? Vagy azt hiszi, hogy csak egy imán múlhat az üdvösség?

S aztán, mivel akkor még elég fiatal volt, és sok ismeret volt még raktáron benne, ezek az ismeretek gyorsan felsorakoztak, hogy kifejttesse velük az üdvösség útját. – De szerencsére a Szentlélekisten közbelépett és megláttatta vele, hogy gyónó embertestvére már túl van minden gyakorlaton, úton. Valóban már csak egy imára, egy biztos imára van szüksége. S ez az ima meg is van Krisztus hagyta ránk:

– Atyám, kezedbe ajánlom lelkemet!

A vidéki énekkar

Egy ideig egy faluban működött. Az énekkart is rábízták. A jó lelkek azt hitték, hogy akkor énekelnek szépen, ha teljes hangerejüket kiadják. Nem akarta megsérteni őket, finoman akart figyelmeztetni hibájukra. Ezért elmondta nekik a következő élményét; Egy novíciustársának születésnapja volt, jó falatokat tettek eléje. Ő pedig elkezdett enni, de nem is evett, inkább a szó szoros értelmében falt. A novíciusmester szeretettel biztatta: Carissime, egyék!

Az énekkar megértette a „példabeszédet”, és megtanulta szép énekkel dicsérni az Urat.

Nyaranta lelkigyakorlatokat tartott

Ő is alig várta, hogy nyaranként megismétlődő lelkigyakorlataival Isten dicsőségét szolgálja. Általában ezek a lelkigyakorlatok mélyítették kettőjük kapcsolatát. Ezek a zavartalan együttlétek dialógusai mindenért kárpótolták őt. De volt úgy is – Isten tudja miért, hogy mérhetetlen gyötrelmet jelentett neki az egész. Egyedül volt és teljes volt körülötte a sötétség. Akkor a lelkigyakorlat egész ideje alatt, mint az út szélén magára hagyott vak koldus, ő is szüntelenül kiáltozott:

– „Jézus, Dávid Fia, könyörülj rajtam! – Uram, add, hogy lássak!”

Sok lelkigyakorlatot vezetett, illetve irányított

Lelkigyakorlatot szívesebben vezetett, mint szentbeszédet mondott. Itt több ideje volt arra, hogy átadja az üzenetet, egyöntetűbb volt a hallgatóság is. A szándék is azonos volt. Így gyötrelme is kisebb. Persze azért gondoskodott az Úr arról is, hogy el ne bízza magát. Szokásban volt náluk az, hogy a lelkigyakorlatozóktól írásban kértek véleményt. Általában az iránt érdeklődtek, hogy mit vártak, mit kaptak, mi tetszett, mi nem. A feleletek feldolgozásával pedig a lelkigyakorlatok vezetését igyekeztek javítani és az általános igényekhez is igazítani.

Az egyik lelkigyakorlaton egy hallgatója a következő választ adta: „Semmit sem vártam, semmit sem kaptam. Csodálkozom a Páter naivitásán.”

– Az biztos, hogy aki semmit sem vár, az nagyon ritkán kap valamit.

– De az is biztos, hogy aki kicsit is elfeledkezik arról, hogy ő csak kapál és öntöz, és a növekedést MÁS adja, annak előbb-utóbb elcsodálkoznak naivitásán – fűzte hozzá.

Kár, hogy nem volt hangosabb!

Hasonlóan járt egyszer egy kongregációs csoporttal is. Előjárója rábizott egy idős hölgyekből álló csoportot azzal a meghagyással, hogy ezek az öreg hölgyek 60 év és az üdvösség között vannak. – Egyenesben, jó úton járnak. Nem lesz nagy gond velük foglalkozni. Egy kicsit imádkozzék, elmélkedjen velük, s kész.

Ő viszont mindenáron meg akarta mutatni, hogy mit tud.

Akkor éppen volt ideje is bőven. Alaposan felkészült. Ő maga is egészen meghatódott a szép gondolatoktól, amiket lejegyzett magának. Ima után halk, bensőséges hangon elmondta

ezeket. Úgy érezte, minden nagyon jól sikerült. S akkor odajött hozzá egy néni, s megköszönte fáradozását.

– Minden nagyon szép volt, – mondta, – csak kár, hogy egy kicsit nem volt hangosabb, mert ők bizony már egy kicsit nagyot hallók és így sajnos nagyon keveset értettek az egészből.

– Ő viszont nagyon sokat...

Aktívabban

Az előzőkből aztán tanult. Megtanulta azt, hogy mindig Isten az, aki működik, de az eszköznek is körültekintéssel kell lennie. Amikor aztán hasonló feladattal bízták meg, módszert változtatott.

– Ez a társaság fiatalabb nemzedékhez tartozott. Remélte, hogy többet fognak megérteni az üzenetből a jobb módszer következtében. Igyekezett határozottabban, hangosabban, kevésbé líraian beszélni. S mégis, hogy járt! – Azt vette észre, hogy túl sokan értenek vele egyet! Bólogatnak, de nem a helyesléstől, hanem az álmoságtól, a fáradtságtól. – Legtöbbjük dolgozó anya volt.

Ebbe sem nyugodott bele. Legközelebb, amikor összejöttek, kijelentette, hogy nem készült. – Nem hitték el neki. Kérték, hogy akkor beszéljen készületlenül, ők mindent szívesen, örömmel hallgatnak.

No majd meglátjuk, – gondolta – és beszélni kezdett. – Persze pár perc után ismét jelentkezett egy-két tagnál a „bólogató egyetértés”. Akkor aztán rákapcsolt a Páter és burkoltan bár, de vadabbnál vadabb kereszténytelenségeket „tanított” nekik. Jó darabig nem volt semmi reakciója ennek sem. A Páter tovább folytatta az eretnek tanítást. Végre egy páran felemelték fejüket. Sőt egyikük még a kezét is szólásra emelte. Ő abban a pillanatban a mondat közepén megállt. – Akar valamit mondani, kedves? – kérdezte.

– Igen, ebben és ebben nem ért egyet az Atyával, – volt a válasz.

– Hát, hogy gondolják? – kérdezte élénken. Akkor már mindenki ébren volt. – Aztán ki harciasan, ki szelíden kifejtette véleményét.

– Na látják, így kell ezt csinálni! – dicsérte meg őket – titokban a maga vállát is megveregetve –, aktívabban kell az Istennel ismerkedni, találkozni!

Tanár?

Amikor a gimnáziumot átvették a világi tanárok, némelyik diák nem értett egészen egyet a „korfordulóval”. – A gyerekek különben is hajlamosak arra, hogy az újat vagy kitörő lelkesedéssel fogadják, vagy csak azért se kelljen nekik. Legalábbis átmenetileg. Hát itt is akadt ilyen fiú, ilyen átmenetileg pimaszkodással „ellenálló”. Nyolcadikos, jól megtermett volt ez a gyerek. Az iskolában az első tanítási napon elég nagy volt a zűrzavar. Új igazgató, új tanárok. – Szülők, diákok jöttek, mentek a folyosókon s nemigen tudták egymásról, ki kicsoda.

Végre becsöngettek az első órára. Kezdtől kialakulni a rend. A szülők nagy része eltávozott, a diákok többsége bevonult a tantermekbe. Az új tanárok órára siettek. Persze azért még mindenütt akadt a folyosókon egy-egy lézengő ember. Ilyen volt ez a bizonyos nyolcadikos is. Kint állt egy-két társával a tantermük előtti folyosón és cigarettáztak. Mikor a folyosón felbukkant a hozzájuk tartó fiatal tanár, társai bevonultak az osztályba. Ő maradt és fújta tovább a füstöt. A tanár tétován elhaladva mellette, visszafordult és megkérdezte: diák? A fiú rejtett szemtelenséggel visszakérdezett: tanár?

A tanár jó pedagógiai érzéssel nem folytatta a párbeszédet, hanem bement az osztályba. Sőt azt sem „vette észre”, hogy a fiú cigarettája végére érve, megkésve bár, de szintén bevonult.

Mikor ezt mint jó heccet elmesélték a fiúk a Páternek, ő arra figyelmeztette őket, ne felejtsek el, hogy a világi ember is ember. – Ők, a fiúk is azok! S mindenkinek kijár a tisztelet, senkit sem szabad előítéllettel fogadniuk.

Talán ez volt az utolsó beszélgetése a diákjaival. Valószínű akkor még nem sejtette, hogy rövid időn belül – két év sem teltt bele – ő is „civil”, „világi” ember lesz.

Erről a „papi civilről” egyszer egy nehéz napja után, kb. a következőket mondta nekem:

– Jó ez! Kell ez! Minden „tisztelendő úrral” kipróbáltatnám! – Ott a gyárban, teljes inkognitóban majd megtudnák, mennyi bennük a „tisztelendő”!

A felosztástól halálig

Új körülmények között

Az új otthonban

Amikor kikerült az életbe, kapott egy nadrágot és egy zakót, ami sem egymáshoz, sem rá nem illett. Ezenkívül 300 forintot és egy címet, ahol megszállhat. A nadrág olyan nagy volt, hogy csak nadrágszűj segítségével lehetett valahogyan megtartani. – Egyszer majdnem meg is járta vele. Az utcán egy ismerőssel találkozott össze, s beszélgetés közben érzi, hogy a nadrágszűj ismeretlen okból mintha engedne. Könyökével igyekezett meggátolni a nadrág lecsúszását, míg végül valahol meg tudta igazítani a rakoncátlan nadrágszűjat. – Ez most így leírva mulatságos esetnek tűnik, de akkor nagyon meggyötörte őt ez a habitus. Mindig rászabott ruhában járt, tizenöt évig pedig reverendában. – S most hirtelen újra civilben, s ráadásul ilyen civilben!

Aztán a cím is! – Beállítani valahová, terhére lenni valakinek. Életében először idegenek között! Bár tudta, hogy jószívvel fogadják, az ő zárkózott, nehezen alkalmazkodó természetének nagy megterhelést jelentett mindez. Csak úgy tudta elviselni, hogy minél kisebbre húzta össze magát. Ezért csak az éjszakát töltötte ott. – Különben is eleinte azt hitte, hogy a megadott címen csak aludni lehet. Még nem volt állása, de azért elment minden reggel. Napközben vagy ismerősöknél, vagy templomban, vagy az utcán volt.

Ha valahol megkínálták, evett, ha nem, nem. Szerencsére? – ebben az időben eléggé étvágytalan volt, így nem sokat számított neki, eszik-e, vagy sem. – Sokkal jobban ránehezedett végül az állandó utcánlevés.

Egyszer aztán megkérdezte a háziakat, hogy nem maradhatna-e aznap otthon? – Azok csak akkor jöttek rá, hogy a Páter tapintatból megy el mindennap otthonról. Miután tisztázódott, hogy ennek semmi akadálya, gyakran maradt otthon. A háziak aztán megsejtették azt is, hogy valószínűleg nem táplálkozik rendszeresen, ezért esténként megkínálták vacsorával.

A Páter, mivel mindkét oldalról nagy volt a tartózkodás, nem is sejtette, hogy azok is szűkölködnek. A férfit akkoriban bocsátották el, az asszony még nem dolgozott. Kénytelenek voltak adósságot csinálni. Ezt egy beszélgetés akaratlan meghallásából tudta meg és akkor elhatározta, hogy átadja nekik a 300 forintot, de nem talált rá alkalmas módot. Végül mégis adódott erre alkalom. A fürdőszobakályha elromlott. A mesterember közölte velük, hogy a kijavítás 300 forintba kerül. Zavarba jöttek, ennyire nem számítottak. S mivel a Páter is jelen volt az esetnél, erőt véve tartózkodó természetén, s boldogan, hogy segíthet, átadta teljes vagyonát erre a célra.

Ezzel feloldódott mindkét oldalon a tartózkodás. S ahogy ő mondta, sok vajúdas után lassan beleszületett „új családjába”.

Anyagi gondok

Később állást is kapott. Bekerült egy nagy gyár szállítási osztályára segédmunkásnak. Fizetése a gyárban nagyon kevés volt. Otthon pedig még mindig nagy volt a szegénység. Igyekezett a háziak segítségére lenni, ahogyan tudott. Azt a pár száz forintot, amit kapott, mind hazaadta. Azt próbálták beosztani, ahogy tudták.

Sokszor volt úgy, hogy a háziasszonya a fazék aljáról kaparta össze a zsírt, hogy megkenje ebédre szánt kenyerét. Azt vitte magával a gyárba. Ekkoriban szokott rá a cigarettára, mert az elvette az éhét és beszerezni is könnyebb volt abban az időben.

Ruházata nem volt megfelelő. Szerencsére később kapott a gyártól meleg nadrágot és pufajkát. Annak ellenére, hogy külső körülményei úgy ahogy rendeződtek, lélekben hosszú ideig talajtalan maradt. Ebben az időben Istent kereső, Istenbe kapaszkodó imáiba gyakran vegyült a szemrehányás monológja is, amely sokszor végződött ezzel a mondattal:

– Uram, miattad kerültem ilyen helyzetbe!

Rakodómunkás lett

A gyárban rakodómunkás lett. Durva, erős fizikumú, nagyhangú, gyakran és sokat ívó emberek közé került – soványan, gyengén, fájón érzékeny lélekkel. Hogy mekkora gyötrelmet jelenthetett neki ez a körülmény akkor, s hogyan próbált nem összeroppanni alatta, azt a következők sejtetik meg velünk.

Ismeretségünk negyedik-ötödik évében, amikor már több éve irodában dolgozott, egyszer beszélgetésünk elején megkérdeztem tőle, hogy van. Akkor nagy meglepődésemre arca márványosan feszültté vált s szemöldökét összerántva, becsukott szemmel sokáig hallgatott. Aztán úgy tűnt, erőt véve magán, felállt, s miután néhányszor végigsétálta a szobát, megállt előttem és a következőket mondta:

– Néhány évvel ezelőtt valakitől, aki akkor a lélek sötét éjszakáját járta, ugyanezt kérdeztem, – hogy van? Az a valaki akkor felkelt és itthagyt engemet...

– Ne értsen félre – folytatta könnyes szemmel –, én most egészen ilyen lelkiállapotban vagyok. Most csak a testem szenved a mérhetetlen fáradtságtól, s ez húzza le a lelkemet annyira, hogy kedvem lenne itthagyni mindent, – ha lehetne. – Hát így vagyok!

Aztán pár szóval elmondta, hogy új irodafőnököt kapott a szállítási osztály s az nem értve, hogy mit keres ő segédmunkási besorolással az irodában, külső munkára küldte és attól olyan mérhetetlenül fáradt.

Különféle emberek között

Ahogy eleinte a munkások durvaságától is mennyire szenvedett, s hogyan menekülhetett Istenhez, hogy mindezt el tudja viselni, azt jól tükrözi a következő levélrészlet is, amelyet jóval később írt egy ismerősének:

„Ha eljön a pillanat a maga számára is, amikor különbözőképp különféle emberek kezébe adatik, igen, akkor is élje át annak igazságát és mélységét, hogy – Te vagy Istenem az egyetlen valaki, akihez tartozom, – egyedül Te!”

Hangszóró a gyárudvarton

Hogy ő hogyan élte át az egészen Istenhez tartozás nagy örömeleményét is abban a gyötrelmes időben, azt Isten jóságát sokszor felidézve így mondta el:

– A gyárban nagyon nehéz munkája volt. A gyárudvarton folyt ez a nehéz fizikai munka, és közben a hangszórók slágereket bömböltek, társai pedig a legközönségesebben káromkodtak. Ő pedig szörnyen egyedül és szerencsétlenül érezte ott magát. – Kiszakítva kedves „családjából”, itt egyedül ebben az idegen világban. Mindenkinek van valakije, akihez tartozik, csak ő van így szélnek eresztve...

Aztán egyszer csak furcsa módon szíven ütötte a sláger szövege:

„...a kerthez tartozik a rózsa, a tavaszhoz az enyhe szél... te pedig hozzám tartozol...” Egyszerre megértette: ő nincs egyedül, Isten énekelte neki ezt a dalt, ő Istenhez tartozik. Ezentúl már nem voltak idegenek számára a slágerek sem. Kezdte azokon keresztül is meghallani Isten üzenetét: „Ó, mondd, mit tegyek, hogy megnyerjem szívedet?” – kérdezte máskor Isten tőle, – mit tegyek érted?

„Ha te engem úgy szeretnél, mint ahogyan én!” – hallotta meg máskor.

Így lassan megértette, hogy Isten most a világi életén keresztül akar hozzá szólani. És szólt is hangosan, mint a hangszóró, egész további életén keresztül...

A káromkodók között

Egyik munkatársának szokása volt, hogy ha kellett, ha nem, csúnyán káromkodott. Mikor észrevette, hogy ez őt sérti, még jobban csinálta. Egy alkalommal trágár szavakkal kikelt a papok ellen is és várta a hatást. Ő végighallgatta, s mikor már kifogyott a szuszából, ezt mondta:

– Egészen egyetértek magával szakikám, mert az, hogy maga így vélekedik a rossz papokról, azt mutatja, hogy igen nagyra értékeli a „papot” és szeretné, ha mindegyik megütné azt a magas mértéket, ami lelkében él róluk.

A szaktárs elhallgatott és felhagyott a további kísérlettel.

Áldjátok jég és hó az Urat!

Télen reggelenként, amikor csak a villamos legalsó lépcsőjére fért fel, keze majd odafagyott a fogódkodóhoz. A villamos pedig robogott át a hídon a Duna felett. Fújt a jeges szél, még sötét volt. A parti lámpák fénye csillogott a Duna jeges vizében. Ilyenkor így imádkozott magában a három ifjú énekével:

...Áldjátok jég és hó az Urat!

Áldjátok fagy és hideg az Urat!

Dicsérjétek és magasztaljátok Őt mindörökké!

Minek is él az ilyen ember?

A gyárban édes esetei voltak. Egyszer például az egyik rakodómunkás, nyilván megsajnálva csóróságát, segítségére akart lenni és egy jó pénzforrást ajánlott neki. Hívta, jöjjön vele vasárnaponként verklizni. Azzal sok pénzt össze lehet szedni. – Mászor szórakozásaikba akarták bevenni. Egyikük barátságosan érdeklődött:

– Szereti-e az italt? – Nem kívánom, volt a válasz.

– Hát a kártyát? – Nem értek hozzá.

– S a nőket? – Nem élek velük.

– Hát minek is él az ilyen ember? – kiáltott fel az értetlenségtől jóakarója.

Később, mikor látták, hogy olyan csodabogár jó ember ez, aki sem nem iszik, sem nem kártyázik, úgy akartak segíteni rajta, hogy egy jóra való özvegyasszonyt ajánlottak neki, hogy vegye feleségül.

Miután ebbe sem ment bele, lemondtak a további jóakaró kísérletről. – Lehet, hogy egészen reménytelen esetnek tartották, de az is lehet, hogy kiszivárgott róla, hogy pap.

Páter, csak ennyire vitte?

Egyszer találkozott az utcán egy volt tanítványával. Örömmel ismerték fel egymást. Az azonnal melléje szegődött és elkezdett kérdezősködni; Hol dolgozik? Mit csinál? Mivel tölti idejét? Mennyit keres, stb.

A Páter mondta, hogy segédmunkás egy szállítási osztályon. Bizony nehéz munkája van. Már tíz éve, hogy ott dolgozik. Keresete persze nem túl sok, stb.

– Tíz éve ott dolgozik, és még mindig segédmunkás? Páter, csak ennyire vitte?

– Csak ennyire vittem, – volt a válasz. – Hát veled mi van? Tanultál-e tovább, hol dolgozol, megnősültél?

Volt tanítványa kezdett vallani. Tanult, de nem volt kedve az egyetemhez, nem is vették fel. Már nem is egy helyen dolgozott különböző beosztásokban. Most is más állást keres. Meg is nősült, sőt egy kislánya is van, de hát már el is vált. A gyerek persze az anyjánál van. És a válás... ma már egészen másként van, hiszen tudja Páter...

Ő hallgatja, a végén azután megkérdezte: Jancsi, hát ennyire vitted?

Irodában

Gyenge fizikumú volt. Ennek következtében többször rosszul lett a gyárban. A szállítási osztály vezetője ezt észrevéve átmenetileg az irodába osztotta be, ahol összetorlódott a munka. Attól kezdve élete végéig, néhány napos megszakítással ott dolgozott segédmunkási fizetéssel.

Egyszer később felajánlották neki is, hogy „tisztviselősítik”, de ő kérte, ne tegyék. Erre több oka is volt. Egyik ok, hogy így a munkaruhát továbbra is megkapta, ami nemcsak az ő, hanem a házigazda ruhagondján is segített a nehéz időkben. A másik komoly oka az volt, hogy nem akart átminősítésével elszakadni az időközben nagyon megszeretett egyszerű rakodómunkásoktól. Mint segédmunkásnak nagyobb lehetősége volt arra, hogy segítsen nekik.

Sokszor lement az udvarra, hogy a kiszállítandó árut a különböző raktárokból összekeresesse számukra, hogy ezáltal fokozza teljesítményüket és fizetésüket.

A szocialista brigád

Más módon is próbált segítségükre lenni, melléjük állni. Egyszer például, amikor náluk is megindult a brigádmozgalom, vállalta az egyik brigád naplójának vezetését. A rakodómunkások legtöbb helyen a legnehezebb emberei a vállalatnak. Sok közöttük a „vándormadár”, rendszerint isznak, teljesítményük ingadozó. Akad köztük egy-egy alacsonyabb értelmi szintű „jámbor” is, akikkel a többiek heccelődnek, kiszúrnak. – Sokszor verekedés is származik az ilyesmiből.

Ő is egy ilyen átlagbrigádhoz tartozott, akiktől távol állt minden brigádszellem. A Páter a naplóvezetéséről eleinte nem is szólt semmit nekik. Hisz csak felbőszítette volna őket vele. Hanem tudtuk nélkül mindennap bejegyezte teljesítményüket. Aztán a kiszállítandó áru előkeresésével, sokszor fizikai segítséggel is, igyekezett a normát elérni velük. S amikor először sikerült „naprakész” bejegyzést eszközölnie a naplóba, közölte a brigáddal is sikerüket.

Attól kezdve azok is igyekeztek, már csak virtusból is. Sikerült is több napon keresztül naprakész lenni, de egyúttal megindult a panasz a „jámbor” társuk ellen is. Az ugyanis mindig szakított magának időt arra, hogy a szanaszét heverő görbe szögeket összeszedje és kiegyenesítse. Erre valóban semmi szükség nem volt, de ezt az embert nem lehetett lebeszélni passziójáról.

Aztán ezt a problémát is megoldotta a Páter. Felvette ezt is a naplóba, mint a brigád társadalmi munkáját, és bejegyezte a valóságnak megfelelően, hogy hetenként hány kg szöveget gyűjtöttek és egyenesítettek ki az állás-, illetve a szabad idejükben.

Jó hosszú ideje dolgoztak már így össze és értek el jó teljesítményt, mikor egyszer hirtelen ellenőrzést kapott a szállítási osztály és a brigádnaplókat is kérték. Az irodafőnököt eléggé kellemetlenül érintette az utóbbi, mert ő bizony a napló kiosztása után teljesen megfélemedezett az egésztől. Annál nagyobb volt a meglepetése, mikor a Páter bemutatta a pontosan vezetett „okiratot”. A főnök ki is fejezte nagy meglegedését utána, aminek viszont az lett a következménye, hogy a Páter addig „ütötte a vasat”, míg a főnök fel nem terjesztette a csoportot a „Szocialista Brigád” kitüntetésre, amit el is nyertek és a megfelelő pénzüsszeget is megkapták hozzá.

Hivatalfőnökei

Tizenkilenc évig dolgozott egy gyárban, egy osztályon. Az első naptól kezdve az utolsóig becsülettel, minden erejét megfeszítve, átlagban napi 10 órát, – mert szinte mindig túlórázott. Sokat szenvedett a hajszától, amiben élt és sokat szenvedett az emberektől is, akikkel együtt dolgozott, bár őszintén szerette őket.

A 19 év alatt két irodafőnöke volt. Mind a kettőt sokra értékelte. Az elsőre azt mondta: ritka értelmes ember volt, – még a saját hibáit is felismerte! – A másíkról azt mondta; hogy tanulhatnának tőle a papok lelkiismeretességét. – Persze ezeknek az embereknek is voltak hibáik és ezeknek a hibáknak ostorvégei gyakran csattantak a beosztottak ártatlan hátán is, – az övéen is.

Még az első főnökével történt a következő esete. Akkoriban került be az irodába dolgozni. Ez a főnök hozta be. Talán ez a tény hozta felszínre ebben az emberben azt a rossz tulajdonságát, hogy gyakran fölényes hangon beszélt vele és sokszor sürgette ok nélkül munkájában. – Egyszer például azt mondta neki, hogy szabotál, mert megállt a munkával, míg a zsíroskenyerét elfogyasztotta.

A Páter ekkor nyugodt hangon kb. a következőket mondta: – Szállítási osztályon dolgozom. Nem régen még kint az udvaron voltam. Ott azt láttam, hogy a kocsisok az abrakoló lovakat nem hajtják. – Gondolom ennyi megbecsülés az embernek is kijár?!

Ez a főnök volt annyira ember, hogy nem gorombította le megjegyzéséért a „főnök” jogán, hanem elhallgatott, s legközelebb, amikor a Páter újra evett, udvariasan megkérte, hogy ha étkezését befejezte, ezt és ezt tegye.

A második főnöke nem őt, hanem egyik igyekvő munkatársát „csípte meg” egyszer ostora hegyével. Az valamit akaratlanul elügyetlenkedett, mire a főnök, nem kételkedve szándékosságában, megjegyezte: – Úgy látszik nem akar sokáig a szállítási osztályon maradni! – A fiú zokon vette a megjegyzést, a Páter pedig nagyon együttértett vele.

Amikor nekem elmesélte ezt az esetet, hozzáfűzte, alig várja az alkalmat, hogy kifejtse véleményét a főnöknek. Meg fogja kérdezni tőle, hogy tényleg nincs megelégedve a fiú munkájával? Valóban azt akarja, hogy elmenjen tőlünk? Biztosra veszi, hogy a főnök tiltakozni fog, hisz ritka szorgalmas ez a fiú. S akkor ő meg fogja kérdezni ezt az embert, aki régebben vasutas volt, hogy ott maradna-e olyan pályaudvaron, ahol állandóan félni kell az összeütközéstől, a kiszámíthatatlanul robogó, elgázolással fenyegető mozdonyoktól? – Reméli, érteni fog a „példabeszédből” ez az alapján véve nagyon rendes ember – fűzte hozzá.

Leesett a húszfilléres

A gyárban a többiek általában előbb mentek haza. Ő maradt végére egy fiatal kollégájával. A munka nehezét persze szívesen rájuk hagyták. Egyszer különösen sok telefon-elintézni való maradt rájuk. Az idő már nagyon előrehaladott, s akkor a fiatalember megkérdezte: – Pap bácsi, hogyan bírja még türelemmel?

– Tudod... ilyenkor érzük tetten a jó Istent. Mert a mi erőnk, a mi türelmünk csak ennyi (mutatja), de ennyire volna szükségünk. Ilyenkor a különbséget Ő pótolja – válaszolta.

Ő maga is ekkor döbbsent rá erre az igazságra. Leesett a húszfilléres!

Egyszer másik alkalommal, mikor a nyereségrészesedést fizették a gyárban, a főnökség valahol áldomást ivott, amivel jó sokáig elidőztek. Persze a szállítás azért nem állt le, ők ketten a fent említett fiatalemberrel tartották akkor is a frontot. Az ezen az eljárásón meglehetősen elkeseredett és kifakadt:

– Nem gondolja, Pap bácsi, hogy ez mégis csak disznóság? – Egész évben mi dolgozunk a legtöbbet, s most ők felmarkolják a nagy pénzt, isznak, mi meg itt kulizunk most is!

– Szakikám, igaza van, de tudja, mindez mire jó? – kérdezte. – Arra, hogy megtanuljuk azt, hogy a mi értékünk vagy értéktelenségünk tudata egyre inkább függetlenedjék a mások, az emberek véleményétől!

Kiváló dolgozó

Ugyanezt a gondolatot fejtegette akkor is, amikor kiváló munkájáért jutalmazásban részesítették. Elmesélte, hogy – ahogyan lenni szokott, – ünnepélyes keretek között átadták a

jutalmat és az oklevelet. Megtapsolták és sokan kezet fogtak és gratuláltak neki. Akkor eszébe jutott az a sok-sok nap, amikor kötelességén, munkaidején túl helyállt mások helyett is. Amikor sokszor kihasználták, letagadták magukat ezek a gratuláló kartársak a telefonáló előtt, s amikor ő intézkedett helyettük a telefonáló kívánsága szerint. Vagy az, amikor egyik munkatársa mulasztását igyekezett helyrehozni, s az éppen az ellenkezőjével vádolta őt.

– Igen, akkor jól esett volna egy-egy csendes kézfogás. Ez a nyilvános, ez a mindenkire előbb-utóbb rákerülő ünneplés nem.

Gondolatait nem is tudta teljesen elrejteni, és tréfásan megjegyezte:

– „Én mindennap kiváló dolgozó voltam, nemcsak ma...”

Józsika születésnapja

Egyszer az asztalán egy vázában pár szál nagyon szép virág volt. Megcsodáltam és megkérdeztem, milyen alkalomból kapta ezt a virágot? Ő elmosolyodott és ezt mondta: A születésnapomra.

– Hogyan? – csodálkoztam, hiszen a születésnapja nem most van, hónapokkal később!

Ő akkor elmondta, hogy ő ebben a családban a „gyermek”. Akkor született ide, amikor Isten különös rendeléséből éppen idevetődött. Már évek óta megemlékeznek a háziak erről a napról. S számon tartják hány éves a „gyerek”.

Ő valóban családjának tekintette őket. „Ha élnének a szüleim, velük szemben is mindezt megtenném” – mondta. Mint szerető családtag élt velük. Mindenüket megosztották. Őszinte aggódó szeretettel szerették egymást.

A televízió

Máskor meglepődve láttam, hogy szép új televíziójuk van. Nagyon örült, hogy ezt észrevettem és nyomban el is mesélte a TV-vásárlás történetét, előzményeit.

A házigazdája akkor már kb. egy éve nyugdíjban volt, felesége meg akkor kezdte nyugdíjas idejét. Az első időben furcsa volt nekik, hogy mindketten otthon vannak. A házimunkát ketten hamar elvégezték, és utána nem igen tudtak mit kezdeni idejükkel. Különösen a délutánok, esték voltak unalmasak számukra. Nyugdíjuk is kevés volt, így ez is összehúzódsra, szomorkodásra ösztönözte őket.

A Páter ezt látta, de még nem tudta mit csináljon. Egyik nap aztán késő délután ment haza, már sötét volt. Ahogy felnéz szokás szerint az ablakra, látja, hogy nem ég a szobában a villany. Bizonyára a konyhában vannak. De a folyosóra érve látja, hogy a konyha is sötét. Kinyitja az ajtót, belép. Csend van. Benyit a fürdőszobába, ott sincs senki. Elmentek volna? – tűnődik magában... Így folytatódott volna még a találgatás, ha be nem nyit az ő szobájukba is és fel nem kattintja a villanyt. S akkor látja, hogy mind a ketten ott ülnek a díványon és szomorkodnak.

– Mit csinálnak itt a sötétben? – kérdezte önkéntelenül.

– Csak ülünk itt, – egy szegény nyugdíjasnak nem jut más, ha sötétedik, mint hogy a sötétben üljön. Hiszen a villany is drága.

Ezen segíteni kell! – gondolta. És akkor határozta el, hogy televíziót vesznek. Még otthon nem szólt semmit. Másnap megérdeklődte a módját. Vett OTP vásárlási utalványt, aláíratta. Kölcsönkérte a szükséges összeget az első részletre, és mindezt nagy lelkesedéssel közölte a háziakkal.

Ők, mivel látták az ő örömét, beleegyeztek.

– Holnap megyünk TV-t venni!

Meg is történt a vásárlás, és most már nem ülnek esténként a sötétben, van már programjuk.

Az anyagtól való függetlensége

Mikor havonta összegyűlt a „család” keresete, „termelési értekezletet” tartottak. Megállapították a rendes kiadásokat és félretették erre a pénzt. Ami maradt, azt rendkívüli beszerzésre fordították, vagy gyűjtötték valamire. Megbeszélést, kinek mire van szüksége és előíranyozták.

Egyszer az egyik takarítónő panaszkodott a gyárban; – Pap bácsi, nem tudok kijönni a pénzből!

– Tudja az ötödik alapléveletet: a beosztást? – ez a legnehezebb. – Ő nagyon tudott beosztani, mégsem vált garasoskodóvá. Mindig észrevette, hol kell segíteni és azt úgy intézte, hogy szinte senki sem tudott róla. Többször adott nekem pénzt, hogy azon vegyek ennivalót és vigyem fel egy bizonyos sokgyermekes családhoz, de ne mondjam, honnan jött. Máskor arra kért, menjek el vele egy kosár ennivalóval egy öreg nénihez és adjam be neki. Ő megvárta a lépcsőházban, nem akarta, hogy tudják, ki hozta. Mindig gondolt Pannonhalmán élő olyan rendtársaira, akiknek semmi pénzük nem volt. Vidéken egy papot és öreg édesanyját támogatta. Megtudta, hogy nagyon rosszul állnak ágyhuzattal. Azt vett nekik. De otthon is a háziakkal átnézték a szekrényeket és amit fölöslegesnek minősítettek, elküldték.

És neki minden fölösleges volt. Nagyon nehéz volt neki valamit adni. Csak olyat fogadott el, ami a másik kettőnek is hasznot jelentett. Utolsó időben taktikát változtatott. Nem akarta azt sem megbántani, aki ad, azért elfogadta, de sokszor ki sem bontotta, úgy adta tovább.

Semmi személyes holmi nem volt körülötte. Szobájában csak az volt, amit a háziak tettek oda.

Könyvet és hanglemezt szívesen fogadott. A könyvvel is úgy volt, hogy elolvasta és utána odaadta annak, aki éppen „megkívánta”. A zenét nagyon szerette, átszellemülve hallgatta. Élvezet volt vele zenét hallgatni. Az utolsó időben erről is lemondott, mert annyira igénybe vették idejét és erejét az emberek.

Halála után találtak több becsomagolt hanglemezt is a többi között, amit ki sem bontott. Így gyakorolta a szegénységet, semmit sem tartott meg magának.

A szeretet figyelmes

Egy alkalommal, amikor nála voltam, azt mondta, hogy csak fél 9-ig ér rá, mert el kell mennie valahova. Én természetesen néztem az órát és 8 órakor felálltam. Ő is öltözött és jött. Kérdeztem, merre megy, elkísérem a villamosig. Kicsit szabódott, de azután engedte.

A villamosmegállónál megállt, de nem szállt fel. Nem értettem. Egyszer csak látom, hogy leszáll a villamosról a háziasszonya. Köszöntötték egymást és ők indultak hazafelé.

– Legközelebb megmagyarázta a dolgot. A háziasszonya szemét évekkal ezelőtt operálták. Rendbejött, de az utóbbi időben észrevette, hogy látása rosszabbodik. Azért, ha tudta, hogy este jön haza és meg tudta tenni, eléje ment a villamoshoz. Úgy tett, mintha véletlenül történne, nehogy érzékenyen érintse.

Ugyanilyen figyelmes volt akkor is, ha a háziaknak le kellett utazniuk a Balatonra. Legtöbbször nehéz csomagokkal. Hogy kikísérhesse őket a vonathoz, reggel fél 4-kor felkelt. Amikor este visszajöttek, szintén várta őket az állomáson. Ha megtehetette, ő is ment velük, hogy segítsen.

Akkor még mindhárman dolgoztak és neki volt egyedül szabad szombatja, reggel korán felkelt, elkísérte a háziasszonyt a villamosig, közben kikérdezte, mit kell vásárolnia, mit kell előkészítenie. Bevásárolt, kitakarított, becsomagolt, megsütötte a húst és így várta őket, hogy utazhassanak.

A szeretet figyelmes és mindent úgy tesz, mint ami a legtermészetesebb. Mindig erre törekedett.

Az utcán

Férfi az autóbuszon

Naponta autóbuszon kellett utaznia a munkába és haza. Bizony ezek az autóbuszok zsúfoltak voltak. Sokszor kellett azt tennie, hogy lement a végállomásig, hogy egyáltalában felférjen. Egy alkalommal szintén egy eléggé zsúfolt autóbuszon utazott. A fáradtságtól alig állt a lábán. S ráadásul mellette egy férfi, mivel nem fogódzkodott, a kanyarban állandóan nekidőlt, rátámaszkodott.

Kezdett benne az epe felforni. Már azon volt, hogy gorombán rászól, amikor egy nagy kanyarulatnál jól behomorított és a férfi támaszát veszítve, teljes hosszában elvágódott.

Valami öröm indult el benne, de rögtön utána elszégyellte magát. „Uram, Te nem így tettél volna, hiszen őt is szereted!”

Villamoson

Sokszor utazott a mindig zsúfolt 6-os villamoson is. Akkor még mozgó kalauzok kezelték a jegyeket és „nevelték” az utasokat. „Tessék fogódzkodni! Menjünk a kocsi belsejébe! Ne álljunk meg a peronon! Kérem a kezeletlen jegyeket”, stb... hallhatta a fáradt, összepréselt utas a felszólításokat, amelyeket legtöbbször ha akarta volna, sem tudott volna teljesíteni.

Ez a tény viszont azt a lélektani következményt vonta maga után, hogy mi utasok már akkor sem tettünk eleget a felszólításnak, ha módunkban állt. Ez viszont a kalauzt bősítette fel, az meg az utasokat udvariatlan megjegyzéseivel. Ilyenkor aztán sokszor amúgy igazi pestiesen megindult a „közvélemény-nyilvánítás”, aminek rendszerint a jó kalauz itta meg a levét.

A Páter is számtalan ilyen parázs vitának volt passzív fültanúja, de egyszer aktívan is beleavatkozott. A vita abba a stádiumba lendült már, hogy a „kedves” utas visszavágott a kalauznőnek. – Micsoda hang ez?! – kérdezte tőle bőszen. – A Páter közvetlenül a közelben állt és nyugodt, fáradt, kissé szomorú hangon megszólalt. „Egy nagyon fáradt ember hangja...” Erre néma csend támadt a kocsiban.

Halott az utcán

Egyszer örömmel mesélte, hogy ismét „történt valami”, és ő szerencsére észrevette a Történést. Így eszköze lehetett az Irgalmasnak.

Fáradtan, tűnődve ment az utcán. Szinte automatikusan közlekedett, kikerülve az embereket. Nem is tudta, hogyan vette észre mégis, hogy a járda szélén egy halott fekszik, újságpapírral letakarva, s körülötte néhány tétován megálló, kérdezősködő ember. Ő is odament, rásajnálkozott szegényre, akinek az utca köve jutott halottas ágyul.

S vajon a lelke? – riadt meg hirtelen. Gyorsan megkérdezte az ott állók egyikétől: mikor halt meg szegény? – Talán félórája, – volt a válasz. – Hála Istennek, időben érkezett, és csendesen, észrevétlenül feloldozta testvérét.

Egy asszony az utcán

Nagyon szerette az édesanyját. Annyira anyás volt, hogy még nagyfiú létére is, ha tehetne, odabújt az édesanyja ölébe. Most amikor gyakran fáradtan jön haza a gyárból, sokszor gondolta: De jó volna, ha élne az édesanyja és néha megsimogatná ősz fejét!

Így jött egy nap hazafelé, amikor meglátott messziről egy asszonyt az utcán, aki láthatólag korholva beszélt kisfiának, – az egyszercsak odaszalad hozzá, átöleli lábát és odafúrja ölébe fejét. Az asszony megsimogatja és magához öleli. – És akkor rádöbrent: hiszen van neki is Valakije, égi Édesanyja, akihez ha fáradt, odabújhat, és ő mindig megvigasztalja. – És egészen megnyugodott, felvidult.

Egy téren

Gyakran találkoztam vele tavasszal, ősszel a főváros egyik viszonylag csendes terén. Egyik alkalommal, véletlen félreértés következtében, fél órát késtem. Ahogy sietve átvágtam a téren, már messziről láttam, hogy ott ül a megszokott helyen. Mikor közelebb értem, feltűnt, hogy olyan furcsán ül. Összeszorított térdén az aktatáskája. Rajta nyugszik lazán ökölben tartott keze. Dereka kiegyenesedve, feje kissé lehajtva. Akkor szokott így ülni, ha valakit összeszedetten hallgatott.

Meglassítva lépteimet megálltam előtte. Nem vett észre. Talán alszik – futott át a gondolat rajtam, mivel a szeme is csukva volt. Pár másodpercig még ott álltam, aztán megszólítottam. Felemelte fejét és nyugodtan rámnézett. Sajnálkozva elnézését kértem, amiért elkéstem.

– Ne sajnálkozzon, – mondta. Nem voltam egyedül. És sohasem vagyok egyedül...

Szerelmesek az utcán

Minden az Istenre emlékeztette. Az emberek, az utca, a gyár, a természet. Éppen ezért gyakran élményeiből kialakult „példabeszédekkel” próbálta megvilágítani, közel hozni Isten szeretetét, irgalmát, pedagógiáját.

Egyszer például arról beszélt, hogy két szerelmes ember ment előtte összefogódzkodva bizalmas, nagy beszélgetésbe merülten az utcán. – Vajon miről beszélgetnek? – vetődött fel benne. – Mi lehet az a nagyon fontos, amiről olyan elmerülten tárgyalnak?

Jó lenne kihallgatni őket! A szerelmesektől lehet legjobban megtanulni Istennel való kapcsolatunk hogyanját, helyességét, – gondolta és gondolatát tett követte.

Hallótávolságban megközelítve a külvilágról mit sem tudó szerelmeseket, lépéseit hozzájuk igazítva kihallgatta őket.

A kislány lábán lévő cipőről beszélgettek olyan meghitten. Megtudta, hogy a cipőt hosszas keresés után, viszonylag olcsón, a kislány aznap vette, mindkettőjük nagy-nagy örömeire. Mert a cipő nemcsak olcsó, de jó minőségű is. És mindkettőjüknek nagyon tetszik. Érdekes volt összerakni rá a pénzt, és érdekes volt várni, keresni, stb. stb. Így bontották, fejtegették a vásárlás, a birtoklás örömeit.

S így vált szerelmes dialógusukban egy kis boldogság apró öröme, az egymás elé tárulkozás bizalmas, meghitt eszközévé. Mert az volt ez. Egymás elé tárulkozás. Önátadás a gondolatmorzsákban is, amely nélkül nem is önátadás az önátadás.

Igen. Valóban a szerelmes emberektől tanulhatjuk meg legjobban, hogyan kell átadni magunkat az élet apró dolgaiban is reánk várakozó Szeretetnek. – Ilyen meghitten kell Vele mindent, még vásárlásainkat is megbeszélni – fűzte hozzá.

Kisfiú a cukorkaüzlet előtt

Máskor arról beszélt, hogy látott az utcán egy kisfiút, aki minden erejét megfeszítve belekapaszkodott a cukorkaüzlet bejáratának kiszögellésébe és hangos zokogással kérte, követelte, hogy édesanyja vegyen neki cukorkát.

A mama simogatva, csitítgatva próbálta megmagyarázni kisfiának, hogy most nem kaphat, s mindenáron tovább akarta vinni. Hozzáhajlásából, türelméből, szeretetéből látszott, hogy javát akarja. De a kisfiú mindebből semmit sem értett. Az édesség utáni vágyakozás elnyomta az értelem szavát. Sírt, toporzékolt, könyörgött.

S mit tehetett az édesanya, amikor kis buta fiának ilyen erős vágyakozásával találja szembe magát? Enged – és későbbre halasztja nevelési tervének megvalósítását.

– Velünk is így tesz az Isten, ha kisgyerek módjára túl sokat sírunk az egyszer már ízlelt, soha nem felejtett lelki édesség után.

Enged – és későbbre halasztja nevelési tervének megvalósítását. Azt, hogy tovább vigyen és erősebb táplálékot adva felnőtté neveljen bennünket, – mondta.

Az elszabott nadrág

Van úgyis, hogy nem is az édességhez ragaszkodunk, hanem valami szürke megszokotthoz. Valami időközben avulttá, korszerűtlenné vált „régijóhoz”, – s ez lenne akadálya annak, hogy az örökké megújuló Isten magával ragadjon bennünket, ha nem szabadítaná meg a hozzá könyörgőket ragaszkodásuk tárgyától. – Mint ahogyan engem megszabadítottak otthon a nadrágomtól, – mondta mosolyogva. – Az úgy történt, hogy volt nekem egy kedves barna nadrágom, vagy még helyesebb, ha úgy mondom, egyetlen megszokott nadrágom. Idők folyamán ez a nadrág kopottá, színehagyottá, stoppolttá, a háziak szerint teljesen avulttá vált. – Én nem láttam annak, de azért hosszas rábeszélés után mégis elmentem velük, hogy újat vegyünk. Az üzletben felpróbáltam a megvételre kiválasztottat. Elismertem, hogy különb a réginél, jó is, pontos is, mintha rám öntötték volna. Útközben megigérttem azt is, hogy ezután abban fogok járni, másnap mégis a régijt vettem fel.

Másnap is és az utána következő napokban is. Hiába szóltak érte a háziak. Hiába mondták, hogy szégyen ilyenben járni és nem is okos dolog. Hiszen akármikor szétrepedhet rajtam. S akkor mi lesz? Meghallgattam őket, s maradt minden a régiben. – Aztán egy napon mégis az újban mentem el, de ezt sem önként tettem. Reggel megszokott mozdulattal nyúltam a nadrágért a szekrénybe. Meg is találtam. Húznám fel, s akkor látom, hogy mindkét szára le van vágva. Valószínű, hogy míg én este a fürdőszobában voltam, addig fosztottak meg ragaszkodásom tárgyától. Így kényszerítettek bele az új nadrágomba.

Hasonló pedagógiát alkalmaz gyakran az Isten is, ha újat akar adni, ha meg akar ajándékozni bennünket valamivel, de mi nagyon ragaszkodunk a régihez. – Szétszabja, eltünteti azt, ami számunkra, illetve az Isten fejlesztő terve számára már avulttá vált. Ilyenkor mondjuk azt, hogy nem megy, nem tudok imádkozni, nincs eredménye munkámnak, stb. Pedig nem így van. Csak a régi módon nem megy. Annak nincs eredménye. Azt eltüntette az Isten. Szétszabta megújulásunk kedvéért.

Az alagút

Sokszor csak úgy jön létre megújulásunk, ha előtte végigmegyünk egy sötét alagúton. Olyan az egész, mintha kiránduláson lennénk. Ragyog a nap, szép a vidék, s mi szabadon kószálunk, de egyszerre csak kézenfog bennünket az Úr és szelíden irányt szab. Sodor bennünket egy ismeretlen sötét alagút felé. S mi megrettenve hátrálunk. – Nem, ezt nem akarhatod, Uram! – mondjuk. Te a Napfény vagy, a Szépség, az Öröm, nem a sötét bizonytalanság! S ha túl erős bennünk a rémület, hagyja, hogy elmeneküljünk, de azután újra és újra megkísérli, hogy átvezessen bennünket. – Mit akar mindezzel? Azt, hogy minden tájékozódó képességünket elveszítve, kénytelenek legyünk reáhagyatkozni, mert különben legtöbbünk csak mondja, hogy „Vezess tetszésed ösvényén”, de a maga útján halad, és sohasem éri el azokat a csúcsokat, amelyeken Isten különös szeretete vár és amelyeket csak alagutakkal lehet megközelíteni.

Az elveszett pénztárca

Isten szeretete bőkezűen eláraszt bennünket minden testi-lelki jóval. S mi olyan sokszor bánunk ezekkel könnyelműen! Veszni hagyjuk kincseinket. S mit tesz ilyenkor az Isten? – Hasonlóan cselekszik ahhoz a férjhez, akinek felesége egyszer ijedten telefonálta meg férjének, hogy elveszítette a pénztárcáját, az egész háztartási pénzével együtt. A férj minden szemrehányás nélkül, szelíden megnyugtatta feleségét, hogy majd csak lesz valahogy. Aztán meglepte őt a régihez hasonló új pénztárcával, s beletette az elveszett összegnek megfelelőjét is, régóta összerakott pénzéből. – Így tesz velünk az Isten is, ha ijedten megtelefonáljuk vesztességünket. Szelíden megbocsát és mintha mi sem történt volna, új pénztárcával lep meg bennünket és visszaadja összes könnyelműen elvesztett kincsünket is – fűzte hozzá.

Találkozás az Úrral

Egy alkalommal lement Szegedre szülei sírjához. Utána meg akarta látogatni bátyját, aki Szeged környékén lakik. Vele volt az elmaradhatatlan aktatáska. Amíg a villamosra várt az egyik téren, egy padon ülve imádkozott. Az aktatáskát maga mellé tette a padra. A villamos megérkezett, ő felállt, felszállt, kiment a temetőbe. Ott elvégezte ájtatosságát. Éppen indulni akar az autóbushoz, ami bátyjához kivinné, mikor észreveszi: nincs nála az aktatáska. Visszagondolva rájött, hogy csak a padon felejtette. Vissza kell mennie a városba. Mikor megérkezik a térre, a padon már nem volt az aktatáska. De észrevette, hogy távolabb egy fára fel van akasztva. Az ott söprögető férfit megkérdezte, nem talált-e ezen a padon egy aktatáskát. Az tüzetesen kikérdezte, mi volt benne, s amikor minden egyezett, egy tízes ellenében visszaadta.

Boldogan ment az autóbusz-pályaudvarra és arra gondolt, hogy először a tanyára megy, hátha kinn vannak, tekintettel a szüretidőre. Kapott is autóbust, ki is ért. A tanya azonban csendes, senki sincs ott. Végigsétált gyermekkorának emlékei között és fordulna vissza, de csak három óra múlva lesz autóbusz. Addig gyalog is visszaér a városba. El is indul, közben imádkozva a rózsafüzért. Egyszerre hallja, hogy mögötte egy autó fékez. „Szegedre megy? – kérdezte. – Üljön akkor fel!” – És ő felült.

Bent a városban kapott végre egy olyan buszt, amelyik bátyja falujába viszi. Jó későn érkezik. Már nagyon izgatottak voltak. Mi történt? – Elmondja. Sajnálkoznak rajta, hogy így sikerült ez a nap, hiszen egy óra múlva már kell visszaindulnia.

Ő ezt válaszolta: – Nagyon jó volt ez a kirándulás, mert többször is találkoztam útközben az Úrral. Amikor a táskát megtaláltam, az országúton a rózsafüzér mondása közben, és amikor felvettek az autóra.

Betegen

Ha az én boromat innád!

Még ismeretségünk elején történt, hogy – nekem úgy tűnt – sokat emlegette fáradságát, öregségét, a halált. Akkor még nem ismertem eléggé életkörülményeit. Csak azt tudtam, hogy alig ötven éves. Tapasztaltam, hogy szellemileg friss, láttam, hogy rendezett körülmények között él. Így túlzottan láttam panaszát s ezt meg is mondtam neki. – Sohasem haragudott meg érte. Sőt úgy tűnt, tetszett neki, ha egy kicsit odamondogattam. – Ilyenkor mindig felderült. – Így történt most is. Felcsillant a szeme és egy viccel vágott vissza, amely így szólt: – Pest egyik peremkerületében, a villamosmegállónál, valaki a következőket írta a falra: „Ki a bort, a nőt s a dalt szereti, rossz ember nem lehet!” – Aztán néhány nap múlva a pesti ember viccgyártó szellemességére jellemzően megjelent a falon az ellenvélemény is: – „Ha az én boromat innád... Ha az én nőmet bírnád, – Ha táncolnál, mit anyósom fűj, arra a dalra, – Nem írnál ilyen hülyeségeket a falra, te marha...” – Megértettem a tréfát és nagyon kacagtam a frappáns válaszon. Ez őt is jókedvre derítette, s aznap nem is esett több szó köztünk fáradtságról, öregségről, betegségről!

Betegen

Hogy mi minden volt a betegsége, annak összefoglaló, pontos diagnózisát nekem sohasem mondta meg, bár sokszor esett szó köztünk a tünetekről. Nagyfokú fáradtsága, kínzó fejfájásai, étvágytalanság, derékfájás, gyakran ismétlődő álmatlanság, vagy aluszékonyosság. Ezek voltak a tünetek, amik mellett élete utolsó napjáig próbált megbékélten élni önmagával és Istennel, sőt teljesíteni munkáját, s támaszul szolgálni azoknak is, akik ezt kérték tőle.

– Reggelenként gyakran elalszom, nem hallom az ébresztőóra csengését, – mondta. Ilyenkor a szegény háziaknak kell lelket verni belém...

– Ha felkelek, majd összeesem a fáradságtól. Úgy segíték magamon, hogy azonnal koffeint veszek be, aztán a hideg zuhany alá állok. Ez a kettő úgy-ahogy rendbehoz ahhoz, hogy ember módjára találkozam Vele a szentmisében, – mondta máskor.

Nem szeretett orvoshoz menni, betegállományba kérni magát. Eleinte ha már nagyon rosszul volt, inkább szabadságot vett ki, hogy egy kicsit rendbejöjjön: – De hát gyógyítani is kell magunkat! – véleményezte. Igazat adott nekem, de panaszosan hozzáfűzte: az állat, a kutya, ha beteg, azonnal kereshet magának egy sötét zugot, ahol háborítatlanul nyalogathatja sebeit, míg meg nem gyógyul. Az ember ezt nem teheti, hacsak nincs magas láza. Körzeti orvoshoz kell mennie, onnan ilyen meg olyan kivizsgálásra, míg elhiszik róla, hogy tényleg beteg.

Szerencsére az utolsó években – miután egy kórházi kivizsgáláson átesett, annak javaslatára évenként, ha már nagyon rosszul érezte magát, minden külön kivizsgálási zaklatás nélkül betegállományba vették néhány hétre.

Rossz étvágyú volt

Tudta rólam, hogy étvágyam sokszor kiegyensúlyozatlan, s emiatt gyötrelmes számomra vendégségben a túlzott kínálgatás. – Nagyon megértem, – mondta – pontosan ezzel küszködöm én is. Ha valami vita van köztünk otthon, az csak az, hogy háziasszonyom szerint nem eszem eleget – folytatta. – Így tisztázódván köztünk a „rokonétvágyúság”, többször esett szó köztünk az evésről. Egyszer például, amikor már egy éve rendszeresen találkoztunk, váratlanul azt kérdezte tőlem, hogy hány kiló vagyok. Igen megütköztem nem „kifejezetten lelki” kérdésén, de azért válaszoltam. – Vigyázzon a kilóira, – mondta aztán, – mert egyszer ezzel is el kell számolnia az Úristennek!

Bár CSAK ezzel és most kellene! – válaszoltam. Ugyanis ebben az évben, mióta a Páter tehermentesíti a lelkemet, fizikai súlyom növekszik. – Hat kilót híztam.

– Nahát ennek igazán örülök! – mondta.

– S ha szabad kérdezni, ha már erről van szó, Páter hogyan áll a hízőkúrával? – kérdeztem vissza tréfásan.

– Sajnos, ez már nem megy. Öreg gyomor rosszul emészt. – Tudja, amikor még fiatal voltam, volt idő, amikor nem tudtam, mi az elég. Akkor főleg húsevő voltam, ma már egy kis leveszöldséggel is megelégednék, – ha engednék!

– Mióta étvágytalan? – kérdeztem, – Tanár koromban kezdődött, válaszolta. Aztán elmesélte egy „rémületesen-kedves” élményét ebből az időből.

Amikor kisegíteni volt egyik falusi plébánián, a Plébános Urat és a Tisztelendő Atyát disznótorba hívta egyik tekintélyes gazda. Összeugrott a gyomra már a gondolatra is, hogy valahova azért kell mennie, hogy egyék. Szívesen otthon maradt volna, de nem akart senkit megsérteni. Így tehát elment.

Amit azok ott az asztalra hordtak, s amit azok ott elfogyasztottak! – Hát az az ő evésről alkotott minden elképzelését és tapasztalatát felülmúlta, – mesélte. S a folytonos kínálgatások, unszolások az evésre, ami elsősorban reá irányult, – mert ő már az első fogás után kidőlt, – azt nem lehetett elviselni! – Nem is bírta sokáig az ostromot, valami igaz és nem bántó kifogást motyogva – egyszerűen megfutamodott. Otthagytá a küzdelem terén a plébánost, – annak edzettebb volt a gyomra.

– A szeretethez hozzátartozik az is, hogy ne a magunk gyomra után ítéljünk meg másokat, – fűzte hozzá félig tréfásan, félig komolyan.

A rácson lógó ember

Egy alkalommal olyankor mentem hozzá, amikor nagyon ki volt merülve. Ez a kimerültség olyan mértékű volt, hogy szinte kétségbeesett erőlködéssel tudta csak megóvni mellette kapcsolatát Istennel.

Ennek illusztrálására mondta el a következő történetet. – Szegeden egy emeletes házban laktak. Még gyermek volt, amikor egy alkalommal berohan a házba egy magából kikelt férfi, felrohan az emeletre és levetette magát. Közben azonban az életösztön arra vitte, hogy a rácshoz megkapaszkodjék. Így lógott pár pillanatig, míg ereje bírta, azután örült sikoltással lezuhant a földszintre. Édesanyja akkor szaladt ki a konyhából, amikor még a rácson lógott az ember, és az a pár pillanatnyi izgalom olyan mély nyomot hagyott benne, hogy akkor lett cukorbeteg.

Sokszor jut eszébe ilyenkor az az ember. Ő is szinte utolsó erejét megfeszítve kapaszkodik Istenbe, csak az a szerencse, hogy Isten is fogja őt.

A zord ember

A testi-lelki szenvedést sokszor csak úgy tudta elviselni, hogy megkeményítette magát, keveset beszélt, „zord” lett, hogy el ne árulja, mennyire szenved. – Egyszer mégis elárulta magát. – Egy ismerőse, aki a kítaszitottság szubjektív élményétől szenvedett, kérte őt, beszéljen neki az Istenbírás örömről, mert úgy érzi, ez lendületbe hozná, ez segítene rajta. – S akkor a Páter a következőket mondta: – Mit gondol, én örökké az Isten színelátásában gyönyörködöm? Az Ő közelségét élvezem? Ne gondolja! Most mérhetetlenül szenvedek én is attól, hogy Hozzá tartozom. Nagy, megfeszített erőre van szükségem ahhoz, hogy mellette kitartsak. Kínszenvedés számomra az ima! – Ismerőse egészen megrettent ettől a kifakadástól és letörten azt kérdezte tőle, hogy akkor miért csinálja ezt az egészet?! – S akkor ő hosszasan elgondolkodva, megnyugodva ezt válaszolta:

– Azért csinálom mindezt, mert emlékezem. Emlékezem azokra a nagy örömökre is, amikben régen részesített, amikor nekem adta magát. Emlékezem arra is, hogy önként én is Neki adtam magamat. A szenvedés nem ok a hűtlenségre! A szenvedés az önátadás legjobb eszköze, – fűzte vigasztalva hozzá.

S ezt akarjuk! – Nem? Maradékalanul átadni magunkat. S jajgathat-e az anyag, hogy: ne gyúrj, ne formázz, ne égess!, Mesterem?!

Azért vannak ilyen kevesen

Egyszer derűsebb hangulatában Nagy Szent Terézről mesélt el egy kedves esetet. – Nagy Szent Teréz tudvalevőleg fizikailag sokat szenvedett életében. Az önéletrajzában leírt tünetek szerint valószínűleg súlyos ideggyulladás vagy reumája lehetett, vagy mind a kettő. S az Úr azt kívánta, hogy ennek ellenére rendházakat alapítva, sokat utazzék. Egyik útja alkalmával váratlanul csúnya, zord időt kapott, amitől igen szenvedett. S akkor az Úr szólt Terézhez: „Látod, így szeretem én az én barátaimat!” – Szent Teréz erre megállapította: – Azért vannak ilyen kevesen! – Tudja, ezt a párbeszédet én is gyakran lefolytatom az Úrral, – mondta mosolyogva.

Uram szeress, de ne ennyire!

A háta sokat fájt. Előrehaladt Bechterewje volt. Amikor éjszakánként nem tudott aludni miatta és már semmi orvosság sem használt, azt mondta az Úrnak: – „Uram, tudom, hogy szeretsz, de ne ennyire!” – Félt a megnyomorodástól, félt az öregedés szellemi elsötétülésétől. Mindezt úgy oldotta fel magában, hogy eléje ment. Most, amikor még képes volt rá, előre tudatosan odaadta szeretetből Istennek, hogy amikor már nem tudja megtenni, ott legyen az ő akarati elhatározása Isten előtt. – Gyakran tanácsolta nekünk is ezt a magatartást.

Filmek, könyvek, színdarabok

Minden erővel

Egyszer arról beszélt, mit jelent minden erővel szeretni Istent. Mi az a minden erő? – fejtegette. Sokszor olvassuk, halljuk, hogy a futballista minden erejét beleadva lőtte kapura a labdát. – Ha minden erejét beleadta, akkor mivel futott tovább?

Nem ez a minden erő, – állapította meg. – Aztán egy japán filmet mesélt el röviden. Ez a film egy tragikus végű szerelem történetét mutatta be. A filmben a két szerelmesnek fel kellett lázadniuk az ősi törvények ellen és menekülniük a falujukból, hogy egymáséi lehessenek. Egy folyó mellett húzódó erdő vonalán menekülnek egy nagy város felé. A lány családja üldözésükre kel csónakon és utol is éri őket, amikor azok éppen megpihenve aludtak. A lányt elrabolják, csónakba teszik. A fiú csak akkor ébred fel, amikor a csónak már messzire jár, de még látja a lányt. Akkor minden erejét megfeszítve fut a parton, majd közelükbe érve beleveti magát a folyóba és úgy úszik szerelme után. A lány kötelet dob a fiúnak, de rokonai, miután a fiú belekapaszkodott, elvágják. A fiú még erőlködik, úszik, de a csónak egyre távolodik, ereje pedig a végére ér és elnyelik a hullámok.

– Minden erejét adta szerelméért. – Ilyen a minden erő, amivel szeretnünk kell Öt! – fejezte be.

...A Puccini életéről szóló filmről pedig, amelyet egy házaspár társaságában nézett meg, a következőket mesélte: – Előadás után, amikor a megállónál várakoztak a villamosra, a házaspár egyike megkérdezte tőle: – hogyan tetszett a film? – Ő azt válaszolta a kérdezők nagy meglepetésére, hogy számára a film megtekintése felért egy lelkigyakorlattal.

– Egy lelkigyakorlattal? – ütköztek meg a váratlan gondolaton. – Hogyan lehet ezt a filmet, Puccini életét, operái megszületésének történetét, kalandjainak sokféleségét, lelkigyakorlatos elmélkedések anyagának tekinteni – tükrözte tűnődő tekintetük.

S ekkor a Páter pár szóval elmondta, mit üzent neki az Úr ezen a filmen keresztül. Puccini és felesége kapcsolata az ő és az Isten kapcsolatát tükrözte, – mondta, – Míg Puccini többnyire sikerekben gazdag körútjait járta, kicsit önmagába, művészetébe zártan, – kicsit a siker, a taps sodrásában önmagától eltelten, – a lehetőségekkel élve, sokszor asszonyához hűtlenül, – addig a felesége otthon csak rá gondolva, érte aggódva, teljes hűséggel csak neki élt. Neki élt és szüntelenül reá várakozott!

Puccini tudta ezt. S azt is, hogy ez a várakozó hűség az ő erőssége. Ez védi meg őt a művészi, emberi bukástól, a végleges hűtlenségtől. – S mégis mit adott cserébe? Egy-egy játék, illetve népviseletbe öltöztetett babát vitt haza ajándékként minden körútjáról. Egy-egy csecsebecsét adott teljes-önmaga helyett – töretlen hűsége helyett...

Mi is gyakran teszünk így, – mondta a Páter. Az évenként megismételt lelkigyakorlatokkal egy-egy ajándékot, csecsebecsét ajándékozunk az Istennek önmagunk teljes, tökéletes, maradéktalan átadása helyett.

...A Háború és béke filmről pedig a következőket mondta: – Emlékszik, – kérdezte – arra a jelenetre, amikor Andrej herceg azon a holdvilágos estén az ablakon kinézve újból rátalál a szerelemre – ez egészen átalakítja őt. Így alakítja át az Isten szeretete is az embert – mondta. Az Isten vagy megtalálja, vagy létrehozza az egyenlőséget, ami a szeretethez szükséges.

...A Nyomorultak című film megtekintése után ezt a megjegyzést tette: – nagyon tetszett az egész, de a tetőjelenethez az Ő üzenetét is meghallottam, Jean Gabin hangján keresztül: – Várj, – mindjárt jövök, – szólt hozzám az Úr.

– Igen, nem kell félni, Ő előbb-utóbb eljön. Előbb-utóbb válaszolni fog sok-sok kérdésünkre. Mi is Isten után az elsők vagyunk a ráknbizott feladatokban – mondta a hasonló című film megtekintése után.

...A Félelem bére című filmmel kapcsolatban a következő megjegyzést tette: a mi félelmünknek is megvan a bére. – Talán emiatt fog könyörölni rajtunk az Isten...

Amikor egy TV kisfilmet megnézett, ahogyan a vadászkutya hagyta, hogy a kölykei mellett a táplálásra rábízott őzgidák elszívják tejét, életerejét, úgy kell nekünk is hagyni, hogy az emberek igénybe vegyék minden időnket, képességünket, erőnket!

Így hallotta az Isten szavát, s így ismert magára az emberek alkotta filmek, könyvek, versek, színdarabok egy-egy szaván, gondolatán keresztül. Bennünket is erre tanított. Sokszor mondta: – olvasni tudni kell!

Küldetés

Sokat emlegette pl. Babits: Jónás könyvét is, különösen akkor, ha nagyon neheze éret a küldetés. „Makkon tengjek és keserű meggyen békében, az Isten is elfeledjen!” – idézte néha.

Egyszer, amikor megérkezett valahova, azt mondta; „Most úgy jártam, mint Jónás próféta, nem akartam idejönni, de az Úr mégis rákényszerített.”

Werfel: Halljátok az Igét című könyvét is nagyon szerette, értette. Sokat mondott neki az a részlet, amikor Jeremiás megöregedve a könnyebbet akarja választani és azokhoz akar menni, akikhez a szíve, a szeretete húzza, de az Úr mást kíván tőle. S ő Isten szeretetéért ment, sokszor ügyetlenül, dadogva tolmácsolni az Üzenetet. Amikor Jeremiás visszatért a városba, Nebukadnezár engedélyével bemehetett a lerombolt templom területére. Ahogy a romhalmazon keresztül a szentély felé tartott, magában perlekedett az Istennel: miért tetted ezt Uram? S ahogy odaért a szentély helyére, ahol azon az emlékezetes napon ő is beléphetett a szentek szentjébe, tekintete egy kődarabra esett, amit az alkonyodó nap megvilágított. Felemelte és elolvasta a belevéselt írástörödéket: *Hogy élj!* Megértette: Isten azért tette mindezt, hogy népét megtisztítsa és élete teljesebb legyen. – Azután hozzáfűzte: – Én is megértettem, hogy Isten mindig csak azért foszt ki, hogy gazdagítson.

...Ugyancsak Werfel: Bernadette című könyvével kapcsolatban mondta: – Tenni kell az ésszerűtlent is, ha erre szólítanak fel! – visszaemlékezve arra a jelenetre, amikor a „Szép Hölgy” Bernadettól azt kívánta, hogy mossa meg arcát a forrás vizében. Annak a forrásnak vizében, amely akkor még rejtve volt, és a kislánynak kellett a tíz körmével kikaparni. S minden igyekezete ellenére is – az emberek gúnyolódása közepett – csak sarat tudott az arcára kenni.

...Mikor ő is meg én is olvastuk Werfel: Musa Dag negyven napját, megkérdezte, mit mondott nekem ez a könyv. Én valami sablonos dolgot dadogtam és végül bevallottam, annak ellenére, hogy nagyon tetszett, nem értem a könyv mondanivalóját. Erre ő megmagyarázta: Amikor Bagradjan egyedül maradt a hegyen és visszagondolt az utolsó napra, az éhhalál előtti szörnyű misére, amikor a gonoszság felgyújtotta az egész táborn, a francia hajók megjelenésére, megértette, hogy Isten ott működik az eseményekben és sokszor egészen elképesztő dolgokat használ fel, hogy Gondviselését valóra váltsa. És ekkor nagyon közel érezte magához Istent. – Majd hozzáfűzte: – megértettem, hogy van, van Gondviselés!

...Thomas Merton: A szemlélődés magvai-val kapcsolatban azt jegyezte meg: Thomas Mertonnak sokat érő az a megállapítása, hogy az emberekkel akkor teszem a legnagyobb jót, ha én magam szentté leszek. S hogy jó úton járok, azt abból tudom meg, hogy a lelkikönyvekben leírt úttól az én utam kissé eltér, hogy a magam – az Istentől csak számomra rendelt – útját járom.

... Thomas Mann: József és testvérei című könyvet is kb. egy időben olvastuk. A könyvről beszélgetve megállapította, hogy azért jó olvasni igazi irodalmat, mert a nagy íróknak megvan az a képességük, hogy az emberi élet különböző megnyilatkozásait úgy tudják leírni, kifejezni, hogy azon keresztül mi is jobban megértjük azt. – Így értette meg ő is ennek nyomán azt, hogy aki tud szeretni, az elsősorban önmaga lesz gazdagabb...

... A róka meg a szőlő című színdarab nagyon tetszett neki. Rádióban hallotta először, aztán meg is nézte, majd kölcsön megszerezte a szövegét és saját kezűleg leírta magának. Aesopus sok szellemes mondását idézte belőle. Különösen tetszett neki, amit a nyelvről mondott: mennyi jót és rosszat tehet az emberi nyelv. Egy alkalommal valaki nagyon panaszkodott neki szörnyű körülményeiről. Erre, hogy egy kicsit feloldja, szellemesen idézte Aesopust: – A legnagyobb szörnyűségeket is éppúgy meg tudjuk szokni, mint szeretőnk szépségét.

...Heltai: A néma levante című darabját is látta. Számára azt mondta benne az Isten: „Szép az élet, ezt neked magyarázzam!” Amikor nehéz volt, mindig ezzel igyekezett felemelni egy kicsit önmagát és másokat is.

XXIII. János pápa imája

Az emberek mindig fárastották, mégis szolgálatukra állt, mert úgy érezte, hogy Jézus küldi őket hozzája. Azért szerette reggelenként imádkozni XXIII. János pápa reggeli imáját: – „Minden embert, aki csak találkozik velem, fogadjak úgy, mint akit Te küldtél hozzám. – A testvért lássa bennem. Az én szavaimból és tekintetemből a krisztusi szeretet sugározzék reá. – Senki se távozzék tőlem anélkül, hogy legalább egy jó szót ne kapott volna.”

És mivel az élet sok nehéz helyzetbe sodorta, tudta naponta igazán őszintén kérni; „Éljen bennem egy szikrányi humor, hiszen erre olyan nagy szükség van ebben a szomorú világban.

Emberek között

Ő és az emberek

Természeténél fogva zárkózottságra, visszahúzódásra, szemlélődésre volt inkább hajlamos, mint a tevékeny szeretetre s irányításra. Ő mondta magáról, hogy sohasem érdekelte a „hogyan”, mindig csak a „Ki”. – De Isten, aki őt mint barátját gondjaiba beavatta, megértette vele, hogy mennie kell az emberekhez. Mert vagy leszünk mindenkinek mindene, vagy Egynek senkije.

Szívesebben imádkozott az emberekért, mint irányított. Mondta is egyszer: Nem az embereknek kell Istenről, hanem Istennek kell az emberekről beszélni. – Máskor arról beszélt, hogy az imádkozni nem tudó inaszakadtat a tetőn keresztül kell az Úr lába elé eresztetni. S Ő megkönyörül rajta a mi hitünk, imánk láttán. – Nagyon elszomorította, ha ügyetlenül tolmácsolta, vagy közvetítette a Szeretetet. – Egyszer például szomorúan mesélte, hogy a vonaton segíteni akart egy néninek a zsákját feladni és kiborította az egészet. Szilva volt benne.

Egy másik alkalommal egy cukrászdai kiszolgálónővel járta meg. – Ennek én is szemtanúja voltam. – Valószínűleg elhatározta, hogy megéreztetni vele, hogy embernek nézi, tiszteli. Az meg tolakodásnak vette kedveskedését és hangjával, magatartásával visszautasította. – Nem szabad, hogy az ilyen esetek elvegyék a kedvünket az újabb próbálkozástól, – mondta.

S újra-újra próbálkozott. Ha sikerült, legtöbbször szemérmes kisfiú mosollyal az arcán „eldicsekedett” ezekkel. – Míg nem tudtam, hogy kudarcai mennyire meggyötírik, érthetetlen volt számomra ez a dicsekvés is. – Ma már értem: az ő életében ez így volt tökéletes. Aki sok apróság miatt szenved, annak, hogy egyensúlyban maradjon, meg kell tanulni a kicsi dolgok fölötti örömet is. S akinek szíve tele van örömmel, érthető, ha megosztja ezt mással is.

Halála előtt két hónappal – azon a napon, amikor szíve először jelezte számára, hogy rövidesen itt kell hagynia bennünket – arról beszélt, hogy nemrégiben értette meg a Tékozló Fiú példabeszédében az Atya üzenetét, amit hű fiának mond; „Fiam, mindenem a tiéd!” – Ebből a mindenből kell kérnünk, juttatnunk szeretteinknek. – S továbbítanunk azt a szeretetet, amit Tőle kaptunk, Tőle tanultunk – mondta.

Régebben pedig egyszer azt mondta, hogy öreg, fáradt ember ő már ahhoz, hogy segíteni tudjon másokon, de ígéri, majd fönt kérni fogja az Atyát mindenkiért.

Kezdje magán

Egyszer, mikor nagyfokú testi-lelki fáradtságról beszélt, megkérdezte tőle egy ismerőse: – Miért nem könnyít a hajóján?

– Hogy képzeli? – kérdezte. – Hát úgy, hogy csak annyit dolgozna, amennyi kötelező munkaidejébe belefér, s a zaklatóit is megkérné, hogy ritkábban zavarják.

– Tudja, ezt már más valaki is tanácsolta nekem, amire én azt válaszoltam: Jól van kedves. Okosan szólott! S talán kezdje mindjárt magán! – Persze, ennek a jó tanácsadónak nem ez volt az elképzelése – fűzte hozzá.

– Én szívesen kezdem magamon, ha ez Önön segít, – válaszolta beszélgető társa.

– Nem segít, mondta ő. – „Az én eledelem az, hogy Atyám akaratát tegyem.”

Pecázgatva

Egy ismerőse és közte többször esett szó arról, hogy annak lelkiismeretfurdalása van amiatt, hogy őt, a nálánál fáradtabb embert terheli gondjaival.

– Nekem az lenne hivatásom, hogy vízre szállva, sokat fáradva halásszak – mondta akkor. De én a partot választottam, mert öregnek, fáradtnak, alkalmatlannak éreztem magam a „nagy vizekre”.

– S most itt ülök a parton egy pecabottal a kezemben és örülnöm kell, hogyha helybe jön egy-egy hal, s harap a horgomra.

– Jöjjön! – Ne kíméljen! – Használjon – fűzte hozzá.

A szeretet türelmes

Ez a nagyon fáradt, beteg ember egy-egy beszélgetésre órákat áldozott idejéből. Hosszú beszámolókat hallgatott végig behunyt szemmel, végtelen türelemmel. Egyszer valaki megkérdezte, hogyan bírja ki mindezt? – hisz az emberek általában a maguk hangját szeretik hallani! A pap kivétel?

– A szeretet türelmes – válaszolta, majd hozzáfűzte: Isten a papnak a kegyelmet nem önmagáért, hanem másokért adja.

– Ha emberi természetünknek nehéz elviselni mások gondjának, bajának végighallgatását – azért csak gyakoroljuk türelemmel – tanácsolta.

– Ez is nagyon jó eszköz az önátadásra! Az ÉN visszاسzorításával annak helyét Ő foglalja el ilyenkor. S ez minden problémát megold.

Szentnek lenni

Egyszer valaki gyónt nála, s miután ezt befejezte, várta, hogy a Páter valami tanácsot ad neki, mert még nem bocsátotta el. A Páter szokása szerint behunyt szemmel ült és nem szólt semmit. A gyónó is várt türelmesen egy darabig, de mikor ez a várakozási idő kezdett hosszúra nyúlni, megkérdezte: – Páter, min tetszik gondolkodni? – Azon, hogy mi lehet a maga problémája, – volt a válasz. – Azon ne tessék! Megmondom én! Szent akarok lenni!

– Szent? – Tudja mi az életszentség? – kérdezte meg ezt a kedves, kissé bohém természetű, negyven éven túl is magát fiatalnak, rugalmasnak tartó egyént.

– Azt jelenti – többek között – hogy elfogadjuk, megköszönjük Istennek, hogy megöregszünk. Hogy tönkremegy a fogunk, hogy szemüveget kell hordanunk, hogy megráncosodunk, hogy elerőtlenedünk, másokra szorulunk, stb.

– Mindig mindent, szubjektíve jót, rosszat megköszönünk Neki, s feltesszük a kérdést is: Mit adhatnék cserébe?!

Mondja a magáét is!

Valaki egyszer arról beszélt neki, hogy milyen gyakori dolog az, hogy a vérrokonok nem lelkirokonok. S hogy milyen szomorú az, hogy gyakran éppen a családuknak tagjaival alig találunk közös témát. S ilyenkor mit tesz az ember? – folytatta ismerőse. – Kérdez szünet nélkül. Az emberek úgymint szeretnek magukról beszélni. S magáról, belső énjéről, igazi érdeklődéséről semmit sem mond. – S így órákat töltünk el családuknak tagjaival anélkül, hogy az „egy lényegesről”, szívünkbe rejtett Istenünkről szó esett volna. – De hát biztosan így van ez rendjén – jegyezte meg ismerőse belenyugodva a változhatatlanba, az általánosba, s várta a Páter helyeslését.

S akkor a Páter nagy meglepetésére szokásától eltérően, azonnal élénken válaszolt, de nem azt, amit a probléma felvetője várt.

– Ne tegye! – válaszolta. (Már mint a hallgatást.) – Mondja a magáét is! – Ez is az Én megtagadása, hogy Ő a világra szülessék!

Hisz-e?

Egyszer egy sokat kételkedő, de hinni akaró ismerőse megkérdezte tőle, hogy ő hisz-e? – Nagyon elmarasztal engem ez a kérdés, – válaszolta. Ezek szerint nem látszik meg rajtam a hit.

– Nemrég óta ismerem Önt, s különben sem vagyok jó emberismerő, így kérdésem csak kérdés és semmi több, – mentegetődzött ismerőse. Ez a kérdés pedig csak engem marasztalhat el, mert az én kételkedésemből fakadt. Az én hitem a gyenge és ne haragudjék, hogy ezt mondom, de hitem meggyengülését kicsit a „hivatalból hívő” papok is okozták. – Nem is tudom miért? Mert tulajdonképpen becülöm is őket, hisz kitartanak az egyszer kimondott szavuk mellett, meggyőződésük ellenére is.

– Maga ezt ne tegye! – mondta a Páter, ne kösse magát az egyszer kimondott szóhoz. Az Istenhez kösse magát!

Egy életen keresztül nem lehet hazudni! A „hivatalból hívők” is előbb-utóbb elszólják magukat. De gyümölcsöikről is meg lehet ismerni őket. A lelkekre tett hatásukról. Éppen ezért óriási a felelősség!

A rossz orvosnál is nagyobbat véhetnek, mert azok csak a testet tehetik nyomorékká – ahogy ezt egyszer fivérem mondta, – de a rossz papok a lelket!

Aztán hosszú hallgatás után még a következőket tette hozzá: – Számomra elképzelhetetlen az, hogy ne higgyek. Én nemcsak hiszem, de tapasztalom is az Istent.

S lesz majd magának is erős hite, mint Szikar lakóinak, akik először csak a samariai asszony szavainak hittek, de mikor saját fülükkel hallották és saját szemükkel látták Őt, már nem volt szükségük az asszony tanúságtételére. – S addig is, míg ez bekövetkezik, mondja ezt: – Uram! – gyógyítsd meg az én beteg hitemet!

Bíztni, jóváhagyni, erősíteni

Máskor is beszélt a papok felelősségéről és a hívek vezetéséről. Bűn készületlenségükkel untatni a híveket a vasárnapi szentmisében. Az igazi felkészülés pedig a jó imádkozásban van – fejtegette. – Ha személyes a kapcsolatunk Istennel, személyes lesz a hívekkel is. Persze fordítva is áll. Ha őszinte a dialógusunk az emberekkel, őszinte lesz az Istennel is. – Hasonló ez egy karéj kenyér megevéséhez. Mindegy hol harapunk bele, csak beleharapjunk, s együk is végig!

Legalább egy lépéssel járjon előbb az, aki vezetni akar – mondta máskor. Félek, hogy mi papok a lelki nagykorúságot később fogjuk tiszteletben tartani, mint ahogy azt a hívek gyakorolni fogják.

Egyszer pedig arról beszélt, hogy ebéd közben szívesen elnézegeti az embereket, s látja, hogy azok a lehetőségek között válogatva – biológus szemével nézve – ösztönösen a lehető legjobbat adják szervezetüknek. Tudják, mire van szükségük.

Ha valaki becsületesen keresi az Istent, az is rátalál ösztönösen arra az útra, amely egyenesen Hozzá vezet. A lelki ember is megtalálja azt, amire leginkább szüksége van.

Tehát hogy milyen irányba vezet valakit az Isten, azt leginkább magától a vezetettől tudhatjuk meg. Hagyni kell beszélni és előbb-utóbb biztosan „elszólja” magát. A pap feladata rendszerint csak az, hogy biztasson, jóváhagyjon, erősítsen „de semmi esetre sem az, hogy erőltessen” – fejezte be.

A kutya imája

Volt úgy, hogy ő nem bírta. Annyi mindent vállalt magára, hogy estére már egy értelmes gondolatot sem tudott kipróbálni magából, nem hogy imádkozni tudott volna... Egyszer elpanaszolta ezt egy társának. Az megmagyarázta neki, Ha Isten tőlünk ilyen életet kíván, akkor azt is tudja, hogy elfáradunk. Olyankor tegyünk úgy, mint a hűséges kutya. Miután jól kifutkározta magát, talán egy kicsit el is csavargott, lihegve odafekszik gazdája lábához. Így mutatja ki szeretetét és hűségét.

– Ha fáradtak vagyunk, tegyünk mi is így, feküdjünk oda az Isten lábához és maradjunk ott nyugodtan. Ezzel bizonyítjuk hűségünket és szeretetünket.

Az utolsó karácsony

Halála előtti évben sokat betegeskedett. Nyár végén több héten át betegállományban is volt. Amikor visszament dolgozni, a Szakszervezettől segílyt is kapott, amiért igen hálás volt, mert otthon a fizetésesökkenést bizony megérezték.

Éppen ezért néhány hónap múlva, karácsony előtt a nyugdíjas házigazda is kért segílyt a saját szakszervezetétől, amit elutasítottak. A házaspárt ez igen elszomorította. Természetesen a Páttert is, hisz ő mindenkivel nagyon együttértett, velük pedig különösen.

Aztán néhány nap múlva cseng a telefon az irodában és őt kérik. A telefoncsengés, telefonhívás volt az iroda keresztje. Szüntelenül megakasztotta őket munkájukban. Ezért volt az, hogy sokszor tagadták le magukat a munkatársai, amikor őket hívták. Az is előfordult, hogy egyszerűen kihúzták a dugókat, hogy egy rövid időre nyugodtan tudjanak dolgozni, Persze ezt olyankor tették, amikor a főnök nem volt ott. Természetesen a Páter sem volt kivétel, ő sem örült a hívásnak. Most is nyelte a türelmetlenségét, amikor telefonhoz ment.

A gyár szakszervezeti megbízottja kereste, s kérte, jöjjön át hozzá. Na még csak ez kellett, menjen a gyár másik végébe, ott tárgyaljon valami olyan ügyről, amit nélküle is megoldhatnak. Ez minimálisan is egy fél óra kiesést jelent. – Ezt gondolta, – hangosan pedig tréfára fordította a beszélgetést és beleénekel a kagylóba, hogy „felejtsd el a nevemet!” Aztán végül mégis átment, mert a szakszervezetes erősködött, hogy ezt az ügyet csak vele lehet elintézni.

Ahogy áthaladt az udvaron, ironikusan gratulált magának; hű de nagy ember lettem, csak velem lehet ezt a fontos ügyet elintézni! S alighogy ezt végiggondolta, egy fölötte elszálló madár letisztelte.

– Köszönöm Uram a „nagy” embernek járó kitüntetést – nézett fel az égre jókedvre derülve. De ugye azért nem veszed rossz néven, ha az emberek elől elrejttem ezt a medáliát? – és egy papírdarabkával eltüntette a nyomokat.

Ilyen előzmények után ült le „tárgyalni” a megbízottal, aki közölte vele, hogy a bizottság úgy döntött, hogy 200 Ft rendkívüli segílyt utalnak ki neki karácsonyra.

Ő tiltakozott. Itt valami tévedés lehet, hisz ő nem kért segílyt, illetőleg már kapott, amikor betegszabadságról visszajött. Ő nem akar egy rókáról két bőrt lehúzni.

Aztán az a jó ember megnyugtatta, hogy semmi ilyen tévedés nem áll fönn. Tudják, hogy két nyugdíjas ember „családfenntartója”. S csak nyugodtan tegye el ezt a 200 forintot. Van, aki többet kért és kapott is, pedig annak a fizetése magasabb a Pap bácsiénál.

– Hát akkor milderre a válaszom, nevette el magát a Páter, hogy: „Isten hozott, édes Lajoskám!” – énekelte a közismert táncdal „Isten veled édes Piroskám!” dallamára a frappáns szöveget, közben pedig begombolta a Kossuth Lajos képét viselő százasokat.

Otthon pedig, miután jókedvre derítette „családját” is az eset részleteivel, így adta át a pénzt a házigazdának: – Ezt tulajdonképpen nem én kaptam, hanem te, hisz te kérted.

Az Úr pedig ilyen, amit egyik kezével megtagad, azt a másikkal kérés nélkül is megadja!

Ugyanakkor, amikor így örült a kétszáz forintnak, miseintenciókból megtakarított pénzen kb. 800 Ft értékben ruhaneműt küldött szegény rendtársainak.

Az utolsó húsvét

Élete utolsó húsvétjának élményeit – több mint valószínű – itt a földön már senkinek sem mesélte el. Azt tudjuk csak, hogy nagycsütörtöktől kezdve minden szertartáson résztvett. Egyébként sokat pihent. Hogy közben milyen gondolatok foglalkoztatták, azt csak sejtethjük abból a két levélből, amit egyik ismerősének írt a halálát megelőző két húsvéton. Az első levél húsvétra vonatkozó részlete a következő: „A felülről áradó szeretet különösképp a mieink! És ebben az áradó szeretetben megéljük azt a szinte kizárólagosságot, mintha az Ő számára is csak mi lennénk az egyetlen barát (Du bist mein Du!)

Ne felejtjük el ezt soha! – És azt se, hogy Ő hogyan igazolta, bizonyította mindezt. Hogy ez élő, meleg valóság és nem lesz az ember valamilyen elképzelésnek, végzetes tévedésnek, önbecsapásnak áldozata.

– Bizonyított! – Az Atya különösképpen kedvelt Fia – a keresztfán adta át Atyjának emberi lelkét... Előre megmondotta, hogy az emberek kezébe adatik... és vállalta mindazt, ami az emberek kezébe kerülésével jár – a beteljesedett-ig.

Utolsó együttes vacsoráján az Eucharisztia színe alatt a 12-nek kezébe adja magát... hogy higgyék ők is, meg mindazok, kik a történelem végéig élnek: szerette övéit, mindvégig szerette. Életét adta értük, értem, értünk... Igazolni, bizonyítani akarta fájdalmas véresen, szenvedőn: nagyobb szeretete senkinek sincs... Bizonyította nekik, nekem, Magának, mindenkinek; Du bist mein Du allein.

És én? – Igen, én, te, ő, mi, ti, ők – külön-külön hogyan válaszolunk? hogyan igazoljuk? hogyan bizonyítjuk Feléje, hogy számunkra: is Ő – Du bist mein Du allein?”

Ki tudja? Talán az utolsó nagycsütörtökön, nagypénteken is ezek a gondolatok foglalkoztatták. S ha igen, hiszem, hogy az Úr megnyugtatta őt, hogy élete maradéktalanul válasz volt a szeretetre. Igazolása, bizonyítása volt annak, hogy számára Ő, az Isten volt az egyetlen igaz barát.

A másik levél a feltámadás ajándékát említi meg a következőkkel – „Amikor elhangzó emberi szón, leírt betűn keresztül hallja, vagy olvassa: Pax Tecum! Ego sum! noli timere... Béke Veled! Én vagyok! Ne félj... Akkor Vele találkozott, aki a maga békéjét, örömét hozza a Feltámadás nagy ajándékaként.”

Nagyon, nagyon szeretem azt gondolni, hogy élete utolsó húsvétján – húsvét vasárnapján, amikor misézett, hétfőjén, amikor séta közben rosszul lett és a kórházba szállították, s kedden, amikor mozdulatlanul, csendben, lehunyt szemmel, eszméletét nem veszítve szenvedett, élte utolsó földi napját – az ő lelkét is még egyszer utoljára beragyogta Krisztus szerető szava:

– Béke veled! Én vagyok! Ne félj...!

Gondolatai, tanácsai

Kapcsolata Istennel

Mint a szerelmes embert, őt is minden és mindenki szerelmére, Istenre emlékeztette. Vele, Benne élt. Erről a bensőséges kapcsolatról a következőket mondta;

– Mint Máriának, nekem is úgy kell hordoznom Őt. – Ahogy Máriában növekedett, úgy kell bennem is növekednie. Máriának is fizikailag kényelmetlenséget okozhatott ez a növekedés, természetes, hogy nekem is kényelmetlen boldogságomra van. Az Ő növekedésével nekem kisebbednem kell! Olyan bensőségesen kell Vele minden apróságról beszélni, ahogyan ezt a szerelmes emberek teszik egymással. Ezek a dialógusok a legfontosabbak életünkben. – Szív-küldizni kell Vele. A lelkiélet kezdetén Neki, Érte teszek mindent. Aztán Vele, végül már csak egyedül Ő az, aki cselekszik bennem. – Mint Keresztelő Szent Jánosnak, nekem is állandóan kisebbednem kell, Neki pedig növekednie. Kérünk kell, hogy részegítsen meg bennünket szent Vérével, hogy maradéktalanul Neki adjuk magunkat.

Ha az Isten magunkra hagy

Ha az Isten kicsit magunkra hagy, akkor gondoljunk a következőkre, – mondta: – Az eltaszításban az a nagy örömöm, hogy valamikor az Ővé voltam. Mert Ő előbb szeretett. Legyünk mi is a kis Jézus labdája s mondjuk Kis Szent Teréz: – „Ühetsz, püfölhetsz, sutba dobhatsz, – S ha úgy tetszik szívedre szoríthatasz.”

– Mit adhatok az Úrnak szeretetéért, amit nekem adott! Az üdvösség kelyhét veszem.

– Ha az ő szeretetére gondolok és az én szenvedéseimre, azt kell mondanom, hogy semmi se sok, semmi se nagy. Hiszen ezért az óráért jöttem!

– Sokszor kell tíz körmünkkel kikaparni a fáradság, öregség és kedvetlenség nyomasztó érzése alól azt az öt percet, amikor négy szemközt maradhatunk Vele. De ki kell kaparni!

– Ha az Isten nem ad jelzéseket, jelezzek én! Vessük ki a hálónkat újra meg újra!

– Alagút nélkül nincs lelkiélet.

Beszélgésünk Vele és hódolatunk

Egyszer azt mondta magáról, hogy sokat tanult az Istenről, de komoly hasznot a lelkiéletben csak a Szentírás és a rózsafüzér jelentett. Részleteiben pedig így vallott ezekről és az imádkozásról:

A Szentírás az emberi szóban megtestesült Krisztus. Azzal a hittel vegyük kezünkbe, hogy ha csak érintem is, meggyógyulok. Az Istenembert csak akkor szerethetem, ha ismerem. Megismerni csak gondolataim keresztül tudom. Gondolatait a Szentírás mutatja meg nekem.

A rózsafüzér is őt mutatja be nekem. Amikor elimádkozom a Miatyánkot, akkor azzal ott már egy kicsit el is jött az Ő országa, már egy kicsit meg is valósult az Ő akarata. A titkok az Ő és az én életem titkai. Mindannyiunk „életében” van öröm, fájdalom és az ő szeretetéből dicsőség is. Szabad a rózsafüzért úgy imádkozni, hogy „imádkozzál érettem bűnösért, most és halálom óráján”.

Ahogy Dávid Ojsztrah hegedül, úgy kell nekünk imádkozni. Törekednünk kell a tökéletességre. Sokat kell gyakorolnunk, hogy eljussunk erre a fokra, de azt is tudnunk kell, hogy nem aki törtet, hanem akin a könyörülő Isten könyörül. S Ő könyörül, mikor vágyakozást ad. A vágyakozást azért adja, hogy betöltse azt.

A szemlélődés kezdete a képzelet bekapcsolása az imába. A tulajdonképpeni szemlélődésnél minden magától megy. – Nem kell félni az ilyen imától!

S amint a fecske fiókáit tovább tanítja repülni, – ugyanígy minket is tovább tanít az Isten imádkozni. S ha jelenlétével megállítja szavunkat, gondolatainkat, ne nyugtalankodjunk. – Hagyjunk ilyenkor abba mindent és feledkezzünk bele Istenbe.

Sokféle módon lehet imádkozni. Ha az Isten egyszer végigvezetett az ima különböző formáin, utána rendszerint minden imamód jobban megy.

Lelkiéletünkben s így imaéletünkben is megvannak az évszakok. Ne féljünk az ősztől és a téltől, mert tavasz követi, s minden tavaszon egy fokkal teljesebb a megújulásunk. Azon se bánkódjunk, ha tavaszunk minden virágját nem porozza be Isten. Ő tudja, mit kell megérlelni bennünk. Minden évszakban gondoljunk az előtte lévőre és az utána következőre is, hogy egyensúlyban maradjunk.

Egyszer olyankor mentem oda, amikor éppen misézett. Aznap igen jó hangulatban volt, jól elbeszélgettünk. A búcsúzásnál a következőket mondta: Még sohasem volt egyforma két misém. Mindig mást-mást mond nekem az Isten ilyenkor.

Ma ezt mondta: „Az Úr legyen veletek!”

Ha megbántottuk a szeretetet

Ha megbántottuk a szeretetet, naponta hétszer is kérhetjük elnézését. Péterrel mondhatjuk: azért tudod, Uram, hogy szeretlek Téged!

Akit nagyon szeretnek, annak apró hűtlenségei nagyobb megbántást okoznak, mint másnak nagy vétkei! – Bennünket, akiket egyszer megfogott a kegyelem, nehezen ereszt el, de szabadságunk azért megmarad a hűtlenségre.

Isten – ha nagyon megnövekedett bennünk az Én – rendszerint megengedi a zuhanást. Sokkal fontosabb neki a mi tökéletesedésünk, mint az a megbántás, amit ilyenkor okozunk Neki.

Lelkünk megtisztítására általában elég, ha tanúk nélkül kérjük meg Őt. De sokszor alig várjuk, hogy nevén nevezzük megbántásunkat és úgy kérjük bocsánatát.

Amit a pap a gyóntatószékben tanácsol, lehetőleg tegyük meg. Isten ott fokozottabban jelen van. – Ha viszont lelkivezetést nem attól a paptól kérünk, akinek gyónunk, jobb ha a lelkivezetőhöz igazodunk. S feltétlenül tegyük meg azt, amit a két papnál szinkronban van egymással.

Megismerni, szeretni, szolgálni

Ez a fundamentum. Becsületes őszinteséggel nézzünk szembe önmagunkkal. Mit tettem ezért? Mit akarok a jövőben tenni?

1. Megismerni

Saját magunkat sem ismerjük, még kevésbé a másikat. Sokszor megdöbbenünk egy-egy tett, magatartás láttán. Hajtsátok uralmatok alá a földet! Ez az isteni parancs. Az ember óriási haladást tett az anyag megismerésében. Változtatja, előre kiszámítja. Már a távoli világokat is igyekszünk megismerni. A közelit, önmagunkat és a felebarátot nem ismerjük. Az anyag változásait előre kiszámíthatom. Az emberben szabadság van, ezt nem tudom kiszámítani.

Még inkább áll mindez Isten megismerésére! – Mit tettem, hogy naponta jobban megismerjem? Ismerem a dolgokat, de mégis másként ismerem, ha velük személyes tapasztalatom van. Ismerem azt, amit a teológia mond róla, – ez nem elég! Személyes tapasztalat kell Istenről!

Isten bemutatkozik jóban, rosszban, az élet eseményeiben. Észreveszem-e? Az ajtóban áll és szüntelenül kopogtat, be akar jönni. Anélkül, hogy keresném Őt, odajön. Csak nem mindig veszem észre, mert mást várok. – Hogyan fogadom? Lassan ki kell alakulnia annak a készségnek, látásmódnak bennem, hogy észrevegyem.

„Mikor elhagytak, mikor a lelkem roskadozva vittem, csöndesen és váratlanul átölelt az Isten. Nem harsonával, hanem jött néma, igaz öleléssel...” – mondja Ady.

Keresem-e Isten megismerését? Ki Ő és ki vagyok én? Igyekszünk magunkat valakinek tartani. Mindjárt összehasonlítást teszek másokkal és úgy próbálok egyensúlyt teremteni,

hogy magamat valakinek tartom, a másik rovására. Ezek belső önvédekezések, kondicionált reflexek. Ez a magatartás kivetődik Isten felé is. Elfelejttem, hogy Ő minden felett van. Neki nincs szüksége rám, csak nekem Őrá. Ő a végtelen, én a véges. Isten ezt sokszor tudtomra adja, ha nem is akarom tudomásul venni. Kizárólag az én érdekem, hogy keressem megismerését, Tudnék-e még ebben előrehaladni? Az utolsó pillanatig kell és lehet! – Kérjem, amit kért a bűnbánó lator! Van Valaki, akinek el tudom mondani minden örömeimet, bánatomat, gondomat. A végén jön a szerető megszívogatás: Te pedig hozzám tartozol! Örök emberi vágy: valakivel való, szeretetközösség! Ezt Ő felajánlja!

Az eseményeket a helyükre kell tennem önmagamban. Mindig van a dialógust színező élmény. Ha a munkahelyem légköre megromlott, kérjem Máriát, hogy mutassa be őket, Szent Fiának, hogy történjék valami változás! Problémáink nagy része így megoldódnék. Nem szabad úgy felfogni: Ahogy lesz, úgy lesz! Ha naponta nem akarom felismerni Istent az élet eseményeiben, akkor az élet igyekszik majd a maga brutalitásával kitörölni Istenhez tartozásunk tudatát. Naponta kell azon fáradni, hogy ne így legyen.

Nem elég az, ahogy ma ismerem Istent. A következő nap jobban meg kell ismernem! Ha nem igyekszünk mindig Istent keresni, csak azt fogjuk tudni, hogy van, de ez nem elég. Olyan mint az a tudás, hogy van sinustétel, de már azt sem tudom, hogy mi a lényege. Isten mélyebb ismerete által minden világosabb lesz számomra. Ha a kendő egyik sarkát fölemelem, az egész fölemelkedik.

2. Szeretni

Miért? Mert ilyen körülmények közé kerültem? Csak ennyire törődik velem? Lehet Istent szeretni, aki így bánik azokkal, akik keresik Őt? Az Egyházra, titokzatos testének tagjaira, annyi nyomorúságot enged?

Amilyen az Isten-megismerésem, olyan a szeretetem. Amikor kétely támad bennem, döbbenjek rá, hogy nagyon hiányos az istenismeretem. Térjek mindig ide vissza!

Az ember csak a pillanatban él, ezért nekem újra és újra meg kell ismernem Őt. Reflexiót kell végezni. Múltamban kell keresni tényeket és meglátni, ha váratlan öröm ért, Ő ott volt. Azért jött, hogy életem legyen és bőségesen legyen. Látom a szenvedést, ott volt mellettem, átsegített rajta. Kezdem így lassan felismerni Istent a jóban, rosszban. Észreveszem, miért is szeressem.

Leginkább szeretetében ismerem meg Őt. Valakit igazán abban lehet megismerni, hogy hogyan tud szeretni.

Ő úgy szeretett minket, hogy minden egyéni cél és mellékgondolat nélkül csak minket akart kiemelni, magához emelni és azért vállalta az emberséget és a szenvedést.

Téged szeretve, tanulunk meg Téged szeretni!

Igyekszem Istennel szemben tárgyilagos lenni. Isten közeledésével, Isten szeretetével. Deus caritas! Én, az ember, aki az Ő megnyilatkozásait átélem, nem mindig tartom azt szeretetnek. A rosszat is szeretetnek vegyem?

Én másokkal való kapcsolatomban mindig mentegetem magam. Próbáljam ugyanezt tenni Istennel szemben is. Ne csak a magam érdekét, érdemét soroljam fel! Beszéljek Isten mellett!

A megismerés lényegesen összefügg a szeretettel. Vizsgáljam meg, ki vagyok és ki Ő. A tárgyilagosság azt kívánja, hogy mellette én lemaradjak. Hogyan szeretem Istent? Önzésből, önzetlenül? Egyáltalán szeretek önzetlenül? A gyakorlatban átformáltam a főparancsot: szeresd önmagadat teljes szívedből... Amikor pedig szeretünk, akkor is alapjában véve önmagunkat keressük. Amilyen mértékben csökken az istenismeretünk, olyan mértékben növekedik önszeretetünk.

A másik parancsolat pedig hasonló ehhez: addig szeresd felebarátodat, amíg hasznodra van. Legfőbb érték az ember, aki nekem dolgozik... Lehetséges önzetlen szeretet?

„Úgy szeretete Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta érte!” Előbb szeretett: tettekkel bizonyítja ezt. Halálig szeretett, a kereszthalálig. Azzal a sok jóval szemben, amit tett, mit kapott?

Jézus valóban önzetlenül szeretett. Neki a boldogságához nem volt ránk szüksége. Hogyan viszonyozhatom?

„Amit eggyel tesztek, nekem teszitek!”

Csak ezzel mutathatom ki önzetlen szeretetemet. Ha olyannal teszek jót, aki nem tudja, vagy nem akarja viszonyozni. Ezzel próbálom igazolni Isten felé szeretetemet.

Könnyű addig szeretni, amíg a másik ki nem borít. Ilyenkor újra ismétlődik, ami Péterrel történt, megkérdez minket is: „Szeretsz-e engem?” Vegyem észre: minden bukásom után felteszi ezt a kérdést. Legalább én is annyit mondjak, amennyit Péter: „Uram, Te mindent tudsz, Te tudod, hogy szeretlek Téged!”

A Szeretet-himnusz beszél a szeretetről. – A szeretet türelmes, nem gondol rosszat, nem ered haragra, együtt örvend az igazsággal... mindent eltűr, mindent elvisel...” Amikor elviselem a másikat, lehet, hogy az semmibeveszi azt, de ezzel tudom kimutatni Isten iránti szeretetemet.

Néha meg kell élnem, hogy teremtmény vagyok és elesem. Akkor utólag bizonyítsam szeretetemet.

3. Szolgálat

Ez a megismerés beteljesedése, a teljes önátadásban. A megismerés a mag. A mag kezdi megismerni a földet, majd a napot, a vizet, a levegőt. A szeretet lomb, a virág az illat. A szolgálat a termés. A mag adja saját magát. Amilyen a megismerésem, olyan a szeretetem. Amilyen a szeretetem, olyan a szolgálatom, a magam odaadása.

Istennek senkire és semmire sincs szüksége, mit adhatok én Neki? Nincs szüksége szolgálatomra sem! Az Ő teljességéhez nem adhatok semmit. Isten mind teljesebb megismerése, szeretete, szolgálata engem tesz többé, én leszek teljesebbé. Erre időt, energiát kell fordítani. „Úgy fussatok, hogy elnyerjétek...” Ezért érdemes futni!

Jézus mondta magáról: Példát adtam nektek. Nem azért jöttem, hogy nekem szolgáljanak, hanem hogy én szolgáljak... Úgy szeretete Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta... hogy szolgáljon. Ugyanazt az érzületet ápoljátok magatokban, mint ami volt a mi Urunk Jézus Krisztusban, Ő Istennel való egyenlőségét nem tekintette olyan dolognak, amihez erőszakosan ragaszkodják, hanem felvette a szolga alakját, kiüresítette önmagát!

Ízlelni kell ezeket a szavakat! Ő nem ragaszkodik isteni lényegéhez, én félttem magam, védem másokkal szemben. Akkor hogyan lehet ugyanaz az érzés bennem? Meg vagyok magammal elégedve, mert „apostolkodom”. Pedig „a gabonaszem, ha nem hal el, egyedül marad.” A magunk kiüresítése valami halál. Énem megsemmisülése. Ez csak a negatívum, de következik a pozitívum. „Fölvette a szolga alakját”, hogy szolgálhasson. „Mit akarsz, hogy cselekedjem veled?” – kérdi. – „Akarom, hogy láss, hogy megtisztulj!”

Hogy én is szolgálni tudjam az emberekben az Istent, annak együtt kell járnia a kiüresedéssel, azzal, hogy nem értékelem magam többre a szolgánál. Amikor másokat szolgálnom kell, ott tapasztalok viszolygást, lázadást magamban.

Nem vagyunk az isteni mindenhatóság birtokában. Azért enged Isten megrázkódtatásokat átélnem, hogy mindent a helyére tegyek. Ha úgy élek, hogy magamnak tulajdonítok isteni hatalmat, akkor minden úgy is sikerül. Mindig önmagunkat akarjuk igazolni. Tegyük a magunk helyére Istent.

Bárkivel találkozom az életem útján, vegyem úgy, mintha Vele találkoznék.

„Nem akarok mást ismerni, mint Jézus Krisztust, a megfeszítettet!” Ha életünkben a keresztet próbáljuk kikapcsolni, nem vagyunk keresztények. Ahol kereszt van, onnan ne meneküljünk! – Mi úgyis az élet peremén élünk! Mi van alatta! Azoknak is Istenhez kell

jutniuk! Akik bűnben, nyomorban vannak! Mi meg magunkat dédelgetjük! Közben nem törődünk azzal, hogy a titokzatos test belázasodik, mert sokan nagyon lázasak! Sokan nagyon rászorulnak irgalmunkra! Micsoda tömegek távol Istentől! Pedig Ő értünk, emberekért s a mi üdvösségünkért emberré lett! Értük is! Kell, hogy kikerüljünk az önszeretet bűvköréből! Tudjunk egy kicsit többet vállalni. Istennek nem különös szeretete-e, hogy nem vagyok én is ott? – Ezért temetkeznek bele a testbe és az italba, hogy azt az ordító ürességet elnyomják, ami bennük van! Pedig értük is meghalt!

Mi pedig milyen apró dolgokért tudunk nyivákolni! Szégyenkezzünk magunk előtt! Mindazt, ami engem ér, emelkedett lélekkel tudjam vállalni! Hogy én is kiegészítsem testemben, ami híja van Krisztus szenvedésének.

Ha egyesek lógnak és nem dolgoznak, a többinek kell helyettük is elvégezni a munkát. Ezért van, hogy mint a titokzatos test tagja érezzük a küszködést. – A köszönetet, imádást, hálaadást, kötelességteljesítést valakinek el kell végezni! Azok helyett is, akik nem teszik. Az édesanya magatartását várja tőlünk az Isten, hogy a felebarátért, a legközelebb állókért tegyünk meg mindent zokszó nélkül. Úgy, hogy rá is tudjunk mosolyogni az Istenre és a felebarátára is. Ugyanazt az érzést ápoljuk magunkban, ami Jézus Krisztusban volt.

Ez kiüresítés! Így mindjárt szép lesz a keresztény élet!

Amilyenek mi láttuk

Akit nem tudott megtanulni

Húsz évvel halála előtt ismertem meg és életének utolsó tizenegy évében gyakran találkoztam vele otthonában, utcán, cukrászdában, az utolsó évben pedig az ő kívánságára nálam. Annak ellenére, hogy nagyon szerettem volna, nem volt kifejezetten lelkipolitikus, bár minden lelki ügyemet megbeszéltem vele. Inkább atyai jóbarátom volt.

Beszámolóimat rendszerint behunyt szemmel, összeszedetten végighallgatta. Azután valamit mondott, amiből megéreztem, hogy ért engem, s azt is látja, amit én nem, hogy merre vezet az Isten, de ahogyan ő mondta, azt nem látja, hogy hogyan vezet. – Így sajnos, ha elakadtam, nemigen tudott nekem segíteni tanácsaival, – legalábbis közvetlenül nem.

Én ezt jó ideig titkoltam, mert reménykedtem, hogy ha jobban megismerem, ez megszűnik. Sajnos nem így lett. Ő is érezte, hogy legtöbbször két malomban örülünk. Egyszer meg is kérdezte: „Mondja, jelent magának az valamit, hogy velem beszél?”

– Igen, feleltem neki, azzal, hogy az ember elmondja problémáit, a legtöbbször rendeződik is.

– Jóval vigasztal maga engem! – válaszolta erre.

Ezen igen elcsodálkoztam. Nem is gondoltam addig, hogy ez neki szomorúságot okoz. Később is nagyon sokszor megérezte, hogy nem értem, nem tudom fogni az ő útmutatását, bár én ezt nem mondtam. Ilyenkor ő sóhajtott fel helyettem;

– Hát még mindig nem érti?!

– Nem ért engemet? – Na most jól összekuszálta a fonalaimat! – Ezt most ki kell pihenni... stb.

Más alkalommal így vigasztalt: – „Ne féljen, a papok ellenére is rátalál! – Hiszek a szeretet végső győzelmében!”

Hét-nyolc éve magyarázgattam már dolgaimat neki, amikor azt mondta, hogy nem tud engem megtanulni. S mivel emiatt elkedvetlenedtem, azzal vigasztalt, hogy ez kizárólag az ő ügyetlenségén és Isten kifürkészhetetlen akaratán múlik. S ne féljek, merjek! Az élő fa belülről növekszik, s a növekedés a fontos és nem az, hogy hogyan jön létre. S nincs nagyobb boldogság, mint szemtanúja lenni az Isten és egy lélek kapcsolata kibontakozásának – fűtze hozzá.

Ő volt – mint mondta – az én „porosz” zenetanárom, aki nem tudta nekem a muzsikálás technikáját megtanítani. – Ezért inkább muzsikált nekem a maga hegedűjén és engem is erre bízott.

Így egyre inkább az a szokás alakult ki közöttünk, hogy Isten szent tetszésére bízva magunkat, hagytuk, hogy beszélgetéseinket hangulatunk, vagy ha úgy tetszik, Isten kegyelme irányítsa. – Nem is voltak ezek igazi beszélgetések, inkább hangosan gondolkodtunk egymás előtt. Ő rendszerint elmondta, ami éppen foglalkoztatta, vagy életéről mesélt, – én lelkiéletem alakulásáról. – Azután rendszerint megegyeztünk abban, hogy jó az Isten és így szép az élet. És ha néha fáj is, akkor is elő lehet kotorni a mindennapi „kétfüllérnyi” boldogságot. S ez elég. – Szokása volt, hogy egy-egy beszélgetés után, amikor elbúcsúzva kezet fogtam vele és megköszöntem szívességét, lehajtott fejjel megszorította kezemet, de nem szólt semmit. Köszönömre sohasem mondta, hogy szívesen. Eleinte furának találtam ezt. Nem tudtam, miért viselkedik így. Arra is gondoltam, hogy talán nem szívesen áldozza idejét és ezt így akarja tudtomra adni. Én érthetőnek találtam volna, hogy kiadja az utamat, – hisz olyan fáradt, elfoglalt volt, – csak jobban szerettem volna, ha ezt őszintén meg is mondja. De mivel

ezt nem tette, második vagy harmadik alkalommal én próbáltam „tisza vizet” önteni a pohárba azzal, hogy a köszönöm után beállt csöndben megkérdeztem, – nem szívesen?

Ő akkor a maga kissé zárkózott, félszeg módján, elgondolkodva rám nézett, majd lehunyta szemét és halkán a következőket mondta:

– Nem engem illet a köszönet, hanem Őt! – Én csak telefon vagyok, aki továbbít. Ha van, az Ő üzenetét, – és a maga köszönetét is. – Ezért nem jár hála!

Én akkor vitába szálltam vele. Hangoztattam, hogy az Isten iránti hála mellett az embert is megilleti a köszönet. Hisz az ember nem tárgy, akit akarati hozzájárulása nélkül lehetne használni! S a készséget kötelességünk megköszönni. A „szívesen” szót pedig szívesen halljuk válaszként. S ha ez elmarad, jogosan gondolhatunk arra, hogy nem vagyunk szívesen látott vendégek, stb. stb.

– Van abban igazság, amit mond – válaszolta végül. – S úgy látszik magával szemben meg kell szoknom a szíves válaszadást – fűzte hozzá mosolyogva.

Nem szokta meg és nem is gyakorolta. – Én szoktam meg lassan, hogy jelenlétében minden hangosan kimondott „köszönöm” egy-egy bensőséges pillanatra az Istennel kössön, kapcsoljon össze.

Máskor is emlegette telefonkagylóhoz hasonlatos voltát, szerepét. Ennél a beszélgetésnél visszaemlékezve hálaérvemre még azt is megjegyezte: – igen, a telefonkagyló is megérdemel annyi figyelmet, hogy letöröljék róla időnként a port, de a legnagyobb jó, amit velem tehetnek az, ha megengedik, hogy lássam: létrejött a KAPCSOLAT.

Persze az élő telefontól is előfordul az, – folytatta – ami a valódinál, hogy túlterhelt a központ, s ennek következtében nehezen kapcsol. Van, aki ilyenkor türelmetlenségében üti-veri a telefonautomatát, pedig nem abban van a hiba! Jobb türelmesen várni! Nyugodjunk meg, ha halljuk, hogy zúg, kattog a készülék, ha érezzük a telefon lelkét, előbb-utóbb kapcsolni is fog. Ha pedig egy rossz, egy süket készülékkel találjuk szembe magunkat, ne torpanjunk, ne álljunk meg! Keressük más úton-módon az *összeköttetést!*

Életének utolsó évében szinte minden alkalommal ő köszönte meg – engem megelőzve a találkozást, a beszélgetést. Csodálkozó kérdésekre aztán egyszer részletesen azt is elmondta, hogy mit köszön. – S mivel gondolom, hogy ez a köszönet nemcsak engem illet, hanem mindazokat, akik kapcsolatban voltak vele, és mert az ő lelki beállítottságára igen jellemző, leírom.

– Köszönöm, – mondta, hogy magával beszélgetve, az Ő jelenlétét tapasztalhattam. – „Ahol ketten vagy hárman összejönnek az én nevemben, velük vagyok” – idézte.

Nekem is szükségem volt arra, hogy Róla beszéljünk.

A maguk problémái az én problémáim is. – „Ki szenved, hogy én ne szenvednék? Ki örül, hogy én ne örülnék?”

Miközben magunknak érveltem, magamat is meggyőztem. – „Olyat prédikáltam, hogy magam is megtértem!”

Magán keresztül állandóan üzentek nekem. Azt üzenték, hogy nem én, hanem Ő! – Ő az, aki cselekszik!

Még ismeretségünk első évében történt, hogy névnapom utáni első találkozásunknál megkérdezte tőlem, hogy mit tudok Szent X-ről, a védőszentemről, – ezzel jelezte, hogy tudja, névnapom volt és gondolt rám.

Második évben ugyanezt a következő szavakkal adta tudtomra: – Azért, hogy nem írtam, nem telefonáltam, nem látogattam meg X napján, ill. hajnalán, amikor Őt egy félóra vendégül láttam, magáról is beszéltem és minden jót kértem Tőle a Maga számára névnap ajándéku.

Gondolom, hasonló módon emlékezhetett meg mindazokról, akikkel kapcsolatban volt, de akiknek szintén nem írt, nem telefonált, akiket nem látogatott meg névnapjukon, mert erre sem ideje, sem energiája nem volt, de lehet, hogy ha lett volna se tett volna másként, mert az

ő tartózkodó, tapintatos természetének, szeretetének azt hiszem ez a mód sokkal jobban megfelelt.

Hogy karácsonykor, karácsony előtt is gondolt „hozzátartozóira”, azt szintén a magam tapasztalatából tudom.

Egyik szeptemberben egy határozott sóvárgó vágygal köszöntöttem be hozzá. Ő is, én is tudtam, hogy ezt a vágyat csak Isten töltheti be. – Akkor hallottam tőle először idézni Kis Szent Teréz mondását is: – „Isten a vágyakozást azért adja, hogy betöltse.”

Boldogság volt megtudnom, hogy vágyaim is Istentől erednek, de kedvem szegte, hogy bizonytalan messzeségben láttam annak beteljesülését. Körülbelül két hónap múlva ezt is elmondtam neki, elég letört hangulatban.

Ő akkor hosszú hallgatás után azt mondta: majd karácsonyra!

Egészen megdöbbenett ez a válasz. Hogy mondhat ilyet! – tűnődtem magamban. Ez képtelenség! Ez az ember nem értette meg azt, amit mondtam. Biztosan annyira fáradt, szórakozott, hogy valami másra gondolt és véletlenül hangosan gondolkodott.

A megdöbbenéstől moccanni is alig mertem, csöndben vártam még egy kicsit, aztán gyorsan elbúcsúztam tőle. Igyekeztem az egészet elfelejteni. – Sikerült is.

Aztán megjött a karácsony. Vidékre utaztam, s a hosszú út alatt megkaptam Istentől ajándéksorozatának első részletét. S milyen különös. Nem ismertem fel, hogy ez annak a része, első láncszeme, amire olyan nagyon vágytam már régóta, és a Páter ígérete sem jutott eszembe, azzal sem hoztam összefüggésbe. Sőt egyelőre még meg sem akartam neki mondani „titkomat”.

De január közepén, amikor ismét találkoztunk és már búcsúzkodni kezdtem, váratlanul megkérdezte tőlem: milyen volt a karácsonyom. S mivel akkor hirtelen eszembe jutott ígérete is, mégis elmondtam az egészet.

Aztán megkérdeztem tőle: hogyan tudhatta ő ezt előre? Ennyire ismer? A lelkiállapotomból ezt ki lehetett következtetni?

– Nem magát ismerem ennyire, válaszolta, – hanem Őt. – Isten a vágyakozást azért adja, hogy betöltse azt – ismételte meg.

– Igen, igen, de honnan tudta azt, hogy éppen karácsonykor akarja betölteni vágyaimat a Jóisten, – akadémkoskodtam.

– Onnan, hogy karácsonykor a kicsinyeket meg szokták ajándékozni, – volt a mosolygós válasz.

Még mindig nem értettem egészen az összefüggéseket. – Tavaly, tavalyelőtt még kisebb voltam, gondoltam, és akkor mégsem kaptam ilyen ajándékot, – de ezt a gondolatomat már nem közöltem vele hanem tűnődve elbúcsúztam tőle.

Aztán mikor a következő karácsonyon a jóslás kivételével az egész megisméltődött, rájöttem, hogy ez az ő karácsonyi ajándéka. Valószínűleg erősen imádkozott azért, hogy felejtse el, bocsássa meg az Isten az én lustaságomat, csökönyösségemet, amely a kegyelem útját állta, és ajándékozzon meg rendkívüli módon, és kegyelme hiábavaló ne legyen.

Hogy ez így lehetett, azt egy később írt levele is bizonyítja, amelynek jókívánságait a következőkkel zárja: – „Biztos vagyok abban, hogy amit a szolga kívánva kíván, azt a Gazda két kézzel, túlaradó bőségben, tetézve adja.”

Akit a „kis úton” vezetett

1947-ben találkoztam vele először a Mária-kongregációban. Rettenetesen sovány volt. Lógott rajta a nagy fekete pelerin, elveszett a nagykarimás kalap alatt. Messziről leri róla, hogy pap – gondoltam magamban.

És pár év múlva egészen más. – Tudja, hogy kell belépni valahová, mégis maradt benne valami félszegség.

Visszaemlékezve erre az időszakra, akkor lehetett a „lélek sötét éjszakájában”. Akkor ilyen talajtalan az ember ezen a világon. Később sokkal természetesebb, emberibb lett, már otthonosabban mozgott a világban. És hallatlan biztonságban tudott ebben a sötét lelkiállapotban segíteni. Biztosan tapasztalatból tudta, átment rajta, csak az tud így beszélni.

Akkoriban egyszer mondta azt is, hogy a „lélek sötét éjszakája” a földi tisztítótűz. Vagy odaát, vagy itt át kell esnünk ezen a tisztuláson, hogy kiégjen belőlünk minden rossz.

Ő indított el engem a lelkiéletben, ő kapcsolt igazán az Úr Jézushoz. Mindig készséges volt, akkor is, ha váratlanul állítottam be, akkor is, ha sétálva tudtunk csak beszélgetni. Ha nem találtam otthon, telefonon kerestem meg újabb időpontért. Benne éltem meg, amit Prohászka püspök olyan szépen fogalmazott meg: „Sehonnan nem jön olyan közel hozzánk az Isten, mint a neki teljesen átadott lelkek hozzánkhajlásában. Benne valóban az Isten jött közel hozzánk, nem ő. Példát adott rá, milyen a tiszta, önzetlen szeretet. Mindig az egy szükségéről beszélgettünk, mert minden profánnak mondott dologról is Istenhez tudott kapcsolni. Életének adatait is csak halála után tudtam meg. Ő mindig háttérben maradt. Soha sem kért semmit a maga számára. Soha egy mozdulat, egy pillantás nem árulta el, hogy ő férfi, én meg nő. Mégis tudott egészen természetes, emberi, sőt gyengéd lenni. Hallottam tőle: a pap feladata az, hogy az ember kezét az Isten kezébe tegye, és azután ők menjenek ketten együtt, önmagát pedig tegye feleslegessé.

Hetenként gyóntatott munka után este 9- fél 10-ig. Annyira fáradt volt, hogy el-elaludt közben. Ilyenkor felállt, a cserépkályhához támaszkodott. Állva tovább tartott az ébrenlét. Egyszer bevallotta: A lélek ugyan kész, de a test erőtlen, – nem bírta tovább. Egyszer este 9-kor, amikor még ketten ültünk a konyhaládán, – röviden és határozottan kijelentette, hogy ez már mégis sok. Tekintettel kell lennie azokra is, akiknél lakik. Teljesen igaza volt és nem is volt türelmetlen, de legközelebb kétszer is bocsánatot kért miatta.

Csukott szemmel figyelt, míg az ember beszélt. Jézus életét nézhette közben, mert legtöbbször az evangéliumból válaszolt. Jézus életéhez kapcsolta az enyémet. Búcsúzáskor még lelkekre kötött valamit. Nyilván azt, ami akkortájt sokat mondott számára az evangéliumból. Különösen egyre emlékszem, többször is elmondta: „Ha a földre esett gabonaszem el nem hal, egymaga marad, ha pedig elhal, sok termést hoz”. Akkortájt kerülhetett kemény küzdelmébe az „én” halála és most kezdi hozni a százszoros termést.

Nagyon bízott a Gondviselésben. Neki volt hálás mindenért, – Amikor minden nélkül kezdte az új életet, néhány gyónója ruhát szerzett neki. Levelet hagyott az előszobaasztalon, ahol várakozni szoktunk: „Köszönöm, nem is annyira a holmit, hanem hogy megtapasztaltatták velem a Gondviselést.”

Mindig győzte türelemmel, szeretettel. Mindig tudott adni, emelni. Egyszer, emlékszem, figyelmeztetett: – „Testvércém, ez kevélység.” De ezt is olyan szeretettel, hogy egyből beláttam, elfogadtam. Egy életgyónás után meg: – „Sok minden összejön ilyenkor,” – de rögtön enyhítette: „Mindannyian így vagyunk!” És máris előre nézett. Jézusról beszélt. Mindig így emlegette: „az ÚR” és így köszönt: „Dicsérjük az Urat!”

Sokszor előszedte a lelkigyakorlatos könyv gondolatait is. Nem egy problémát a fundamentummal oldott meg. Nem szeretett aprólékoskodni s nem döntött helyettem, hanem távlatot adott, nagyobb perspektívába állított és tisztelte a szabadságomat.

Olyan egyszerű volt, nem agitált, nem adott programot. De adta Istent. Ő sugárzott belőle. Arra tanított, hogy ne várjak eredményt. Az én dolgom az, hogy mindent megtegyek, a többi „nem az én profilom”. Az Isten ott használja fel a befektetett áldozatot, munkát, ahol Ő akarja. Bízam rá. Ne akarjak mindenáron „én csinálni valamit”. „Préselni” a mondanivalót.

Ha szidtam a munkahelyemet, így oldotta fel bennem a dühödt lázadást: „Tudja, tapasztalatból tudom, hogy mégis kisimulhat az ember ökle, amikor kihasználják. Egyik társam vezetett rá és bevált. Jézus mondta: „Hiszen ezért az óráért jöttem!” – Ha kihasználnak, azért ők fognak felelni. Sokszor arra is lusták, hogy átnyújtsanak egymásnak

valamit. Ha telefonhoz hívják, integetnek, hogy nincsenek ott. Erre én beleszólok: „Most éppen nincs itt, de miről is van szó? Elintézhetném én?” – és ő elintézte. Ő mindig készen állt, hogy segítsen. Azért is, hogy ha majd egyszer megtudják róla, hogy ki volt, jó véleménnyel legyenek a papságról. – Nagyon sokszor hallottam tőle, hogy Szent Ignác szabályaiból a maga számára azt találta a legfontosabbnak, hogy „a belsőből kell kiindulnia a hatóerőnek”. Mindig az imádságot, a belső életet sürgette. És belőle valóban „kiáradt”. Ezt is sokszor mondta; „Az az érdekes, ami belül történik, nem a külső események.”

Még megkínálni sem lehetett: „Otthon teljesítenem kell a normát!” – mondta.

Ha elmondta, amit szükségesnek tartott: – „koromhoz képest eleget beszéltem”-mel gyorsan elköszönt. Persze ez sokszor este kilenckor volt és nem is gondoltam arra, hogy reggel fél ötkor fel kell kelnie.

Az imádság mellett a kötelességteljesítést kötötte legtöbbször a lelkemre. A példabeszédben azt mondja az Úr: „A kevésben hű voltál, sokat bízok rád, menj be Urad örömébe!” Abban a kevésben legyünk hűek, amit ránkbízott. Első az állapotbeli kötelesség: a munkahely, az otthon. – Azért megkérdezett engem is: Nem kényelmes-e ez részéről? Ilyen alázatos volt. – Megnyugtattam, hogy nem.

Egyik beszélgetéskor megtudtam tőle, hogy a házigazdáéknál „engedélyt kapott”, hogy buszbérletet váltson. Ezen a címen most ő intéz mindent: a gázboiler-beszerezéstől a lakáscseréig. A háziak nem olyan emberek, ezzel nem kegyet gyakoroltak, nyilván természetesnek vették a buszbérletet, – de ő így élte a szegénységet. „Nem az enyém, csak használom”.

Családjának tekintette őket. Megosztotta minden problémájukat. Még 1950 táján kérdeztem, hogyan jött rá arra, hogy kevés a konyharuhájuk és azt kell vennie? – „Amikor segítettem törölni, láttam.”

Egyszer panaszkodtam, hogy mennyi gond, munka van a telekkel. – „Mióta beleszülettem X családba, – mondta – nekem is ez a problémám. Mikor még egész jeggyel utaztunk is és csak én hoztam haza pár száz forintot, akkor is lejártunk vasárnaponként. A felét se bírtuk kigazolni, a következő hétre megint majdnem akkorára nőtt a gyom”. – Máskor hallottam tőle, hogy hátizsákban vitte le a műtrágyát.

Valóban nagyon szerette ezt a két embert. Amíg nehézségek voltak otthon, sohasem szivárgott ki semmi. Csak most derült ki, hogy a házigazda nem szerette, ha vallásról beszéltek neki. Nagyon értékelte, hogy „Józsika otthon került ez a témát”. Példájával, imájával, csendes szeretetével mégis elérte, hogy ma ő is jár templomba, heti áldozó, vallásos könyveket olvas.

Sokszor izgulok előre olyasmin, amin nem kellene. Ehhez kapcsolta; „Neki is eszébe jut, hogy a természet rendje az, hogy az idősebbek menjenek el előbb. Mi lesz vele, ha egyedül marad?” „De ezen sem izgulok, ezt is odaadom Neki”. S milyen igaza volt, megoldotta a Gondviselés a problémát. Ő ment el előbb másfél nap alatt.

Valaki az öregségre panaszkodott neki: „Itt is fáj, ott is fáj!” – „Apránként visszaadjuk Istennek, amit ingyen kaptunk Tőle.”

Minden mondata mögött, emögött is élet volt. Sokat fájt a gyomra, az utolsó években a meszesedő gerince. Megrokkantotta, kezdte meghajlítani a Bechterew. Amikor kijött a kórházból, kérdeztem; – Tornázik-e? – „Néha X segítségével a padlón.” Ahogy én őt ismerem, ez hamar abbamaradt, és maradt, amit nyugdíjas korára betervezett: a passió. Először nem értettem, valami kellemes passzióra gondoltam; – Talán újra előveszi a csellót? – „Az is kell – mondta őszintén meggyőződéssel. De megmagyarázta; a passiót eredeti értelmében értette.

Igen, azért tudott ilyen csendben mégis életet fakasztani, mert minden szava mögött élet volt. Átadottság, istenszolgálat, Isten- és emberszeretet őszinte érdeklődés, odafigyelés,

segíteni akarás. Az Isten eleven megtapasztalása élt benne, ezt tudta továbbítani. Nem kellett sokat beszélnie, mert ez hatott.

Most januárban könnyelábadt szemmel mondta; „Ha megbántom, bocsánatot kérek. Uram, Te azért tudod, hogy szeretlek.”

Számomra az utolsó félév nagyon sok nehézséget, kellemetlenséget, csalódást hozott. Az idegeim teherbírása a végére jutott. Folyton sírtam. Így állítottam be hozzá: – Utálok élni! Csak azért nem leszek öngyilkos, mert úgy neveltek, hogy ez szóba sem jöhet. De legalább iszom. – „Igen, – mondtam – milyet kér?” – és már hozta a házban található kétféle likőrt. – „Valami bolondságot fogok csinálni a pillanatnyi élvezetért... – mondtam. – „Ha hűtlenek leszünk, Ő hű marad. Mert nem tagadhatja meg magát. Azért azt is akarja, hogy az egy hűséges hű maradjon” – idézte Werfel: Halljátok az Igét című könyvéből.

Utolsó találkozásunkkor, három héttel halála előtt idézte Adyt: – Békíts ki Magaddal s magammal, Hiszen Te vagy a Béke – Ezt szokta imádkozni hazafelé mentében, ha nagyon feldühítették a gyárban.

Amikor megkaptam a telefonértesítést haláláról, másfél napig csak sírtam-sírtam. Aztán megtudtam a részleteket. Valahogy előkerült két kitüntetése is, hogy kétszeres kiváló dolgozó volt. Azzal vigasztaltuk egymást, hogy odafenn is kiváló dolgozó lesz, magával vitte problémáinkat, jó protekciónk lesz.

Kedden, április 15-én (1969) munkából hazamenet bementem a templomba. A Suscipe vége jutott eszembe: Amorem tui solum... mihi dones et dives sum satis... (Csak szeretetedet add nekem s ezzel elég gazdag leszek.) – Ezzel a gondolattal eljött számomra a béke. Megéltem, hogy ő már boldog, egészen betölti Isten szeretetének gazdagsága. Azután beledöbbsentem, hogy nekem ugyanúgy szól ez a mondat. Nem érdemes mérgeledni, örlödni különböző dolgok miatt: egy a szükséges! – Azóta mintha kicseréltek volna, nem kell sem nyugtató, sem alkohol, egész jó kedvem van és még örülök is az életnek. – Sőt élvezem a kertet is!

Ő mindig úgy közelített a másik ember lelkéhez, ahogy nekem tanította, a templomszentelés mise introitusával: „Félelmetesen szent ez a hely, az Isten háza és a mennyország kapuja”. Ide csak levetett saruval közelíthetünk.

Most, hogy meghalt, nagyon átélem, hogy én is csak levetett saruval közelíthetek hozzá. Kertben írok, nyíló orgonák, zöldellő fák körülöttem. Milyen csend és mégis milyen duzzadó élet. Ilyen csendes, láthatatlan szolgálat volt az élete. Látszólag nem produkált semmit. Mondta is: – „Nem vagyunk az isteni Mindenhatóság. Ne akarjunk mindent mi megvalósítani.”

A temetést követő napokban két emberrel beszélgettem külön-külön róla is. Mindkettőnél éppen jókor jöttem. Az egyik meg is mondta, hogy számára az, hogy én itt voltam, hozta meg a megoldást. Biztos vagyok benne, hogy nem én, hanem Jóska bácsi élete, példája, most már közbenjárása, – s ha nem is az „én profilom”, hogy kicsit megtapasztaljam, nem egészen hiábavaló az életem.

Ezen a második estén későn bandukoltam hazafelé. Szinte hallottam Jóska bácsit: – „Nincs idő és nincs tér.” – vagyis most már nem korlátozza semmi, mindenütt egyszerre tud segíteni. Azóta folyton úgy látom magam előtt, amint közlekedik a látóhatár egyik végétől a másikig. Folyton siet valahova, hogy valakin segítsen.

A „kitágult szív” is az ő kifejezése. Arról beszélt, ha az Isten valakit magának kiválaszt, ez nem azt jelenti, hogy most már be kell zárnia a szívét, hanem ellenkezőleg: – kitágítja, hogy mindenki beleférjen!

Akinek lelki orvosra volt szüksége

1955 elején ismertem meg a húsvét előtti időkben. Üzenet útján kértem, vállalja el lelkivezetésemet. Nemleges választ kaptam, miután túlsúfolt ember és már nem vállal többet. Levert a hír, annál is inkább, mert igen súlyos lelkibetegségben szenvedtem.

Húsvét előtti első pénteken közös ismerősünk odajött hozzám a kápolnában, hogy úgy látszik Jézus Szíve meghozta számomra a lelkiatyát, mert a Páter üzeni, hogy mehetek hozzá. Nagyon örültem ennek.

Amikor bemutatkoztam, közöltem vele, hogy nem lesz velem könnyű dolga, mert évek óta igen súlyos általános aggály gyötör és már mások sem tudtak velem boldogulni. Elbeszélgettünk, de mivel nem mondta, hogy gyónjak (sohasem erőltetett semmit senkire), nehéz, csalódott szívvel mentem el. A második beszélgetés is így történt. Talán csak a harmadik beszélgetésnél voltam bátor kérni a gyóntatást. Hogy egészen világosan lásson felőlem, hamarosan életgyónást végeztem. Utána csak annyit mondott: – elégtételképpen imádkozza el az Úrangyalát. Kezet nyújtott, köszöntem és elmentem.

Azontúl hetenként fogadott. Hihetetlen szenvedések gyötörtek. Ő ezt látván – nyilván taktikából – először mindig barátságosan beszélgetni kezdett, így egy kicsit a gyötrelmek feloldódtak és csak azután kezdtem el ugyancsak megkínzó gyónásaimat. A hibákra, bűnökre mindig talált mentséget. Könnyíteni akart és megtiltotta a felsorolásukat. Csak vázlatban engedett gyónni. Sajnos még az is pokoli kínokkal járt. Nagy segítséget jelentett, hogy nem a haragvó Istent közvetítette, nem a büntető Istent hozta elélem, hanem mindig a jóságos, gyöngéd, segítő Istent, aki mindig megbocsát.

Gyóntatásban mindig hihetetlenül nagyvonalú, rendkívül tapintatos, „tisztelettudó” volt. Lelkivezetésben szintén érvényesült nagyvonalúsága, az elsőbbséget mindig átadta a Szentlélek külön vezetésének és azt sohasem akadályozta meg a gyóntató elsőbbségi jogán. Sohasem avatkozott bele a Szentlélek irányításába.

Hogy mennyire alkalmas eszköz volt a Szentlélek kezében, azt az is bizonyítja, miszerint gyakran előfordult, hogy lelki gátlásaim és aggályaim miatt nem tudtam neki elmondani minden problémámat, amik azon a héten előfordultak – mégis csodálatosképpen mindig szinte szó szerint úgy és olyan témáról beszélt, ami a fennforgó problémára választ adott. Ezt sohasem mondtam meg neki, de nem tudtam elfelejteni, annyira törvényszerűvé vált vezetésében.

Nem lehetett olyat kérni tőle, amit meg nem tett volna. Sokszor olyan kéréseket teljesített, amik számára nagy nehézséggel jártak.

Amikor nagyon gyötört a lelkiszemvedés, reggel megvártam a villamosmegállónál és amíg átmentünk az úttesten a buszhoz, kérésemre többször feloldozott és utazott tovább a gyárba.

Amikor misézett, mérhetetlen összeszedettségéről tett tanúságot. Arca ilyenkor valósággal megszépült, pedig tudvalevőleg egyáltalán nem volt szépnek mondható. Többször említette, hogy nem egyszerű dolog egy szentmise, sok szenvedéssel jár. Nehéz dolog papnak lenni. Gondolom Isten itt kívánt tőle lelkiszemvedéseket. Egyszer megjegyezte, hogy egész napjából ez a reggeli fél órája ér a legtöbbet.

Akivel megláttatta az életnek színét is

„Szaki” – ahogyan a gyárban nevezték, magára vette a dolgozó ember minden körülményét, külsőleg úgy élt, mint a többi ember, filléres gondokkal, a hétköznapi egyszerű teendőivel. Kassák Lajos posztumusz verseskötetében mondja: „Overallban jön felénk az Isten”. Egyszer kézbesítés közben így találkoztam vele overallban, s éreztem, hogy benne az Istenember jön velem szemben.

„Ne felejtse el – mondta gyakran – hogy minden szentgyónás egyúttal találkozás Vele, az Úrral.” Sokszorosan áll ez a nála végzett szentgyónásokra és lelkibeszélgetésekre. Hányszor jöttem tőle úgy el, hogy éreztem: az Úrral találkoztam, Ő beszélt hozzám szolgálja által. Mert ki tudott volna annyira leereszkedni, nem hogy lehajolni nyomorúságainkhoz? Ki hallgatott volna meg olyan türelmesen – nem egyszer gyógyszer bevéve közben, hogy bírja „cérnával” – a mindennapi ezernyi apró problémával, amelyeknek tuskéit annyi szeretettel tudta kiszedegetni?

„Nemcsak a visszáját, a színét is lássuk a dolgoknak” – nem győzte ismételtetni. S hányszor mondta a „Néma leventével”: „Hát szép az élet! – ezt neked magyarázom!” S a nehézségeket az Úr szavaival próbálta elviselhetővé tenni: Ne felejtse el: Ezért az óráért jöttem!

Még humorával is felemelni próbált, amikor kedvesen így fogadott: „Kezdődnek Jeremiás próféta siralmi”. Vagy azt magyarázta Baden-Powell szavaival: „Ha szögletes dugó vagy, keress szögletes üveget.”

Ő mindent Vele, az Úrral tett s gondolt el – még ha későn esett is le a tantusz. – Ilyenkor úgy érezte magát, mintha az Úr megveregetné a vállát és mondaná: „Szakikám, hiszen ezért az óráért jöttem!” Vagy ahogyan egyik kedves fiatal kollégájának nem egyszer mondta; „Már megint rajtakaptuk az Istent, hogy velünk volt.”

Utolsó intelme húsvét előtt ez volt: „A húsvéti szentmisében így szólt az Úr: Feltámadtam! És íme veled vagyok! Ezt mondja magának is!”

Hányszor eszembe jut azóta is. Az Úr most már szüntelenül vele van és beviszi őt örömébe. Én megőrzöm szavait; ő elment, de az Úr velünk van!

Aki csak ritkán találkozott vele

Amikor megismertem, már fáradt, beteges, agyonhajszolt ember volt. Rendkívül nagy hatást tett rám, hogy az Istent éreztem szólani szavaiból. Szívesen találkoztam volna vele többször, de láttam, hogy beteges, fáradt. Végtelen hálás és boldog voltam, ha nagy, számomra égető problémákat megbeszélhettem vele. Teljesen rendszertelenül, nagy ritkán találkoztunk. Sohasem gyóntam nála, mégis ő volt a lelkiatyám. A legbonyolultabb problémám is egyszerre olyan világos és egyszerű lett, ha ő a maga közvetlen és mégis tartózkodó modorában egy-két gondolattal vagy példával az Úr Jézus, az apostolok, vagy a saját életéből megmagyarázta.

Végtelen gyöngéd, megértő, atyai volt. Értette a tréfát, jól reagált könnyed hangra is, pedig ő maga általában rendkívül összeszedett és komoly volt. Mindenhol oda tudott vezetni az Istenhez, bármilyen témáról is volt szó. Nagyon tisztelte az ember szabad akaratát. Ha felvettem egy problémát, elmondta, amit ő jónak látott, de mindig hozzátette, hogy természetesen én döntöm el, mit teszek. Sohasem erőltette rám véleményét.

A jelenlétében mindig azt lehetett érezni, hogy hárman vagyunk: az Isten, ő meg én. Sugározta az Istent! Sokszor, mikor valamit kérdeztem, nem arra felelt, hanem valami egészen mást mondott. Hirtelen nem értettem, csak később, hazafelé menet jöttem rá, hogy arra felelt, amit el sem mondtam neki, de ami tudat alatt problémám volt.

Egy alkalommal beszélgettünk az apostolkodás módjairól. A szó, tett, szenvedés, stb. apostolkodásáról. Ő így szólt hozzám: „Ide hallgasson szivikém, az Istennek nem prókátorokra van szüksége, hanem apostolokra, akik a saját életükkel tesznek tanúságot Róla.” „És ha mindent megtettünk is Érte, akkor is csak azt mondhatjuk: haszontalan szolgálunk, csak azt tettük, ami a kötelességünk.”

Rendkívül sok lelki élményt, kegyelmet, örömet és békét nyertem általa az Úrtól.

Akit megtanított helyesen szeretni

1952 tavaszán ismertem meg, akkor már két éve dolgozott a gyárban. A kápolnában imádkoztam, amikor belépett egy hihetetlenül vékony, ihletett arcú, középmagas férfi civil ruhában, egyenesen odament a tabernákulumhoz, kivett egy particulát, kendőbe tette, szíve fölé helyezte és elment.

Később tudtam meg, hogy ki volt és hogy beteghez ment.

Egy hónappal később vettem részt egy rekolekción, amit ő vezetett. Amiket mondott, lenyűgöző és egyben megdöbbentő volt. Abban az időben még élénken élt bennem az a vallási magatartás, amely erősen az ember akarati életére támaszkodik, mind aszketikus, mind apostoli szempontból. Én akartam magamat és másokat megszentelni és ennek eredményét odavinni Istennek, mint hódolati ajándékot. Most valami olyat hallottam, hogy mindebben Isten a kezdeményező, a végrehajtó és a célravívó, nekem csak Vele kell szeretettel együttműködnöm. Igazából ezt akkor még meg sem értettem, bár nagyon megfogott. Ősztől kezdve azután hetenként találkoztunk és így lassan megismertem emberi egyéniségét, lelkiségét. Eleinte sokszor félszeg volt, szúrós, tövises. Magáról azt mondta, hogy „tüskésdisznó”, nem adhat mást, mint ami a „lényege”. De gyakran kiütközött a szúróságon át az igazi emberi szívjósága, mindenre érzékeny szíve.

Amikor jobban megismert, bizonyára meglátta bennem az akarati beállítottságot, ami keménységre, merevségre vezetett. Minden áttevődött az Istennel való kapcsolatra is. Azelőtt mindig azt hallottam, hogy Isten szeretete egyenlő akaratának megtartásával. Tehát megnyugtattam magam, ennyi elég. Bár abban az időben már éreztem, hogy ez nem lehet jó. Istent nem elég így szeretni, vagy legalábbis nem megy a szeretet nélküli szeretet sokáig. Erről beszéltem is neki. Akkor azt mondta, ami egyszerre megfordított bennem valamit: – „Engedje magát szeretni, mint a gyermek!” – És én megpróbáltam és rájöttem, mennyivel boldogítóbb így élni és a vallási életben is elindultam ezen az úton. Ez a boldogság nem tartott soká.

A Páter egy szép napon felmondott nekem. A gyárban az erős fizikai munka nagyon igénybe vette. Utána sok kötelessége miatt sokszor csak későn került ágyba. Mind gyakrabban lett rosszul. Így kénytelen volt sok mindent leépíteni.

Olyan volt ez számomra, mint amikor a halat kivetik a partra. Végre megtaláltam azt, aki a helyes úton tudna vezetni, és most egyszerre elvesztettem.

Belső szenvedés, sötétség és gyötrellem hónapjai következtek. Olyan mélységesen szomorú voltam, hogy alig tudtam állapotbeli kötelességeimet valahogy ellátni. Nehezen viseltem el az embereket is. Csak azzal tudtam valami enyhülést szerezni, ha órákig céltalanul bolyongtam az utcán a rózsafüzért imádkozva. Ez így tartott négy hónapig. Nyomorúságom végre olyan mértékűvé vált, hogy 1955 nagyszombatján írtam neki egy levelet, melyben egy beszélgetést kértem, és elküldtem hozzá. Másnap, április 10-én, húsvétvasárnap délben megjelent. Egy órát beszélgettünk. Ajánlotta, olvassam el Keresztes Szent János könyvét: A lélek sötét éjszakáját, és elment. A könyvet pár nap múlva sikerült megszerezni és annak nyomán megértettem, hogy Isten meg akar tisztítani az önkereséstől és egy igazi Isten keresésére vezetni. Az énemnek meg kell halnia, már csak Benne és Általa élhetek. Úgy éreztem, mint aki már nem is az, aki volt, mint aki halálos betegségből lábadozik. Most értettem meg azt, amit akkor mondott, amikor utoljára találkoztunk: „Lelkem javát, szívem örömét, életem értelmét, ami még bimbó, ami virággá nem feslik és gyümölcsé nem érik, – leszedem és odaadom Istennek.” – Lelkem java, az én életem megszentelése, amit magam akartam véghezvinni, ezt teljesen Isten kezébe kell helyeznem. Szívem öröme, egész szeretetem és mindaz a szeretet, ami felém irányul teljesen az Ővé. Életem értelme, terveim, elgondolásaim, mindent egészen az Ő akarata alá kell rendelnem. – Mindezt megírtam neki. – Először nem mertem kérni, hogy beszélhessek vele, de végül még sem ment másképp.

Amikor megkaptam a választ, hogy hajlandó velem negyedévenként találkozni, hosszú hónapok óta először voltam boldog. – Másnap váratlanul feljött. Amikor megkérdeztem, lehet-e ennek folytatása, megint elzárkózott. De pár nap múlva újra váratlanul feljött egy könyv kölcsönkérésének címén és megkérdezte, milyen időközökben szeretnék vele beszélni?

Ezután egy kápolnában találkoztunk rendszeresen és gyónáson kívül röviden beszélni is tudtam vele. Később azután feljárt hozzánk és én is elmehettem a lakására. Beszélgetés közben mondott el a saját életéből több részletet. Sohasem oktatott ki, csak elmondta, mi történt vele és hogyan próbált abban a helyzetben helytállni. Sokszor úgy látszott, nem is illik oda a történet a felvetett kérdéshez. Csak jóval később jöttem rá, hogy mennyire fején találta szöveget. Mint ahogyan néha mondta, amikor látta, hogy nagyon talált: most telitalálat volt!

Amikor hozzá mentem és ajtót nyitott, nevetve mondta: „Az ember mindig jobbat vár...” Egyszer kicsit zokon vettem. „Már annyi ideje vagyok veletek és még mindig nem ismertek...?” – válaszolt a Szentírás szavaival. „Ismerem, tudom, hogy kell érteni, mégis marad az emberben egy kis kétség, hátha mégis van benne igazság.” Attól kezdve sohasem fogadott így.

Ha nálunk volt és tartóztattuk, megint a Szentírás szavaival nyugtatott meg: „Jobb nektek, ha én elmegyek, mert ha nem megyek, a Vigasztaló nem jön el hozzátok...”

Nemcsak lelkiekben nyújtott segítséget, hanem amikor tehette, a gyakorlati életben is. Egyszer egy ismerősnek leszakadt redőnyét segítette megjavítani. Amikor én a szekrény tetején térdelve, ő meg a másik oldalon a létra tetején, piszkosan, porosan próbáltuk a redőnyt helyreigazítani, lelkesen azt mondta: – „Ugye élvezi!” – és valóban látszott, hogy örül, hogy segíthet. Máskor a rádió földelését csinálta meg, hogy jobb legyen a vételi lehetőségünk. Otthon is ő volt az általános szerelő. Ha a biztosíték elromlott, vagy egy kapcsoló, azonnal sietett megjavítani.

Nagyon ritkán írtam neki egy-egy levelet. Csak olyankor, amikor volt valami, amit különösen meg szerettem volna köszönni neki. Amit szóban sohasem engedett meg. Legtöbbször nem szólt semmit utána, mert nem akart semmi személyes kapcsolatot ápolni. Én sem vártam sem köszönetet, sem választ. Egyszer mégis megköszönte leveletemet, mert abban külön kiemeltem emberi magatartását, mellémállását és azt, hogy mindig tisztelte belső szabadságomat. Éppen ez volt az, ami elősegítette lelki fejlődésemet. Egy rádióelőadásban hallottam: Szeretni nem annyit tesz, hogy egymást nézzük, hanem együtt nézzük azt a magasztos célt, ami felé törekszünk. Ezt az együttnézést köszöntem meg és kértem továbbra is. – Hiszem, hogy ez ma sem változott. Csak hogy ő most tisztábban lát és így több segítséget tud nyújtani.

Ajándékot nem igen adott senkinek sem, közvetlen környezetén kívül, hogy neki se adjanak. (Kivéve olyanokat, akik nem tudták viszonzni.) – Egyszer mégis karácsony előtt átadott becsomagolva három hanglemezt és kérte, hogy tegyem a karácsonyfa alá. Mikor kibontottuk, a legnagyobb meglepetésünkre éppen azt a három hanglemezt adta sajátjából, amiről tudta, hogy szeretjük.

Nagyon szerette a zenét

Átszellemülve hallgatta. Élvezet volt vele együtt hanglemezt hallgatni. Az utolsó időben, ha nálunk volt, feltettünk egy-egy lemezt. Egyszer Schubert Befejezetlen szimfóniáját tettük fel, mert tudtuk, hogy különösen kedveli. Elmélyülten hallgatta. Utána megkérdeztem: milyen emléke fűződik ehhez a szimfóniához. Csak akkor mondhat egy zenemű ilyen sokat, ha valami kedves emlék kapcsolódik hozzá. Először tiltakozott, de azután bevallotta: „Ez a szimfónia emlékeztet arra, hogy odaadtam a családi életet és a csellót az Úristennek.”

Egyik lelkigyermeke sokat panaszkodott saját bajai miatt. Hogy megmutassa neki, hogy másnak is van szenvedése, elment vele együtt egy egyedülálló szegény beteghez. Ott együtt

kitakarítottak, tisztába tették a beteget, megetették. Így akarta rávezetni, hogy mialatt meglátja a másik ember szenvedését és segít rajta, kisebbnek fogja látni a sajátját.

Kb. másfél évvel halála előtt egy délután nálunk volt. Az Isten dolgairól beszélgettünk. Az egész délután nagyon bensőséges hangulatú volt, szinte ott éreztük Jézust magunk között. Már indult hazafelé, de visszalépett: ... „és ha így élünk, egyszer észrevesszük, hogy már nem én beszélek, hanem Ő, nem én cselekszem, hanem Ő...” Az volt az érzésem, hogy már régóta élt benne ez a megtapasztalás, de most mondta ki először. Ezután egyre tudatosabbá vált benne: „Őneki növekednie kell, nekem pedig kisebbednem”. Így élte mind teljesebben ezt a kettős életet. Utána többször beszélgetés közben kitért arra, hogy Isten gyakran megéreztetni az emberrel, hogy milyen, amikor nem Ő működik bennünk, hanem mi. De ez így jó, hogy soha se felejtse el az ember, hogy ki ő.

Elmondta máskor, hogy minden reggel, amikor belép a gyár kapuján, megáldja a gyárat és minden benne dolgozót. Ezzel mintegy különösen le akarja esdeni rájuk Isten kegyelmét.

Az utolsó hónapokban sok szó esett közöttünk a betegségről, öregségről, nyugdíjról, halálról. Egyszer azt találtam mondani neki: „Komoly okom van, hogy arra gondoljak, nem biztos, hogy megérem a nyugdíjat.” – Erre azt válaszolta: „Nekem is komoly okom van erre. Rossz a motor.”

De valahogy nem gondolta senki sem, hogy ilyen komoly a dolog.

Az utolsó hetekben nem lehetett olyat kérni, amit meg nem igyekezett volna tenni. Mindent el akart még intézni. Amikor húsvét-kedden felmentem hozzájuk, akkor tudtam meg, hogy kórházban van. Még igyekeztem reménykedni, de igazából tudta, hogy ez másképpen nem lehet.

Amikor csütörtökön délelőtt megtudtam, hogy meghalt, első gondolatom ez volt: ő érett volt az örökkévalóságra. Isten nem akarta, hogy tovább küszködjön, fáradjon, hirtelen ragadta ki az életből és helyezte abba a másik életbe, ahová mindig készült. Az utolsó években megvolt már benne a természetes és a természetfeletti harmóniája. Egyszerre volt egész szívvel az életben és ugyanakkor egész lélekkel Istennél. Két talpon állt a földön, de tekintete mindig a legmagasabbra irányult. Megvolt benne a kegyelemre való nagyfokú figyelem és ráhangoltság és a vele való készséges együttműködés. Eléje ment a halálnak. Előre odaadta életét szeretetből sokszorosan Istennek, hogy akkor, amikor talán már ezt tudatosan nem tudja megtenni, ott legyen az ő akarati elhatározása Isten előtt, mint szeretetválasz az Ő akaratára.

A temetésen megköszöntem neki, hogy megtanított a legnagyobb igazságra. Egyetlen fontos dolog van az életben: ki kell nevelnünk magunkban a szeretőképességet olyan magasra, amilyenre csak Isten kegyelme arra képessé tesz. S akkor „a többi mind hozzáadatik nektek”. De ha mi a többit csináljuk és elhanyagoljuk szeretetünk nevelését, a többi sem megy és mi sem leszünk teljessé. És Isten szeretetéből csak annyit tudunk befogadni, amennyire alkalmassá tettük magunkat.

Hogy hogyan jutott ő el erre a magaslatra? – Mindennap hosszú éveken keresztül imádkozta a rózsafüzért. Naponta maga elé állította Jézus és Mária életének titkait. És ezeket a titkokat hagyta, hogy hassanak életében, hogy megvalósuljanak benne. Az ő életének színe alatt is megfogant Krisztus, növekedett, dolgozott, szenvedett, meghalt. – Mert Krisztus ma is itt akar élni köztünk a legkülönbözőbb emberek életének színe alatt. – Ez az a tanítás, amit az ő élete számunkra ad!

Akit egy életre szóló útravalóval bocsátott el

Huzamos idő óta mellékutakon jártam, s ezek az utak mindinkább a szakadék szélén vezettek tovább. Félszemmél a lejtőt nézegettem, de közben arra figyeltem: „hol van az Isten, aki büntető kézzel fog megállítani?” Hol van? Van-e egyáltalán valahol? Hosszú ideig viaskodtam ezekkel a gondolatokkal, kétségekkel, de a választ nem akartam megadni

magamnak, mert sejtettem, hogy az egy életrevaló konzekvenciát fog jelenteni számomra. Végül is rászántam magam egy lelki gyakorlatra, s onnan azzal a biztos tudattal indultam haza, hogy most már keresnem kell valakit, aki elindítson és tovább vezessen az új úton. Voltak kapcsolataim, ismerőseim bőven, de ezek között nem volt az, akire akkor szükségem volt.

Bementem kongregációnkba, s elbámulva hallottam, hogy a rövid hét távolléte alatt új prézest kaptunk, aki aznap fog először közénk jönni. Amikor az ajtó kinyílt s belépett az új prézes, világosan tudtam, hogy itt jön az, akit keresnem kellett. Rövid idő múlva felkértem a Pátert, hogy vállalja el vezetésemet. Első beszélgetésünk mindenképpen „kimerítő” volt. S utána feszülten vártam, mi lesz válasza. Abban az időben a Páter még igen szokatlanul mozgott a fiatalasszonyok között, s mindnyájan úgy éreztük, nagyon neheze érik a nőkkel való foglalkozás. Tette, tette, de azért jobban szerette volna, ha más munkát bízta volna rá. Így egyáltalán nem voltam biztos benne, hogy mi lesz a felelete. Elvállalt. Egynéhányszor beszélgettünk csak, amikor a nyári hónapokra el kellett hagynom Pestet. Bizony nehezemre esett ez a megszakítás, de erről nem beszéltünk. Így is végtelenül hálás voltam, hogy egyáltalán juttatott az idejéből számomra is a Páter. Elképzelhető, hogy mennyire meglepett, amikor rövid képeslapot hozott a posta: sok üdvözet, ő is rövid ideig a Balatonon pihen itt és itt. Nemigen volt távolabb 25 km-nél tőlünk, így hát fel a biciklire, s valóban otthon is találtam és hasznosan elbeszélgettünk. Ez a teljesen váratlan, kedves figyelem jellemző volt rá. Tudta, hogy igen rövid idő áll rendelkezésemre, alig egy esztendőm volt hátra, amikor majd el kell hagynom az országot. S ha már elvállalta vezetésemet, valóban minden lehetőséget megadott és megragadott, hogy közvetítse az Urat.

Élénken megmaradt emlékezetemben beszélgetéseinkről az a szinte kézzelfogható benyomás, hogy nem kettesben folytak le. Hárman voltunk együtt, az Úr ott ült mellettünk és velünk, amikor Róla beszélgettünk. Nem emlékszem már, miből kifolyólag, azt kérdezte egyszer a Páter, találkoztam-e valaha olyan emberrel, akinek jelenlétében szinte érezhető, hogy ott van az Úr Isten? „XII. Pius pápa ilyen valaki”, adta meg rá önmaga a választ, én meg azt gondoltam magamban: „Magad vagy ilyen valaki.” Nem tagadom, hosszú évek múltán kételkedni kezdtem, vajon nemcsak egy fiatal rajongó képzelődés benyomása volt ez, s olyan öröm volt olvasni, hogy később is sokan, akik a Páterrel kapcsolatban voltak, ugyanezt érezték lelkivezetése kapcsán. Az Úr vele volt, és az Urat közvetítette minden szavával, mozdulatával, cselekedetével. Ebben az időben nagyon sokat beszélt a „szerepcseréről”. Én és Jézus, majd Jézus és én, végül csak egyedül Jézus. Nem igen értettem ezt, nem győzte magyarázni újból és újból.

Eszteendeje vezetett már, amikor feltartóztathatatlanul közeledett búcsúzásom, indulásom ideje. Egyszer azt mondotta váratlanul: Írja le pár mondatban azokat a gondolatokat, indításokat, feltételeket, amelyek most betöltik. Majd később, mikor egyedül marad és nem fog minden olyan könnyen menni, mint most, jó lesz ez, hogy elővegye, elolvassa, elimádkozza. Eszébe fogja ez juttatni az időket, amikor az Úr közel volt. Tegye majd meg, akkor is, ha még ez is nagyon neheze fog esni. Milyen nagyon igaza volt, amikor ezt a tanácsot adta! Azután egész váratlanul még egy jó félesztendővel tovább maradhattam otthon. Ezalatt az idő alatt nagyon sok mindenről beszélgettünk. Tanított, segített, formált, hogy készen legyek, mire a további utat egyedül kell majd megtalálnom, minden vezető, barát segítségével nélkül.

Kb. hat héttel a feloszlás előtt hagytam el az országot, s június elején írtam első beszámolómat. Így első levelét már abban az időben írhatta, amikor munka nélkül, otthon nélkül, éhesen róttá nappal az utcákat. Önmagáról egy szót sem írt, de beszámolt kongregációnk különböző tagjairól, életükről, s kimerítően felelt levelem minden részletére. Csak utolsó mondatában utalt burkoltan az új helyzetre: „a megváltozott külső keretek remélhetőleg komoly tartalommal telítődnek (ez a kongregációra vonatkozott)... (s

önmagáról:) ... a föld sója sokfelé kiszóratott. Bár ízesítője és megmentője lenne a világnak. Helyenkint még nagyobb és sokfélébb sótartók készültek. Lehet, hogy onnan mint áldozati olaj kiöntetnek... Váljanak akkor a mi Urunk dicsőségére és a magyar föld és nép nagyobb javára. Századokkal előbb keletkezett az ének: Mindenfelől próbál az Isten bennünket, valamint az ötvösmester aranyművet... Hisszük, hogy mindez nem hiába.” Ennél többet önmagáról sohasem írt hat esztendei levélváltás során.

A távolból éreztem, tudtam, hogy a levélírás nagy megterhelést jelent számára. Nem is igen tudott nyíltan vallásról, Istenről írni, hiszen a Páter akkor már a kábelgyárban mint civil dolgozott s félős volt, bajt hoz rá, hogy külföldre ír és onnét kap levelet. Így persze nem volt sűrű a levélváltás. Sokszor csak számos megszakítás után sikerült egy-egy levelét befejeznie, ilyenkor ha érezte, hogy nagyon nagy szükségem van egy kis bátorításra, közben rövid kis üzenetet írt egy cédulára s azt küldötte el, hogy emlékeztessen: bármilyen egyedül is vagyok, az Úr ott van mellettem. „Soraimnak az a célja, hogy jelét adjam annak, ami nem a látható világban játszódik le. Közvetítő maradok továbbra is Érted, Számodra...” Később magyarázza az egyedüllét problémáit: „A Maga isteni szeretete számára akar ilyenkor lefoglalni még jobban, kizárólagosan az Úr. Hogy már ne is ketten: én és Jézus vagy Jézus és én, hanem egyedül Ő éljen.” „...figyeld meg az ilyen egyedüllétet, sodrása, vonzása van az Úr felé...” Fejtegetéseit legtöbbször az Evangéliumra való utalással egészítette ki.

„Hozzá kell szoknunk, hogy az Írás sorai szüntelenül előttünk legyenek. Így látjuk meg azt, hogy Ő most, életünk éppen megélt szakaszában a Maga életének melyik időszakát újítja meg.” „Ez hozzátartozik a mi életünk megszenteléséhez. Nem mi vagyunk azok, akik a magunk életét meg tudnánk szentelni. Ő kell hozzá...” „a názáreti élet lényegéhez tartozott az is, hogy élet volt per Ipsum et cum Ipso et in Ipso... Egyre világosabb kezd lenni előttem is – folytatja – hogy ha ezt igyekszünk a mi nagyon is egyszerű, szürke hétköznapijainkban tudatosítani, akkor Átala, Vele, Benne az az élet, annak minden egyszerű, kicsiny, jelentéktelennek látszó munkája végtelen értéket nyer.” (1950. szept.)

Bármilyen hosszán, vagy röviden is írt, sohasem felejtette el emlékeztetni, hogy „reggeli félórájában” nem szűnik meg közbenjárni, esedezni. Egyik levele végén írja: „...„Szerettem volna végig úgy írni, hogy voltaképp nem is én írom, hanem Akitől te a választ várod... Ami hiányzik ezekből a sorokból, azt igyekszem majd „reggeli félórámiban” kiesdeni Számodra”

Még Pestről való távozásom előtt is sokszor feltűnt többünknek, hogy milyen fáradt, kimerült gyakran. Ha erről megjegyzést tettünk, válasza az volt: „...pihenni majd ráérünk a sírban is, most fontosabb dolgunk van”.

Azért amikor megtudtam, hogy Édesanyám meghívta a Páttert pár napra pihenni az akkor még nem államosított nyaralónkba, nagyon kértem, fogadja el a meghívást. Bár ez már a feloszlás utáni időben volt, amikor mint „maga ura” a világban élt a Páter, azt írta: „...„a meghívást csak megköszönni tudtam, elfogadni nem. Mert mi továbbra is „hatalom alatt álló emberek” maradunk.”

Húsz esztendő távlatából nehéz egyes beszélgetéseknek részleteire visszaemlékezni. Egy-egy mondatfoslány feltűnik itt-ott, de ez igen kevés. Ami megmarad: egy általános benyomás. De ez a benyomás megmarad az évek múlásával is.

Megismertem egy embert, aki számára az élő Isten tapasztalható valóság volt. Aki minden képességével, adottságával e felé az Isten felé fordult, hogy mindig jobban megismerje Őt és mindinkább tudatosan átadja neki önmagát, visszavonhatatlanul, maradéktalanul. Ezt az Istenhez-fordulást nemcsak önmaga számára élte meg, hanem kisugározta környezetére, ismerőseire, munkatársaira, s minden képességével próbálta közvetíteni azok számára. A vele való kapcsolatban, bármilyen meleg, segítő, támaszt nyújtó, tanító, vezető is volt az, megfeledkeztünk a sokszor fáradt, szerény, szürke, beteg emberről, de hallottuk a minket szüntelenül kereső, hívó, váró Isten hangját és megtaláltuk az utat, amely elvezet az Örökléthez.

Egy „pszichológus” véleménye

Egyszer valamivel kapcsolatban azt mondtam, hogy nem értem őt. Erre Adyt idézve válaszolt: – Vagyok, mint minden ember: fenség, – Észak-fok, titok, idegenség, – Lidérces messze fény – Lidérces messze fény.

Valóban senkit sem lehet teljesen megismerni. Több oldalról megközelíthetjük, sokat tudhatunk róla, de mindenkiben van olyan titok, idegenség, amit sokszor még magunk sem értünk magunkban. Csak Isten ismeri ezeket a titkokat.

Én most megpróbálom mégis őt a magam számára jellemezni. Benyomásaim alapján megrajzolni testi, vérmérsékleti és lelki adottságait.

Teste: leptoszom alkatú, nagyon sovány, fáradékony, beteg test, neurotikus idegállapottal. (Őt-hat évvel halála előtt egy orvosprofesszor, amikor megvizsgálta, odahívta tanársegédjét és ironikusan azt mondta erről a testről: „Nézze meg jól, itt fekszik dicső jövőnk és boldog jelenünk.”)

Vérmérsékleti típusa: melankolikus, csipetnyi szangvinikus vonással.

Lelke: Istennel állandó dialógusban élő, Őt magában hordozó, Istent sugárzó lélek. Mint minden embernek, persze neki is voltak jó tulajdonságai mellett hibái is, amik fölött sokszor csak látható nagy küszködések árán tudott győzni. De úgy is volt, hogy orvul elgáncsolták.

Láttam őt mogorvának, udvariatlannak, tapintatlannak, egyszer dühösnek is. Ezek az adott helyzettel nem voltak szinkronban, de neurózisával, melankólizmusával jól megmagyarázhatók.

Nagyon mély érzelmi élete is „szégyenbe hozta” őt néha, amikor leküzdhetetlen könnyezésben, sőt sírásban tört felszínre. Persze idegkimerültsége is okozhatta ezt, mint a felsoroltakon kívül más egyéb hibáit is.

Ezek ellenére, vagy ezek mellett különös varázsa volt. Ezt a varázst Krisztusba ivódottsága idézte elő. S élete példát mutatott nekem arra, hogyan lehet Istent minden testi-lelki nyomorúságunk ellenére is állandóan magunkban hordozni, mindig csak Rá gondolni, Neki élni és Őt sugározni.

S végezetül hadd álljon itt az a három vers, amelyekből élete folyamán annyit idézett, amelyek számára olyan sokat mondtak, – hisz ez a három vers szinte egész életét foglalja össze.

Szeretném, ha szeretnének

(Ady Endre)

Sem utódja, sem boldog őse,
Sem rokona, sem ismerőse
Nem vagyok senkinek,
Nem vagyok senkinek.

Vagyok, mint minden emberi: fenség,
Észak-fok, titok, idegenség,
Lidérces, messze fény,
Lidérces, messze fény.

De, jaj, nem tudok így maradni,
Szeretném magam megmutatni,
Hogy látva lássanak,
Hogy látva lássanak.

Ezért minden: önkínzás, ének:
Szeretném, hogyha szeretnének,
S lennék valakié,
Lennék valakié.

Csak ennyi az egész
(Mécs László)

Igen, lehettem volna én is boldog,
az én utam is éppen arra vitt.
A kert elébe értem, mely reám várt.
Szerelem. Rózsák édes mámora.
Gyümölcsfák. Csend. Családi tűzhely.
Szántás-vetés humuszban, szerelemben.
Irtás-oltás fákban, gyerekszívekben.
A nagyvilág lármáját átszűrő,
Leány-hajszálon függött az aranykulcs.

De megfordultam, nem tudom miért.
Én nem vagyok hős, nem vagyok erős.
Nem tudtam, hogy mit rejt a másik út,
hogy mi a cél és mi a harc a célért,
hogy mit keressek itt a másik úton.
Csak megfordultam. Ennyi az egész.

Csak annyit tudtam, Valaki szeret.
Valaki nagyobb minden boldogságnál,
minden csendnél és minden szerelemnél,
nagyobb a Földnél és nagyobb az égnél.
Tudtam, szeret. És ennyi az egész.

Hagytam magam szeretni, mint a gyermek
a Jézus Krisztus ember-ideálja.
Hagytam magam vezetni, mint a gyermek.
A gyermekben nincs cél, nincs hősiesség,
csak megy, ha küldik és nem tudja, miért.
És küldtek. Mentem. Ennyi az egész.

És jártam, mint a többi vándorok.
Fecskét kérdeztem és fülemiléket.
„Mi nem szövünk, mi nem fonunk,
mi nem szántunk, mi nem vetünk,
mégsem vagyunk mi hasztalan csavargók:
mi hozzuk a tavaszt, s a dalt.”
És vándoroltam. Ennyi az egész.

Van úgy, hogy játéklovacskát kapok,
s játék-ekécskét nyomnak a kezembe.
Gyerünk, gyerünk játéklovacskák,
gyerünk, gyerünk játék-ekécske,

nem kis családi kertben, sem megyében,
de országos határban megy a szántás.
S játék-köténykét is kötnek élembe,
és teleszórják furcsa új magokkal,
hogy vetegessek hetedhét határon,
s én játszadózom. Ennyi az egész.

Arany puskát, arany kardot kapok,
a világosság játék-fegyverét.
Harcolnom kell a hétfejű sárkánnyal,
sötét-magammal s a sötét világgal,
sötét Sátánnal és sötét pokollal.
És néha mintha varázs volna rajtam,
nem fog golyó, tűz, nincs Achilles-sarkam,
s majdnem olyannak látszom, mint a hősök.

S néha sebezhet még a csillag-fény is,
és vért csapol egy érzélem-tövis.
Én nem vagyok hős, s hőst kell végigjátszanom,
S én játszadózom. Ennyi az egész.

Néha futok és félek, hogy megállok.
És néha állok és félek, elbukom.
És néha fekszem s félek, hogy elalszom,
és eltapos örökre a Sötétség.
És néha sírok reggel, hogy énekeljek este,
s kisirom magam este, hogy kacaghassak reggel.
Így játszom én a könnyel és kacajjal.
Én nem vagyok hős. Ennyi az egész.

Nem tudtam, hogy ez így lesz, nem kívántam.
De nem siratom vissza azt a kertet!
Valaki engem végtelen szeret,
nagyobb a Földnél, és nagyobb az égnél,
hagyom magam szeretni, mint a gyermek:
s csak ennyi, ennyi, ennyi az egész.

Imádság háború után

(Ady Endre)

Uram, háborúból jövök én,
Mindennek vége, vége:
Békíts ki Magaddal s magammal,
Hiszen Te vagy a Béke.

Nézd: tüzes daganat a szívem,
S nincs, ami nyugtot adjon.
Csókolj egy csókot a szívemre,
Hogy egy kicsit lohadjon.

Lecsukódtak bús, nagy szemeim
Számára a világnak,
Nincs már nekik látnivalójuk,
Csak Téged, Téged látnak.

Két rohanó lábam egykoron
Térdig gázolt a vérben
S most nézd, Uram, nincs nekem lábam,
Csak térdem van, csak térdem.

Nem harcolok és nem csókolok,
Elszáradt már az ajkam,
S száraz karó a két karom már,
Uram, nézz végig rajtam.

Uram, láss meg Te is engemet,
Mindennek vége, vége.
Békíts ki Magaddal s magammal,
Hiszen Te vagy a Béke.

Temetés

Búcsúztató 1969. április 16-án a kispesti temetőben

Mindenható Atyánk, Örök Istenünk!

Mikor e koporsó előtt állunk, dermedten és megdöbbenen észleljük, hogy a dolgos kéz mozdulatlan, a beszédes és mosolygó ajak néma lett, és a minden emberi szóra érzékeny szív most béna. – Ha pogányul gondolkozunk, akkor Testvérünk, akitől most búcsúzunk, örökre elhallgatott, örökre néma lett. Ha azonban a hit szemével nézünk és fürkésszük a létet, akkor úgy érezzük, hogy ez a jó Testvérünk és Atyánk most is szól és beszél hozzánk, mégpedig azért, mert Te szóltál benne és Te beszéltél általa, a Te szavad pedig nem szűnik meg soha, az erős és hatalmas.

Mikor temetünk egy életet, amelybe annyi szépséget és jóságot fektettél bele, annyi szülői szerető gondot és testvéri figyelmességet vetettél bele és olyan különös módon szőtted életének sorsát, – merészen megkérdezzük: mit is akartál általa és benne mondani nekünk. Tanárnak készült. Az ifjúságot szerette és őt is nagyon szerették. Szerették benne a férfias egyenességet, gyengéd határozottságot, a csendes melegséget. Néhány éves szünet után munkás lett egy gyárban. Olyan lett, mint a többi ember, külsőleg a többi dolgozóhoz hasonló lett. Sokat fáradt, adminisztrált, tolt a hatalmas kábelhengereket, szállította a milliós értékű termékeket – és húsvét másodnapján, egy napsugaras tavaszi délután fáradt szíve kezdte felmondani a szolgálatot. Mit akartál mondani, Uram, ebben az egyszerű munkás életben?

Utolsó szava csak ennyi volt: „Ugye de sok kellemetlenséget okozok nektek?” Ha meg akarjuk érteni testvérünk életét, akkor azt kell mondanunk: bárhol is dolgozott, mindig pap volt, közvetítő Isten és emberek között, mindig átélte: „Ő – az Úr Jézus – velem van.” Az Úr Jézus názareti életét szerette. Kedves akart lenni Isten és az emberek előtt. Istenem és Uram, Te tudod, hogy azon a budafoki autóbuszon mennyit imádkozott csendben, szemlesütve; csak Teelötted, megbékélve, szeretettel és Veled beszélgetett, mert tudta, hogy Te mindenütt vele vagy. Csak Te ismered azokat a csendes, alig észrevehető – mert mindig erre törekedett – figyelmességeket, amelyekkel legalább egy csipetnyivel igyekezett melegebbé, szebbé, könnyebbé tenni a másik ember életét. Ez volt az egyetlen öröme, ez neki elég volt. „Amorem tui solum cum gratia tua mihi dones et dives sum satis.”

És amikor lehetőség lett volna, hogy nyugodtabb, kényelmesebb, védettebb életet éljen, ő kérte, szinte könyörgött, hosszas megfontolás után, hogy maradjon a dolgozó emberek között. Az ő élete se legyen más, mint a többi küszködő munkásemberé. Ott kell szeretni Istent, ott kell imádkozni, ott kell segíteni és Krisztust jelenvalóvá tenni. Mert ha jó volt Isten Fiának ez az élet, akkor neki sem kell más, nyugodtabb élet. Ott a sokszor más gondolkozású emberek között akarta jóvátenni azt a sok mulasztást, kényelmességet, bűnös közönyt, amely terheli annyi oltártestvérenek és annyi kereszténynek lelkét. Életének éltetője az a gondolat volt, amelyet Uram, Szent Pálon keresztül sugalltál szívébe; „Legyetek örvendezők a reménységben, béketűrők a szenvedésben, állhatatosak az imában... segítsetek azokon, akik éppen szükségben vannak.” (Róm 12,12)

Uram, akiben élünk és élnek mindazok, akik Hozzád ragaszkodtak és Veled voltak, add meg testvérünknek azt a nyugalmat és békét, amelyet a földön mindig keresett és csak Nálad talált meg. Mutasd meg neki arcodat, Te, akivel mindig titkon átélte, hogy vele vagy, benne vagy és az volt életének központja.

Mi hisszük, hogy nem szűnik meg imádkozni azokért és szeretni azokat, akikért annyit fohászkodott a Petőfi-hídon hazatérőben, a Budafoki úton üzembejártában. Imádkozzál tehát testvéreidért, akik egy életen át úgy szerettek és te is szeretted őket. Imádkozzál azokért, akik 19 éven keresztül melletted voltak, és mint Jézus tanítványát befogadtak. Imádkozzál

szétszórt testvéreidért, akiket mindig úgy szerettél, és akiknek sorsa úgy érdekelt. Imádkozzál munkatársaidért és azokért, akik nem tudnak imádkozni, és akik olyan nagylelkűen jók voltak veled szemben életedben és halálodban.

A földünkön, a pesterzsébeti templomtéren szíved összeszorult, de odafenn az örök hazában a szíved újra kitágul, mert az örök szeretettel egyesülsz, kinek jósága végtelen és irgalma határtalan!

Kinek Szívén megpihenni jó, elmerülni benne, csendes, tiszta, üdítő tó, – Földi bútól, bajtól Szíved enyhülést ad, mert Nálad lelkünk megpihen, és még az is, aki a földön sokat szenvedett és sírt, az most és mindörökké vigad. Amen.

Boldogságos Szűz Mária, akit úgy szeretett elhunyt testvérünk, mutasd meg, hogy Anya vagy: Íme a Te fiad! Vezesd az örök hazába. Amen.

Kedves volt Isten és ember előtt...

Ím porba tért a por, lehulltak láncai
S felszabadult lelke repül Uram feléd!
Hogy egykor megszületnem rendeléd
Örök dicséret Néked!
És megváltottad életem
Énekem hálaének.
Mert a halálig szerettél,
Szerelmem adtam Néked
Szerelmed tüze éltetett
S beteljesült az életem.

Ím porba tért a por, lehulltak láncai
S felszabadult lelke repül Uram feléd!
Így életem beteljesült
Tudom, tovább kell lépnem
S ha a földön már nincs tovább
Lebontatik a földi ház.
Most szabadon szállok Feléd,
A lelkem, mely már Néked él
És egyesülök ott Veled,
Hol ragyog örök Szeretet!

Ím porba tért a por, lehulltak láncai
S felszabadult lelke repül Uram feléd!
Kimentéd a halálból lelkemet
Eligazítád lépteim
Letörölted könnyeimet
Meggzúntek szenvedéseim
Örökre zengek háladalt
Ó Szentháromság Néked!
És vélem zengi mind a dalt
Ég s földön minden lélek!

Ím porba tért a por, lehulltak terhei
És lelke ott szárnyal az Úr felé
Jóságát örökre áldani!